

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická

**Cesta císařského vyslance Josefa Klementa z Kounic po jižním Švédsku
a Dánsku v létě 1776**

Veronika Hřebíková

Bakalářská práce

2019

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Veronika Hřebíková**
Osobní číslo: **H16237**
Studijní program: **B7105 Historické vědy**
Studijní obory: **Historie (dvouoborové)**
Ochrana hmotných památek (dvouoborové)
Název tématu: **Cesta císařského vyslance Josefa Klementa z Kounic po jižním Švédsku a Dánsku v létě 1776**
Zadávací katedra: **Ústav historických věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Posluchačka provede analýzu francouzsky psaného deníku Josefa Klementa z Kounic (1743-1785) z léta 1776, kdy působil jako císařský vyslanec ve Švédsku a kdy procestoval jižní pobřeží Švédska a část Dánska (Göteborg, Helsingborg, Kodaň, Malmö, Lund, Kristianstad, Karlskrona). Josef Klement byl jedním z mladších synů známého státního kancléře Václava Antonína knížete z Kounic, byl známý jako císařský diplomat ve Švédsku, Rusku a Španělsku a zemřel na svých cestách Evropou při odjezdu ze Španělska a je pohřben v Barceloně. Deník z cesty po severní Evropě je uložen v Moravském zemském archivu v Brně, RA Kouniců, inv. č. 1907, kart. 232, kde se nacházejí i další prameny k tomuto dosud neznámému členovi rodu Kouniců. Svoje poznatky ze studia tohoto pramene posluchačka zasadí do kontextu genealogického bádání (Hormayr, Wigrill, Wurzbach), dějin šlechty té doby (Cerman, Klingenstein) a také dějin diplomacie v raném novověku (zejm. práce W. Roosena, K. Müllera, F. Pollerosse, J. Kubeše, J. Hrbka, M. Bakeše apod.).

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury: **viz příloha**

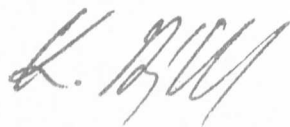
Vedoucí bakalářské práce:

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.

Ústav historických věd

Datum zadání bakalářské práce: **30. března 2018**

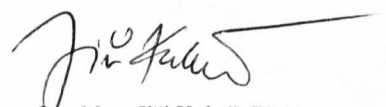
Termín odevzdání bakalářské práce: **30. března 2019**

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
děkan

L.S.

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2018

Příloha zadání bakalářské práce

Seznam odborné literatury:

- BAKEŠ, Martin, Diplomatická mise jako nejistá investice. Antonín Jan z Nostic u stockholmského královského dvora (1685-1690), ČČH 113, 2015, s. 714-747.
- BAKEŠ, Martin, Mimořádná diplomatická mise Adolfa Vratislava ze Šternberka: Švédské království v polovině 70. let 17. století očima císařského vyslance, Folia Historica Bohemica 29, 2014, č. 1, s. 31-62.
- BAKEŠ, Martin, Habsbursko-švédské diplomatické vztahy v období vlády Karla XI. (1672-1697), diplomová práce Univerzity Pardubice, Pardubice 2014.
- CERMAN, Ivo, Šlechtická kultura v 18. století: filozofové, mystici, politici, Praha 2011.
- HRBEK, Jiří, Cesty evropské historiografie k diplomacii raného novověku, Theatrum historiae 13, 2013, s. 7-30.
- KLINGENSTEIN, Grete, Der Aufstieg des Hauses Kaunitz. Studien zur Herkunft und Bildung des Staatskanzlers Wenzel Anton, Göttingen 1975.
- KUBEŠ, Jiří a kol., V zastoupení císaře. Česká a moravská aristokracie v habsburské diplomacii 1640-1740, Praha 2018 (v tisku).
- MÜLLER, Klaus, Die kaiserliche Gesandtschaftswesen im Jahrhundert nach dem Westfälischen Frieden 1648-1740, Bonn 1976.
- POLLEROS, Friedrich B., Die Kunst der Diplomatie. Auf den Spuren des kaiserlichen Botschafters Leopold Joseph Graf von Lamberg (1653-1706), Petersberg 2010.
- ROOSEN, William J., The Age of Louis XIV: The Rise of Modern Diplomacy, Cambridge: Mass. 1976.
- WINTER, Otto Friedrich (Hg.), Repertorium der diplomatischen Vertreter aller Länder seit dem Westfälischen Frieden (1648), Band III, 1764-1815, Graz - Köln 1965.
- KAUZ, Ralph - ROTA, Giorgio - NIEDERKORN, Jan Paul (Hg.), Diplomatisches Zeremoniell in Europa und im mittleren Osten in der frühen Neuzeit, Wien 2009.

Prohlášení

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše. Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 9/2012, bude práce zveřejněna v Univerzitní knihovně a prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 12. 6. 2019

.....

Mé poděkování patří především vedoucímu práce doc. Jiřímu Kubešovi za odborné rady, čas, trpělivost a bezmeznou ochotu vynaloženou především na překlad německých pramenů. Dále bych slova díky ráda směřovala dr. Martinu Bakešovi, který mi také poskytl nejednu radu nebo zaslal špatně přístupnou literaturu.

Anotace

Předkládaná bakalářská práce pojednává o cestě císařského vyslance Josefa Klementa z Kounic, který byl vyslán zastupovat své suverény do Švédského království a strávil zde dva roky mezi lety 1775 až 1777. V průběhu této mise absolvoval poznávací cestu po jižním Švédsku, která je nosným tématem dané práce. Kounicova mise je zasazena do kontextu švédských dějin v 18. století a nechybí ani diplomatický kontext, který je demonstrován především na historii rodu Kouniců a habsbursko-švédských diplomatických vztazích v raném novověku. V závěru je absolvovaná cesta po historických provinciích Švédska komparována s dalšími cestopisy pojednávajícími o stejné oblasti.

Klíčová slova

cestovní deník – Josef Klement z Kounic – Švédsko – 18. století – diplomatická mise

Title

Joseph Clemens von Kaunitz, an Imperial Envoy to Stockholm, and his Swedish and Danish Journey in the summer of 1776

Annotation

This bachelor thesis deals with a journey of the imperial envoy Joseph Clemens von Kaunitz who was sent to the kingdom of Sweden and he spent two years between 1775 and 1777 there. During this mission he made a tour around the south of Sweden, which is the main topic of this work. Within the thesis, Kaunitz's mission is presented in the context of Swedish history of the 18th century. In addition there is also a diplomatic context, which is demonstrated primarily through the history of Kaunitz family and Habsburg-Swedish diplomatic relations in Early Modern Times. In the end, the journey around the historic provinces of Sweden is compared with other travel books dealing with the same region.

Key words

travel diary – Joseph Clement von Kaunitz – Sweden – 18th century – diplomatic mission

Obsah

Úvod.....	1
Kapitola I. Kounicové – rodina císařských diplomatů?	5
Kapitola II. Švédsko v 18. století se zvláštním zaměřením na dobu vlády Gustava III. (1771-1792).....	15
Kapitola III. Josef Klement z Kounic a jeho diplomatická cesta do Švédska v letech 1775-1777.....	23
III. 1. Císařské zastoupení ve Švédsku v raném novověku.....	23
III. 2. Mise Josefa Klementa z Kounic do Švédského království	29
III. 3. Rekonstrukce Kounicových cest po Švédsku v roce 1776	31
III. 4. Interpretace cestovního deníku z léta roku 1776	43
III. 5. Konec vyslancovy mise	48
Kapitola IV. Porovnání cestovního deníku Josefa Klementa z Kounic s dalšími cestopisy věnujícími se oblasti jižního Švédska	51
IV. 1. Srovnání s cestou Josepha Marshalla z roku 1769	52
IV. 2. Srovnání s cestopisem Williama Coxe z konce 70. a počátku 80. let 18. století.....	56
IV. 3. Srovnání s cestovními deníky z 2. poloviny 17. století	64
Závěr.....	71
Summary	74
Seznam zkratk.....	76
Seznam pramenů a literatury	76
Archivní prameny	76
Staré tisky.....	77
Literatura.....	77
Internetové zdroje	83
Seznam vyobrazení.....	84
Obrazová příloha	85

Úvod

Následující stránky se budou snažit přiblížit cestu císařského vyslance Josefa Klementa z Kounic po jižním Švédsku v létě roku 1776. Hrabě byl v té době císařským vyslancem na dvoře Gustava III. (1775-1777). Téma jsem zvolila s ohledem na to, že tento moravský šlechtic není v historiografii známý a jeho francouzsky psaný deník z cesty dosud nikdo neanalyzoval. Stejně tak švédská historie období 2. poloviny 18. století ještě čeká na pozornost od českých historiků a podobně je to i s diplomacií a cestováním v této době. Bude se tedy jednat o příspěvek k dějinám středoevropské šlechty a císařské diplomacie, dále k dějinám cestování a Švédska v druhé polovině 18. století.

Co se týká dějin šlechty, ty jsou v české historiografii poměrně dobře prozkoumány¹, zájem o druhou polovinu 18. století je ale menší. Využit lze zejména práce Ivo Cermana.² Informace o rodu Kouniců lze čerpat jak z genealogických příruček, tak z moderních historických prací. Historii rodu shrnuje ve svém díle Grete Klingensteinová nebo František Hrubý.³

Také dějiny cestování mají v českém prostoru dlouhou tradici. Již na počátku minulého století se objevily práce, věnující se cestování v raném novověku.⁴ Na ně pak historikové navázali v 80. letech 20. století a od té doby vzniklo velké množství odborných monografií i studií na dané téma. Zásadní práce publikovali zejména Jaroslav Pánek a Zdeněk Hojda.⁵

¹ Maťa shrnuje zásadní otázky o raně novověké šlechtě, kultuře, vzdělání a mnoha dalších aspektech tvořících svět šlechtického prostředí. Petr MAŤA, *Svět české aristokracie (1500-1700)*, Praha 2004. Petra VOKÁČOVÁ, *Příběhy o hrdé pokoře: aristokracie českých zemí v době baroka*, Praha 2014. Rostislav SMÍŠEK, *Císařský dvůr a dvorská kariéra Ditrichštejnů a Schwarzenberků za vlády Leopolda I.*, České Budějovice 2009. Jiří HRBEK, *Barokní Valdštejnové v Čechách: 1640-1740*, Praha 2013. Aleš VALENTA, *Lesk a bída barokní aristokracie*, České Budějovice 2011.

² Obdobnou publikaci jako je od Mati, sepsal Ivo CERMAN, *Šlechtická kultura v 18. století: filozofové, mystici, politici*, Praha 2011.

³ Oba autoři, ač jejich díla nesou jména jednotlivých představitelů kounické rodiny, se zaměřují širěji na historii rodu. Klingenstein hovoří o hlavách rodiny téměř od počátku 17. století až do Václava Antonína, na kterého je monografie zaměřena. Grete KLINGENSTEIN, *Der Aufstieg des Hauses Kaunitz. Studien zur Herkunft und Bildung des Staatskanzlers Wenzel Anton*, Göttingen 1975. Hrubý podává informace o všech členech rodu v průběhu jednoho století. František HRUBÝ (k vydání připravila Libuše Urbánková-Hrubá), *Lev Vilém z Kounic, barokní kavalír*, Brno 1987.

⁴ Jako jedna z prvních monografií věnující se cestovatelskému tématu je od František TISCHER, *Heřman hrabě Černín z Chudenic*, Praha 1903. Dále můžeme jmenovat například Zdeněk KALISTA, *Mládí Humprechta Jana Černína z Chudenic. Zrození barokního kavalíra*, Praha 1932. TÝŽ, *Cesty ve znamení kříže: dopisy a zprávy českých misionářů XVII.-XVIII. věku ze zámořských krajů*. sebral a úvodem a poznámkami opatřil Zdeněk Kalista. Praha 1941.

⁵ Netradiční cestu mladých šlechticů na jih Evropy popisuje Jaroslav PÁNEK, *Výprava české šlechty do Itálie v letech 1551-1552*, Praha 1987. Velkému zájmu se těšily především především kavalířské cesty. Zdeněk HOJDA, „Kavalířské cesty“ v 17. století a zájem české šlechty o Itálii, in: Itálie, Čechy a střední Evropa, Praha 1986, s. 216-239. Nebyli však jediní, kdo se věnoval dějinám cestování, jmenovat můžeme např. Jiří KROUPA, *Ditrichštejnové v polovině 17. století a model tzv. kavalířské cesty*, in: Historická Olomouc a její současné problémy 4, Olomouc 1983, s. 109-115. Sborník věnující se cestovatelskému tématu Lenka BOBKOVÁ – Michaela NEUDERTOVÁ (edd.), *Cesty a cestování v životě společnosti*, Ústí nad Labem 1995. Na cestování nahlíží Hlavačka z jiné

Nejvíce pozornosti dějinám cestování však věnovali historikové až v posledních dvaceti letech. Vzniklo hned několik prací o kavalírských cestách,⁶ publikovány však byly i příspěvky k cestám starších mužů, jejichž výpravy mohly být podnikány z odlišných důvodů.⁷ Objevily se i studie zaměřené obecně na přepravu,⁸ ale nejvíce je pozornost zaměřena kromě kavalírských cest na císařské diplomaty a zpracování jejich cestovních deníků.⁹

Protože cestující jedinec, jehož putování bude v práci rozebíráno, byl zároveň císařským vyslancem, neobejdeme se bez literatury pojednávající o diplomacii. V českém prostředí dlouho chyběla monografie zaměřená na kulturní dějiny diplomatického zastoupení.¹⁰ Nopak v zahraniční historiografii je po čem sáhnout v okruhu odborného shrnutí diplomatické problematiky již od minulého století.¹¹ Zaměření na raně novověkou diplomacii v severském prostředí až do nedávné doby naprosto chybělo. Jen Martin Bakeš, bývalý student Univerzity Pardubice, se ve své diplomové a disertační práci věnoval právě císařské diplomacii ve Švéd-

perspektivy, než bylo dosavadní zaměření se na jednotlivou cestu, proto přináší informace o každodennosti v dopravě pomocí poštovních služeb. Milan HLAVAČKA, *Cestování v éře dostavniku, Všední den na středoevropských cestách*, Olomouc 1996.

⁶ O kavalírských cestách v českých zemích pojednali Jiří KUBEŠ, *Náročné dospívání urozených, Kavalírské cesty české a rakouské šlechty (1620-1750)*, Pelhřimov 2013. Dále Zdeněk HOJDA – Eva CHODĚJOVSKÁ (eds.), *Heřman Jakub Černín na cestě za Alpy a Pyreneje I. Kavalírská cesta českého šlechtice do německých zemí, Itálie, Francie, Španělska a Portugalska*, Praha 2014. Ivo CERMAN, *Habsburgischer Adel und Aufklärung. Bildungsverhalten des Wiener Hofadels im 18. Jahrhundert*, Stuttgart 2010.

⁷ Sborník zaměřený na šlechtické cestování na dobu raného novověku od Jiří KUBEŠ (ed.), *Šlechta na cestách 16.-18. století*, Pardubice 2007. Příklad cestovního deníku dospělého cestovatele zpracoval TÝŽ (ed.), *Kryštof Václav Nostic, Deník z cesty do Nizozemí v roce 1705*, Praha 2004. Martin HOLÝ, *Iter Britannicum: Noble Visitors from the Bohemian Lands and Their Perception of the British Isles in the Second Half of 16th and early 17th Century*, in: Comenius: Journal of Euro-American civilization, Roč. 4, č. 1, New York 2017, s. 121-133.

⁸ Odborné studie na cestovatelské téma od Milan HLAVAČKA, *Cestování v českých zemích v raném novověku a v 18. a 19. století*, *Cestování včera a dnes* 4, č. 3, 2007, s. 33-41. Zdeněk HOJDA, *Cesty a cestovatelé v raném novověku*, *Cestování včera a dnes* 4, č. 3, 2007, s. 25-32. Robert Radim NOVOTNÝ, *Běžné cestování a přeprava nákladů v 17. a 18. století řečí archivních pramenů*, in: *Z Českého ráje a Podkrkonoší, vlastivědná ročenka* 29, Semily – Jičín 2016, s. 216-256.

⁹ Zpracované cestovní deníky a studie pojednávající o denících a cestách. Jiří KUBEŠ, *Diplomatické cesty, kariéra a cestovní deníky v době okolo roku 1700 na příkladech cest Kryštofa Václava z Nostic a Leopolda Antonína Šlika*, in: Eva FRIMMOVÁ – Elisabeth KLECKER (edd.), *Itineraria Posoniensia, Zborník z medzinárodnej konferencie Cestopisy v Novoveku, ktorá sa konala v dňoch 3. – 5. novembra 2003 v Bratislave*, Bratislava 2005, s. 134-142. Anton GAEDECKE (Hg.), *Das Tagebuch des Grafen Bonaventura von Harrach während seines Aufenthaltes am spanischen Hofe in der Jahren 1697 und 1698. Nebst zwei geheimen Instructionen*, Archiv für österreichische Geschichte 48, 1872, pp. 163-302. Miguel NIETO NUÑO (ed.), *Diario del conde de Pötting. Embajador del Sacro Imperio en Madrid (1664-1674)*, I-II, Madrid 1990, 1993.

¹⁰ Tato monografie podává informace o problematice diplomatického vyjednávání na příkladu volby císaře. Jiří KUBEŠ, *Trnitá cesta Leopolda I. za římskou korunou (1657-1658). Volby a korunovace ve Svaté říši římské v raném novověku*, České Budějovice 2009. Základní trendy historiografie shrnuje ve studii Jiří HRBEK, *Cesty evropské historiografie k diplomacii raného novověku*, *Theatrum historiae* 13, 2013, s. 7-30. Monografie z kulturního hlediska přibližuje diplomatické mise a shrnuje císařské zastoupení v průběhu jednoho století na příkladu hned několika evropských dvorů. Jiří KUBEŠ a kol., *V zastoupení císaře, Česká a moravská aristokracie v habsburské diplomacii 1640-1740*, Praha 2018.

¹¹ Ve stejný rok vyšly dvě monografie, které jsou svým obsahem značně analytické, avšak obě jsou zaměřené na odlišné jazykové prostředí. Přibližují diplomatickou problematiku především z kulturního prostředí. Monografie od anglicky píšícího autora William James ROOSEN, *The Age of Louis XIV: The Rise of Modern Diplomacy*, Cambridge: Mass. 1976. A dále německá Klaus MÜLLER, *Die kaiserliche Gesandtschaftswesen im Jahrhundert nach dem Westfälischen Frieden 1648-1740*, Bonn 1976.

sku ve století po třicetileté válce. Z pera tohoto autora také vzešlo hned několik studií, věnujících se tomuto tématu.¹² Krátkou kapitolku v přehledu diplomacie zaměřenou na zastoupení ve Švédském království napsala Marie Mžýková.¹³

Dalším využívaným historiografickým okruhem bude literatura pojednávající o švédské historii. V českém prostředí je zaměření na toto téma opravdu skrovné. K dispozici jsou dvě povšechné monografie se zaměřením na dějiny celé Skandinávie, takže pro období vlády Gustava III. nejsou dostačující. Poslední česky psaná monografie na dané téma se již věnuje pouze Švédsku.¹⁴ Pro dokreslení švédské historie bude tedy pro nedostatečný český záběr využita i anglicky psaná historiografie.¹⁵

Josefu Klementovi jakožto nejmladšímu synovi státního kancléře Václava Antonína není v historiografii věnována žádná práce. Z tohoto důvodu je nutné využít dosud nezpracovaných archivních pramenů, které by nám život člena kounické rodiny přiblížily. Stěžejním pramenem pro předkládanou práci bude francouzsky psaný cestovní deník, který je uložen v Moravském zemském archivu v Brně v rodinném archivu Kouniců.¹⁶ Tento ego-dokument osvětluje okolnosti cesty hraběte Kounice, absolvované po jižní části Švédského království. Cestovní deník však není jediný dochovaný materiál z mise Josefa Klementa, proto budou pro doplnění informací využívány i další pramenné materiály uložené na stejném místě. Všechny instrukce, relace nebo reskripty mezi vyslanci a domácím dvorem suveréna jsou uloženy v Haus-, Hof- und Staatsarchiv Rakouském státním archivu ve Vídni,¹⁷ odkud bude také použito několik informací. Kdo by však od této práce očekával rozbor Kounicova politického vyjednávání na švédském dvoře, bude zklamán. Tuto otázku si předkládaný text nepokládá.

¹² Zásadní jsou obě Bakešovy kvalifikační práce a dále je autorem mnoha studií na problematiku severské diplomacie. Martin BAKEŠ, *Habsbursko-švédské diplomatické vztahy v období vlády Karla XI. (1672-1697)*, diplomová práce Univerzity Pardubice, Pardubice 2014. TÝŽ, *Diplomatem v půlnoční zemi, Zástupci Habsburků ve Švédském království mezi lety 1650-1730*, disertační práce Univerzity Pardubice, Pardubice 2018.

¹³ Marie MŽYKOVÁ, *Šlechta ve službách diplomacie: Itálie, Turecko, Rusko, Švédsko II*, Praha 2001.

¹⁴ Starší práce od ruského autora dostupná v českém překladu je od Alexandr Sergejevič KAN, *Dějiny skandinávských zemí*, Praha 1983. Podobně zaměřená monografie na celou severní Evropu, avšak s tím rozdílem, že vznikla nedávno a v českém prostředí. Ivo T. BUDIL, *Dějiny Skandinávie*, Praha 2017. Útlá monografie přináší základní informace o historii severského státu. Jiří ŠTĚPÁN, *Švédsko, Stručná historie států*, Praha 2010.

¹⁵ Ke švédské historii raného novověku je dostupný sborník Petri KARONEN (ed.), *Hopes and fears: for the future in early modern Sweden, 1500-1800*, Helsinky 2009. Celkově celé Skandinávii se věnuje Thomas Kingston DERRY, *A history of Scandinavia: Norway, Sweden, Denmark, Finland and Iceland*, Minneapolis 1979. Stále zaměřením na celou oblast severu, avšak s časovým rozsahem na dobu novověku a s podrobnými informacemi přichází Robert Nisbet BAIN, *Scandinavia. A political history of Denmark, Norway and Sweden from 1513 to 1900*, Cambridge 1905. Pozornost na politickou změnu v průběhu půlstoletí v 18. věku Charlotta WOLFF, *Noble conceptions of politics in eighteenth-century Sweden (ca 1740-1790)*, Helsinky 2008.

¹⁶ Moravský zemský archiv v Brně, Rodinný archiv Kouniců, inv. č. 1907, kart. 232, deník z cesty Josefa Klementa.

¹⁷ Pro dané téma jsou důležité především kartony 64 a 65 ve fondu Státní oddělení, Švédsko, kde jsou uloženy materiály vztahující se k dvouleté Kounicově misi. Srov. Österreichisches Staatsarchiv Wien, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Staatenabteilungen, Schweden, kart. 64 a 65.

Co se týče struktury práce, tak zpočátku bude informovat o historii rodu Kouniců. Pozornost se však zaměří zejména na jejich diplomatické mise vykonané v císařských službách. Časové ohraničení zabírá dobu od konce třicetileté války do druhé poloviny 18. století, kdy po Evropě cestoval Josef Klement. Práce si tedy klade za cíl přiblížit život moravského hraběte, porovnat četnost diplomatických služeb s ostatními členy rodu. Jako zajímavá otázka se jeví, zda byl výběr cílových diplomatických destinací náhodný či nikoli. Čtenář se také dozví, jaké funkce Josef Klement zastával před odjezdem na jeho první zahraniční misi, kam byl poslán poté a jestli mu služba císaři vynesla zasloužený postup v získání nějakého úřadu.

Kapitola II. bude zaměřena na historii Švédského království od 20. let 18. století, tedy konce velké severní války, až do smrti panovníka Gustava III. v roce 1792. Pokusíme se přiblížit *dobu svobody*, která trvala na severu Evropy polovinu století a byla charakteristická neustálými pŕtky mezi dvěma politickými stranami klobouků a čepců, které se snažily získat větší moc na úkor druhé strany. Převážná pozornost však bude zaměřena na vládu absolutistického krále Gustava III., který krátce po své korunovaci provedl nekrvavý státní převrat.

Právě do tohoto prostředí se vydal vyslanec Josef Klement, který se ujal vyslaneckého postu na začátku léta roku 1775, tedy přibližně v době, kdy většina členů dvora odjížděla z rezidenčního města. Po zodpovězení základních otázek týkajících se této mise – kudy do Stockholmu jel, co stojí v jeho instrukci – bude konečně věnována pozornost hlavnímu archivnímu prameni, tedy Kounicovu cestovnímu deníku po jižním Švédsku. V průběhu III. kapitoly, která je zaměřena právě na diplomatickou misi, se pokusíme o rekonstrukci absolvované cesty, takže bude časově ukotvena a budeme moci sledovat osudy Josefa Klementa a jeho trasu prstem po mapě. Samozřejmě bude i seznámení čtenáře s důvody, proč se císařský vyslanec vydal na cestu a nejčastější objekty jeho zájmu, zazní i informace o tom, jak pečlivý a podrobný byl hrabě při zapisování do deníku. Na posledních stránkách kapitoly císařský diplomat opustí svůj zastupitelský post ve Švédském království a přesune se na ruský dvůr a to opět na počátku léta, takže ve Švédsku strávil Josef Klement téměř přesně dva roky.

V poslední části práce bude využita komparační metoda, kdy budeme vyslancův cestovní deník porovnávat s vydanými cestopisy, které vznikly také ve druhé půli 18. věku nebo budou o něco starší a to přibližně o jedno století. Během této kapitoly se budeme soustředit na vývoj a proměnu zájmů o navštěvovaná místa. Zjistíme, které trasy byly cestovateli nejvíce využívány, kolik kilometrů po království projeli nebo jak dlouhou dobu tam strávili. Pokusíme se o nahlédnutí do myšlenek cestovatelů, a sice nás bude zajímat, jaká byla motivace jednotlivých putujících pro absolvování cesty nebo tvorbu jejich zápisů.

Kapitola I. Kounicové – rodina císařských diplomatů?¹⁸

Nejstarší zmínky o rodu Kouniců sahají až do počátku 12. století, jedná se tedy o starou českou šlechtu, která se v průběhu doby rozdělila na českou a moravskou větev. V erbu mají zakreslené dva stříbrné leknínové listy na červeném poli. Lekno, jako heraldické znamení, získal podle erbovní pověsti bojovník, který se na válečné výpravě proti nepřítelům vydal hledat cestu bažinami, které bránily vojsku v průchodu. Podařilo se mu cestu nalézt a z bažin si odnesl i květinu, tu tedy za svou odvahu dostal do erbu.¹⁹ Vnuci jednoho z předků – Václava z Kounic, žijícího na počátku 15. století – získali slavkovské panství, využívané v následujících staletích jako hlavní rodové sídlo.²⁰ Někdy na počátku 17. století došlo k rozdělení rodu na dvě linie, a to moravskou (později knížecí) a českou (hraběcí). Rozdvojení zapříčinili dva synové Oldřicha z Kounic. Nás zajímá moravská linie rodu, kterou založil nejmladší syn Lev Vilém (1614-1655).²¹

Členové rodiny Kouniců se v 16. století přiklonili k jednotě bratrské, a tak, když na počátku 17. století vypukly spory ohledně vyznání víry, byl Oldřich z Kounic mezi prvními odpůrci katolictví. Povstání v roce 1619 se pak zúčastnili i jeho dva starší synové. Následovala konfiskace jejich majetku a emigrace. Nejmladší bratr Lev Vilém ale žil až do roku 1625 u své matky a tehdy si ho do opatrování vzal sám kardinál František z Ditrichštejna, který mu zajistil katolickou výuku u jezuitů a nedovoľoval mu kontakt se zbytkem protestantské rodiny. Roku 1630 vzal kardinál Ditrichštejn svého svěřence s sebou do Itálie, kam jel přivítat nastávající ženu Ferdinanda III. Marii Španělskou. Podruhé se mladý Kounic vypravil na Apeninský poloostrov roku 1635, kdy dosáhl plnoletosti a jel tedy na kavalírskou cestu. Kromě Itálie navštívil i Španělsko, Anglii nebo Španělské Nizozemí.²² Za manželku pojal Eusebii ze Sezima Ústí a již roku 1642 získal český hraběcí titul a povýšení rodového erbu o modrou růži

¹⁸ Informace týkající se rodu Kouniců přináší například heslo v *Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí*, 14. díl, Kartel – Kraj, Praha 1899, s. 1000-1001. Dále genealogické příručky Constantin von WURZBACH, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich: enthaltend die Lebensskizzen der denkwürdigen Personen, welche 1750 bis 1850 im Kaiserstaate und seinen Kronländern gelebt haben*, Eilfter Theil, Wien 1864, s. 59-85. Franz Karl WIßGRILL, *Schauplatz des landsässigen niederoesterreichischen Adels vom Herren und Ritterstande von dem XI. Jahrhundert an, bis auf jetzige Zeiten*, Band 5, Wien 1804, s. 30-44.

¹⁹ Petr MAŠEK, *Modrá krev: Minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích*, Praha 1999, s. 123. Nebo stejné informace v P. MAŠEK, *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti*, I. díl, Praha 2010, s. 443.

²⁰ P. MAŠEK, *Šlechtické rody*, s. 443.

²¹ Pavel JUŘÍK, *Encyklopedie šlechtických rodů*, Praha 2014, s. 214. Rodové historii Kouniců věnuje kapitola ve své diplomové práci také Jana PILÁTOVÁ, *Kounicové a sňatková politika v raném novověku*, diplomová práce Masarykovy univerzity, Brno 2016, s. 10-43.

²² Monografie věnovaná Lvu Vilémovi zahrnuje i informace o dalších členech rodiny. F. HRUBÝ, *Lev Vilém z Kounic*, s. 6-23, 181-189. Základní životopisné údaje k zakladateli moravské větve rodu také v G. KLINGENSTEIN, *Der Aufstieg*, s. 37-40. Nebo J. PILÁTOVÁ, *Kounicové*, 26-32.

ve zlatém poli z rodového erbů své manželky.²³ Po smrti své choti se opět oženil, tentokrát se vzal Eleonoru z Ditrichštejna a s ní měl pokračovatele rodu Dominika Ondřeje. Po třicetileté válce se mu podařilo značně rozšířit majetek a byl přisedícím moravského zemského soudu a nejvyšším sudím. Protože ale skonal poměrně mlád, nestihl se výrazněji uplatnit v zemských ani ve dvorských funkcích.²⁴

Jeho syn Dominik Ondřej (1654-1705) během kavalírské cesty v 70. letech 17. století poznával po dobu tří let Francii, Itálii a určitý čas strávil i na říšském území, kde se věnoval studiu světského i církevního práva.²⁵ Kvalitní vzdělání dokončené kavalírskou cestou a dobré kontakty umocněné manželstvím s Marií Eleonorou ze Šternberka zanedlouho přineslo ovoce a Dominik Ondřej začal stoupat po společenském a kariéřním žebříčku vzhůru.²⁶ Své první politické zkušenosti načerpal při doprovodu královského dvora.²⁷ Roku 1675 se stal přisedícím moravského zemského soudu²⁸ a záhy se začal věnovat diplomatické činnosti. Svého císaře zastupoval ponejvíce v Bavorsku, kde zpočátku hlavně sbíral zkušenosti, a krátkou dobu strávil v Anglii.²⁹ Na diplomatické mise s sebou zpravidla brával i svou manželku, která mu v jeho zadaných úkolech značně pomáhala.³⁰

První diplomatický post zastával v Bavorsku od roku 1682 do 1686 na dvoře Maxmiliána II. Emanuela, avšak netrval zde veškerý čas, během této doby se pohyboval mezi Mnichovem a Vídní. Vyjednáváním měl domluvit spojenectví proti Osmanům a Francii, avšak při první bavorské misi se mu podařilo domluvit pouze manželský svazek arcivévodkyně Marie Antonie Habsburské s kurfiřtem. Spojence proti Francii se pokoušel zajistit jako diplomat i na anglické půdě, ovšem po půlročním snažení odjel na konci léta 1687 s neúspěchem.³¹ Obohacený o zkušenosti a kontakty byl opět poslán do Bavor. Tentokrát ovšem nepůsobil pouze

²³ F. HRUBÝ, *Lev Vilém z Kounic*, s. 200.

²⁴ Tamtéž, s. 209-228. J. PILÁTOVÁ, *Kounicové*, s. 33-34.

²⁵ J. PILÁTOVÁ, *Kounicové*, s. 35. Kavalírskou cestu Dominika Ondřeje podrobně rozebírá Lenka FLORKOVÁ, *Kavalírská cesta Dominika Ondřeje z Kounic*, Vyškovský sborník 4, 2004, s. 87-111. Další studie přibližující život Kounice BRAUBACH, Max, *Graf Dominik Andreas Kaunitz (1655-1705) als Diplomat und Staatsman*, in: Heinrich Fichtenau – Erich Zöllner (Hrsg.), *Beiträge zur neueren Geschichte Österreichs*, Wien - Köln 1974, s. 225-242.

²⁶ G. KLINGENSTEIN, *Der Aufstieg*, s. 42-45.

²⁷ Diplomatickou „kariéru“ Dominika Ondřeje popisuje ve své studii Lenka MARŠÁLKOVÁ, *Dominik Andreas von Kaunitz during the 80's and early 90's of the 17th Century: the Early Career of the Imperial Diplomat*, *Theatrum historiae* 19, 2016, s. 119-169.

²⁸ Marie ZAORALOVÁ, *Rodinný archiv Kouniců (1272) 1278 – 1960*, inventář I – II., Brno 1998, s. 11.

²⁹ J. KUBEŠ a kol., *V zastoupení císaře*, s. 251 (Anglie), s. 365-367 (Bavorsko).

³⁰ L. MARŠÁLKOVÁ, *Dominik Andreas von Kaunitz*, s. 121. Více o využití žen v diplomatickém prostředí v J. KUBEŠ a kol., *V zastoupení císaře*, s. 78-83, 196, 199, 379. O ženách doprovázejících své manžely na misi ve své disertační práci píše M. BAKEŠ, *Diplomatem v půlnoční zemi*, s. 65-73. Krátkou zmínku o ženách v diplomacii také v Heidrun R. I. KUGELER, „*Le Parfait Ambassadeur*“ *The Theory and Practice of Diplomacy in the Century following the Peace of Westphalia*, disertační práce University of Oxford, Oxford 2006, s. 48-49. Využití žen v diplomatickém prostředí zmínil i J. HRBEK, *Cesty evropské historiografie*, s. 7-30.

³¹ G. KLINGENSTEIN, *Der Aufstieg*, s. 45-46. L. MARŠÁLKOVÁ, *Dominik Andreas von Kaunitz*, s. 142-138.

v Mnichově, ale zajížděl i do Kolína nad Rýnem, kde se zrovna odehrávalo jednání o volbě nového kurfiřta. Vyslancovým úkolem tedy bylo ovlivnit volbu tak, aby byla co nejpříznivější císaři, a samozřejmě nechybělo ani vyjednávání o vojenské podpoře. Jeho snahy byly korunovány úspěchem. Protože říšské prostředí nebylo Dominiku Ondřeji cizí, byl tam opět vyslán roku 1689, a to na volbu pasovského biskupa. Přijel však téměř na poslední chvíli, asi 10 dní před samotnou volbou, ale i přesto se mu podařilo prosadit kandidáta vyhlédnutého svým suverénem. Úspěchu se dočkal hlavně díky předchozím jednáním, které prováděli jeho spojenci. Další diplomatickou misí Dominika Ondřeje se stala opět volba, tentokrát mohučského biskupa v roce 1691, a i zde se mu podařilo splnit císařova očekávání.³² Za zásluhy mu byl udělen Řád zlatého rouna a říšský hraběcí titul, obdržel také titul skutečného tajného rady. Tímto ovšem ještě neskončila jeho diplomatická „kariéra“. Vyslán byl ještě v 90. letech do Haagu, kde působil jako zplnomocněný vyslanec a v Rijswijku ujednával mír s Francií (1697). Po příjezdu zpět se pak mohl ujmout postu říšského vicekancléře.³³

Hlavou rodu se po smrti Dominika Ondřeje stal jeho mladší syn Maxmilián Oldřich (1679-1746). Jeho prvorozený – Karel Josef (1676-1713) – si totiž vybral církevní kariéru.³⁴ Maxmilián Oldřich se při své kavalírské cestě podíval do Itálie, kde ho tehdejší císařský velvyslanec vzal s sebou na schůzku s papežem.³⁵ Již před koncem století zastával hodnost říšského dvorního rady a v roce 1716 se vypravil na svou první diplomatickou misi do Falce a Vestfálska za místními knížaty.³⁶ Když se roku 1724 vypravil do Říma jako zvláštní vyslanec ke konkláve, nebylo pro něj toto prostředí nové. Ve Věčném městě strávil dva měsíce a po zvolení papeže se navrátil zpět.³⁷ Po mnoho let zastával úřad zemského hejtmana na Moravě, tento post si však nevysloužil svou diplomatickou cestou do Itálie, jak by se dalo předpokládat, protože byl do funkce jmenován již o čtyři roky dříve, než uskutečnil zmiňovanou misi.³⁸ Podle Klingensteinové byla italská diplomatická cesta čestným úkolem a příležitostí k navázání církevních kontaktů pro jeho syna.³⁹ Za manželku pojal Marii Arnoštku hraběnku

³² L. MARŠÁLKOVÁ, *Dominik Andreas von Kaunitz*, s. 139-160. J. KUBEŠ a kol. *V zastoupení císaře*, s. 366-372.

³³ J. PILÁTOVÁ, *Kounicové*, s. 36. M. ZAORALOVÁ, *Rodinný archiv Kouniců*, s. 12-13.

³⁴ P. MAŠEK, *Modrá krev*, s. 124 a TÝŽ, *Šlechtické rody*, I. díl, s. 443.

³⁵ J. KUBEŠ a kol. *V zastoupení císaře*, s. 96. J. KUBEŠ, *Náročná dospívání urozených*, s. 35-37.

³⁶ M. ZAORALOVÁ, *Rodinný archiv Kouniců*, s. 14.

³⁷ Mise Maxmiliána Oldřicha v Římě J. KUBEŠ a kol. *V zastoupení císaře*, s. 240, 243, 245.

³⁸ Kariéerní postup po italské misi však předpokládají autoři v J. KUBEŠ a kol., *V zastoupení císaře*, s. 173, 245. Získanou funkci roku 1720 však udává M. ZAORALOVÁ, *Rodinný archiv Kouniců*, s. 14. Dále tuto informaci potvrzuje G. KLINGENSTEIN, *Der Aufstieg*, s. 88. Rok 1720 dokládá ve svém seznamu také Antonín BOČEK, *Přehled knížat a markrabat i jiných nejvyšších důstojníků zemských v markrabství moravském*, č. 2, Brno 1850.

³⁹ G. KLINGENSTEIN, *Der Aufstieg*, s. 88.

z Rittbergu, po smrti jejího otce zdědil roku 1699 nejen rodové říšské hrabství, ale i přídomek, takže se jméno moravské větve změnilo na Kounic-Rittberg.⁴⁰

Tabulka 1: *Přehled členů rodu Kouniců na zahraničních misích, v prvních třech „diplomatických“ generacích*⁴¹

Jméno	Období	Místo působení
Dominik Ondřej (1654-1705)	1682-1686	Bavorsko
	1686-1687	Anglie
	1687-1689	Bavorsko
	1690-1691	Mohuč
	1694-1697	Haag
Maxmilián Oldřich (1679-1746)	1716	Falc, Dolní Porýní-Vestfálsko, Sasko, Hesensko
	1724	Řím
Václav Antonín (1711-1794)	1741	Řím
	1742-1744	Sardinie ⁴²
	1745	Brusel
	1748	Anglie, Cáchy
	1750-1752	Francie
	1753	Brusel

Další významný a pravděpodobně i neznámější pokračovatel rodu Kouniců je Václav Antonín (1711-1794). Pro něj byla původně zamýšlena církevní kariéra, ale po skonu jeho starších bratrů se stal hlavou rodu.⁴³ Studoval práva ve Vídni, v Lipsku a Leidenu – poslední dvě jmenované jsou protestantské univerzity, které však v 18. století začaly být stále více navštěvované.⁴⁴ Vzdělání dovršil kavalířskou cestou po Evropě, která trvala tři roky, což nebylo

⁴⁰ M. ZAORALOVÁ, *Rodinný archiv Kouniců*, s. 12-13.

⁴¹ Tato tabulka je sestavena na základě výzkumu L. MARŠÁLKOVÁ, *Dominik Andreas von Kaunitz*, s. 123. O. F. WINTER (Hg.), *Repertorium*, Bd. II.

⁴² Časový rozsah uvedený zde je na základě výzkumu Wintera, avšak Vondra ve své studii udává Kounicovu přítomnost na sardinské ambasádě v letech 1741-1742. R. VONDRA, *Václav Antonín kníže Kounic*, s. 132.

⁴³ Václav Antonín se v české i zahraniční historiografii těší značnému zájmu. Např. samostatné heslo v *Ottův slovník*, s. 1002-1003, dále monografie zaměřená na tohoto státníka G. KLINGENSTEIN, *Der Aufstieg*. Roman VONDRA, *Václav Antonín kníže Kounic (1711-1794)*, *Historický obzor* 19, č. 5/6 (2008), s. 132-134. P. MAŠEK, *Šlechtické rody*, I. díl, s. 444. Nebo C. von WURZBACH, *Biographisches Lexikon*, Theil 11, s. 61, 70-79. F. K. WIßGRILL, *Schauplatz*, Bd. 5, s. 41.

⁴⁴ I. CERMAN, *Šlechtická kultura*, s. 94-107.

nic neobvyklého, ale polovinu tohoto času strávil na univerzitě v Lipsku. Poté se konečně vydal poznávat cizí země a jeho cesta ho provedla přes severní Nizozemí do Itálie, kde opět pobyl nějakou dobu v Římě. Následné delší zastavení v Paříži ukončilo otcovo naléhání, aby se syn vrátil zpět domů.⁴⁵ Již roku 1737 získal u dvora funkci říšského dvorního rady a o dva roky později působil v Řezně na říšském sněmu jako komisař.

Po smrti císaře byl z funkce odvolán, ale pak jej Marie Terezie začala vysílat na zahraniční dvory jako diplomata. Roku 1741 byl poprvé poslán do zahraničí a to rovnou do Říma. Následujícího léta se jeho působením stalo na dva roky Sardinské království a poté působil v Bruselu. Odtud to již neměl roku 1748 daleko do Londýna, kde zastával diplomatický post po dobu sedmi měsíců. Posléze se zviditelnil při vyjednávání míru v Cáchách⁴⁶ a od této doby byl po dlouhá desetiletí hlavní postavou, která utvářela rakouskou politiku. Na konto úspěšných jednání si mohl připsat i mírovou smlouvu s Francií. Dva roky na počátku 50. let strávil jako diplomat v Paříži⁴⁷ a po svém návratu do Vídně začal vykonávat úřad státního kancléře.⁴⁸ Tento velký státník se po celou dobu v popředí monarchie snažil orientovat na Francii. Roku 1751 bylo spojenectví stvrzeno ve Versailleské smlouvě.

Na počátku 60. let se mu podařilo uskutečnit i tzv. Kounicovy reformy týkající se státní správy.⁴⁹ Ve Vídni se těšil velké vážnosti, a proto mu byl také udělen český i říšský knížecí titul, ovšem dědičně jen pro nejstarší syny.⁵⁰ Byl to právě kancléř Václav Antonín, kdo dojednal sňatek Marie Antoinetty s francouzským králem Ludvíkem XVI. Určitým hybatelem byl i v okruhu vydávaných reforem (týkajících se např. školství) nebo patentů (robotního a tolerančního), stejně tak se podílel na zrušení nevolnictví.⁵¹ Václav Antonín se také snažil podporovat rozvoj kultury.⁵² Na počátku 90. let se vzdal úřadu kancléře, který zastával bezmála čtyři desítky let. Za dobu svého života stihl prokazovat službu hned čtyřem panovní-

⁴⁵ Kavalírskou cestu Václava Antonína popisuje J. KUBEŠ, *Náročné dospívání*, s. 164-170. Podrobně je cesta rozebírána v G. KLINGENSTEIN, *Der Aufstieg*, s. 171-253.

⁴⁶ Otto Friedrich WINTER (Hg.), *Repertorium der diplomatischen Vertreter aller Länder seit dem Westfälischen Frieden (1648)*, Band II, 1716-1763, Zürich 1950, s. 66 (Velká Británie), 72 (Cáchy), 73 (Řím), 254 (Brusel), 256 (Sardinie).

⁴⁷ Tamtéž, s. 62. O misi Václava Antonína ve Francii píše Milena LENDEROVÁ, *Wenzel Anton Kaunitz, ambassadeur d'Autriche en France*, in: Grete KLINGENSTEIN – Franz A. J. SZABO (Hg.), *Staatskanzler Wenzel Anton von Kaunitz-Rietberg 1711-1794. Neue Perspektiven zu Politik und Kultur der europäischen Aufklärung*, Graz 1996, s. 47-56.

⁴⁸ R. VONDRA, *Václav Antonín kníže Kounic*, s. 132.

⁴⁹ Tamtéž, s. 133. G. KLINGENSTEIN, *Der Aufstieg*, s. 295-300.

⁵⁰ G. KLINGENSTEIN, *Der Aufstieg*, s. 284-285.

⁵¹ R. VONDRA, *Václav Antonín kníže Kounic*, s. 132-133.

⁵² Jeho dobrý přítel a milovník hudby zprostředkoval za Kounicovy podpory kulturní transfer mezi Berlínem a Vídní. Další informace o kulturní diplomacii Václava Antonína v Gudrun BUSCH, *Kaunitzsche Diplomatie und ihre musikalischen Folgen: Gottfried van Swieten als kaiserlicher Gesandter in Berlin (1772-1777)*, in: Grete KLINGENSTEIN – Franz A. J. SZABO (Hg.), *Staatskanzler Wenzel Anton von Kaunitz-Rietberg 1711-1794. Neue Perspektiven zu Politik und Kultur der europäischen Aufklärung*, Graz 1996, s. 324-340.

kům – Karlovi VI., Marii Terezii a jejím synům Josefovi II. a Leopoldovi II. Václav Antonín zemřel v pozeňnaném věku 83 let ve Vídni, kde strávil značnou část svého života (pokud zrovna v mladším věku nezastupoval své panovníky v zahraničí).⁵³

Tabulka 2: Děti Václava Antonína jako diplomatictí zástupci císaře⁵⁴

Jméno	Období	Místo působení
Arnošt Kryštof (1737-1797)	1764-1770	Neapol
	1769	Řím
Dominik Ondřej (1739-1812)	1762-1763	Moskva
		Neapol
	1764; 1776-1780	Španělsko
František Václav (1742-1825)	1778	Rusko
Josef Klement (1743-1785)	1775-1777	Švédsko
	1777-1779	Rusko
	1780-1784	Španělsko

Ani děti Václava Antonína neporušily „diplomatickou“ rodinnou tradici. Vyslanceký post v Itálii zastával jeho nejstarší syn Arnošt Kryštof (1737-1797). Nejdříve byl vyslán do Neapole, kde působil dva roky, a poté se přesunul do Říma. Na Apeninském poloostrově strávil dohromady dlouhých čtrnáct let. Po návratu z ciziny ho neminula funkce nejvyššího dvorského maršálka a Řád zlatého rouna.⁵⁵ Po smrti bratra se pokračovatelem rodu stal druhý syn Dominik Ondřej (1739-1812). Ten byl vyslán nejdříve do Moskvy jako mimořádný vyslanec s gratulací a to na přelomu let 1762-1763,⁵⁶ poté do Neapole⁵⁷ a následně putoval do Španělska a to hned dvakrát. Poprvé se vypravil na mimořádnou misi v roce 1764 a podruhé již jako řádný velvyslanec. Po čtyřech letech předal zastoupení při odjezdu v roce 1780 svému mladšímu bratru Josefu Klementovi.⁵⁸ Ani druhý kancléřův syn nebyl výjimkou a čekal ho zasloužený postup v úřadu. Ještě před odjezdem na poslední misi se stal skutečným dvorským radou

⁵³ R. VONDRA, *Václav Antonín kníže Kounic*, s. 132-133.

⁵⁴ Tato tabulka je sestavena na základě výzkumu O. F. WINTER (Hg.), *Repertorium*, Bd. III. M. ZAORALOVÁ, *Rodinný archiv Kouniců*.

⁵⁵ M. ZAORALOVÁ, *Rodinný archiv Kouniců*, s. 16.

⁵⁶ O. F. WINTER (Hg.), *Repertorium*, Bd. II, s. 79.

⁵⁷ M. ZAORALOVÁ, *Rodinný archiv Kouniců*, s. 17.

⁵⁸ Otto Friedrich WINTER (Hg.), *Repertorium der diplomatischen Vertreter aller Länder seit dem Westfälischen Frieden (1648)*, Band III, 1764-1815, Graz – Köln 1965, s. 94.

a byl mu také udělen Řád zlatého rouna.⁵⁹ V roce 1761 opět došlo ke změně erbu a dosavadní znamení bylo sloučeno s erbem rodu Questenbergů. Po manželovi své tety totiž zdědil Dominik Ondřej panství a přídomek náležející tomuto rodu.⁶⁰ Avšak syn Alois Václav (1774-1848) již neměl žádné mužské potomky, a tak dědictví připadlo české větvi rodu Kouniců, která se oddělila na počátku 17. století. Poslední představitel moravské větve dosáhl funkce skutečného dvorského rady. Také dodržel „rodinnou tradici“, a tak zastupoval i on císaře v zahraničí. Jeho destinacemi se staly Drážďany, následně Kodaň, Neapol, Madrid a naposledy působil v Římě.⁶¹

Přítomná práce však pojednává o Josefovi Klementovi z Kounic, který byl nejmladším synem známého státního kancléře Václava Antonína. Narodil se 22. listopadu 1743 a zemřel při návratu ze Španělska na lodi 3. února 1785 ve svých 41 letech. Pohřbený je v Barceloně v katedrále.⁶² Josef Klement se vzdělával v 60. letech v Jeně a Lipsku. Když dosáhl plnoletosti, získal titul komorníka a o pět let později se stal dvorským účetním radou. Po celý svůj život zůstal svobodný.⁶³

Na počátku 70. let se vydal na dva roky na kavalírskou cestu do Itálie.⁶⁴ Na jaře roku 1770 se v dopise otci svěřuje, že se na jeho doporučení setkal s „jeho královskou výsostí“. V tu dobu totiž mladý hrabě pobýval ve Florencii, která patřila bratrovi císaře – Leopoldovi. Na další stránce informuje otce o svých dalších plánech. „... *Ale především v Neapoli, věřím, že bych měl využít příležitost setkat se se svým bratrem*“. ⁶⁵ Tím byl Arnošt Kryštof, který v tu dobu zastupoval císaře na diplomatickém postu právě v Neapoli.⁶⁶ V dopisech se mnoho o jeho další cestě nedozvídáme, ale zmiňuje i návštěvu Říma a dalších italských měst, jako je Pisa nebo Milán.⁶⁷

Stejně jako jeho otec a další předci, i Josef Klement zastával diplomatické funkce. Nejprve byl pověřen zastupovat Josefa II. a Marii Terezii ve Švédsku mezi lety 1775-1777 a poté rovnou zamířil do Ruska. Zde opět strávil dvě léta a během této doby se zde setkal do-

⁵⁹ M. ZAORALOVÁ, *Rodinný archiv Kouniců*, s. 17.

⁶⁰ Constantin von WURZBACH, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich: enthaltend die Lebensskizzen der denkwürdigen Personen, welche 1750 bis 1850 im Kaiserstaate und seinen Kronländern gelebt haben*, Vierundzwanzigster Theil, Wien, 1872, s. 148.

⁶¹ M. ZAORALOVÁ, *Rodinný archiv Kouniců*, s. 18.

⁶² C. WURZBACH, *Biographisches Lexikon*, Theil 11, s. 65.

⁶³ F. K. WIßGRILL, *Schauplatz*, Bd. 5, s. 42.

⁶⁴ I. CERMAN, *Šlechtická kultura*, s. 202.

⁶⁵ „... *leurs Altesses Royales ...*“ „... *mais surtout celui de Naples, qu'en a cas je crois devoir préférer vu l'avantage d'y trouver mon frère.*“ MZA Brno, RA Kouniců, inv. č. 4267, kart. 444, fol. 8-10, dopis Josefa Klementa otci z Florencie 7. 4. 1770.

⁶⁶ O. F. WINTER (Hg.), *Repertorium*, Bd. III, s. 93.

⁶⁷ MZA Brno, RA Kouniců, inv. č. 4267, kart. 444, fol. 8-10, dopis Josefa Klementa otci z Florencie 7. 4. 1770, fol. 11., dopis Josefa Klementa otci z Milána 16. 8. 1771.

konce se svým starším bratrem Františkem Václavem,⁶⁸ který byl vyslán na jaře 1778 jako mimořádný vyslanec.⁶⁹ Zmíněná cílová místa Josefa Klementa patřila mezi dvě ze tří nejméně oblíbené země z pohledu diplomatů.⁷⁰ Jeho poslední diplomatická mise ho zavedla do Španělska, kde vystřídal svého staršího bratra Dominika Ondřeje v roce 1780 a ze které se již do vlasti nevrátil.⁷¹

Protože se za celý svůj život Josef Klement neoženil, nemohl využívat svou manželku k nutným jednáním. Výraznou změnu tedy můžeme pozorovat na vývoji diplomatického zastoupení ve Španělsku. V době, kdy na Pyrenejském poloostrově vládla pevnou rukou španělská větev Habsburků, se na místní ambasádu nemohl vydat svobodný velvyslanec, protože manželka ambasadora byla klíčová ve vyjednávání s královnou. Po vymření této větve Habsburků tedy došlo k zásadním změnám v kladených nárocích na šlechtice. Do té doby se také vyslanectví v Madridu řadilo k těm nejprestižnějším.⁷² Josefu Klementovi přálo štěstí ve vybraných destinacích, je však také možné, že to nebyla naprostá náhoda, protože do Ruska a Španělska byl dříve vyslán jeho starší bratr Dominik Ondřej, tak od něj mohl získat užitečné informace nebo kontakty hodící se začínajícímu vyslanci na cizím dvoře. Na jihu Evropy svého bratra dokonce osobně střídal.

Na příkladu rodinné historie moravské větve Kouniců jsme viděli četnost císařského zastoupení v Evropě. Od poloviny 17. století byl v každé generaci minimálně jeden člen rodu alespoň jednou císařským vyslancem. Také je zde potvrzena myšlenka, že diplomatické mise sloužily jako odrazový můstek pro další zemskou nebo dvorskou kariéru. Ideálním příkladem tohoto jevu je nejvýznamnější člen moravské větve Kouniců – Václav Antonín – který v mládí zastupoval své panovníky hned v několika státech, a po návratu z Francie mu byl svěřen úřad státního kancléře.

Opačný příklad by se však na rodu Kouniců dal také nalézt. Tak např. Josef Klement se výrazného postupu po absolvovaných misích nedočkal hlavně z toho důvodu, že z té poslední se do své vlasti už nikdy nevrátil.⁷³ Tato rodina představuje v oblasti diplomacie znač-

⁶⁸ Dokonce i František Václav (1742-1825), který se věnoval vojenské kariéře, si vyzkoušel diplomatickou službu. Více životopisných údajů o něm viz C. WURZBACH, *Biographisches Lexikon*, Theil 11, s. 59-60.

⁶⁹ O. F. WINTER (Hg.), *Repertorium*, Bd. III, s. 88.

⁷⁰ Třetí země, nad kterou diplomaté neprojevovali nadšení, byla Polsko-litevská unie. P. MAŤA, *Svět české aristokracie*, s. 473. Neoblíbenost těchto zemí zmiňuje také M. BAKEŠ, *Habsbursko-švédské diplomatické vztahy*, s. 122. A jejich původním zdrojem je K. MÜLLER, *Die kaiserliche Gesandtschaftswesen*, s. 183.

⁷¹ I. CERMAN, *Šlechtická kultura*, s. 202.

⁷² J. KUBEŠ a kol., *V zastoupení císaře*, s. 195-199 (nároky ovlivňující výběr diplomata do Španělska), s. 207 (vysoký význam a následná změna).

⁷³ O smrti císařských služebníků mimo domovinu píše J. KUBEŠ a kol., *V zastoupení císaře*, s. 156-157. Protože diplomatická praxe obnášela i možnost smrti v zahraničí, někteří vyslanci před odjezdem sepsali závěť. M. BAKEŠ, *Diplomatem*, s. 127.

nou výjimku, a to proto, že šlechta se do diplomatických funkcí s velkým nadšením masivně nehrnula. Otcové svým synům raději diplomatické mise nedoporučovali.⁷⁴ Jako důvody pro odmítnutí mise viděli šlechtici například značnou finanční náročnost. Je pravda, že určitý obnos měli od císaře slíbený, ale ne vždy dostatečně pokryl veškeré náklady spojené s výkonem služby nebo se také často stávalo, že svou výplatu obdrželi pozdě nebo vůbec.⁷⁵ Jako další nevýhodu uváděli i dlouhodobou nepřítomnost ve vlasti a s tím případně souvisela i ztráta vlivu a nemožnost prosazovat své zájmy v domácím prostředí. Proto několik šlechticů chápalo diplomatické mise jako „dočasný exil“. Pro dlouhodobou nepřítomnost museli také ustanovit osobu, která by v době vyslancovi nepřítomnosti spravovala jeho panství. Někteří odmítli účast na misi z důvodu svého nedobrého zdravotního stavu. Nebo pokud měl šlechtic již dobré postavení, tak neviděl důvod, proč by měl podstupovat tak nejistý podnik.⁷⁶ Podle Roosena se proto v zastupitelských funkcích nevyskytovalo více členů z jedné rodiny,⁷⁷ ale na příkladu Kouniců vidíme, že se v jedné generaci nacházeli v zahraničí dokonce tři. Jedná se právě o Josefa Klementa a jeho dva starší bratry, dokonce i jeho třetí starší bratr si vyzkoušel diplomatickou funkci i přesto, že si vybral vojenskou kariéru.

V raném novověku nebylo obvyklé, aby aristokrat zastával diplomatickou funkci téměř po celý život. Diplomacie byla vnímána jako odrazový můstek pro získání dalších funkcí v rodné Habsburské monarchii. Najdou se však i výjimky jako např. František Antonín Berka z Dubé, který strávil na diplomatickém postu 26 let a působil téměř ve všech koutech Evropy. Dalším příkladem je František Karel Vratislav z Mitrovic, jenž sloužil císaři v cizině po dobu dlouhých 38 let a jeho doménou byl říšský prostor, Rusko a především Polsko-litevské soustátí.⁷⁸ Tento výčet „rekordmanů“ by se dal doplnit i o členy moravské větve rodu Kouniců, například sám Václav Antonín procestoval v důsledku diplomatických misí značnou část Evropy a to v průběhu 12 let. Nebo jeho nejstarší syn Arnošt Kryštof působil pouze v Itálii po dobu 14 let. Také schopný vyslanec Dominik Ondřej cestoval do zahraničí během dvou desítek let hned několikrát.

Časté svěřování diplomatických postů členům rodiny Kouniců značí určité schopnosti a kvality tyto funkce vykonávat, jinak by přece jen nebyli tak hojně vybíráni. Měli pro diplomatické mise dobré předpoklady, ke kterým bylo při výběru přihlíženo. Samozřejmostí pro

⁷⁴ W. J. ROOSEN, *The Age of Louis XIV*, s. 68.

⁷⁵ J. KUBEŠ a kol., *V zastoupení císaře*, s. 168-169. W. J. ROOSEN, *The Age of Louis XIV*, s. 72.

⁷⁶ J. KUBEŠ a kol., *V zastoupení císaře*, s. 147-148 (ustanovení správce panství), 155 (úplné odmítnutí mise). W. J. ROOSEN, *The Age of Louis XIV*, s. 72. Důvody k přijetí nebo naopak odmítnutí mise popisuje i K. MÜLLER, *Das kaiserliche Gesandtschaftswesen*, s. 180-185.

⁷⁷ W. J. ROOSEN, *The Age of Louis XIV*, s. 68.

⁷⁸ J. KUBEŠ a kol., *V zastoupení císaře*, s. 175.

diplomatický post byl šlechtický původ, který šel ruku v ruce s urozeným chováním a předpokládal i finanční zajištění.⁷⁹ Za přínos účasti na misi lze považovat kulturní transfer a s ním spojené výhody v podobě obohacení se o novinky a zkušenosti. Například představitel kounického rodu Dominik Ondřej dokázal zúročit svůj zahraniční pobyt v Mnichově a nechal si od místního dvorního architekta Henrica Zuccalliho objednat projekty paláce ve Vídni a ve Slavkově, který sloužil jako hlavní rodové sídlo.⁸⁰ Avšak dlouhá doba strávená na cizích dvorech se také projevila na finanční kondici, takže hned několik představitelů rodu po své smrti zanechalo značné dluhy. Jako kompenzaci finančních ztrát uděloval císař (respektive císařovna) různé dvorské nebo zemské úřady, Řád zlatého rouna nebo také povýšení stavu.⁸¹

⁷⁹ W. J. ROOSEN, *The Age of Louis XIV*, s. 66. Nároky ovlivňující výběr vyslanců shrnuje také J. KUBEŠ a kol., *V zastoupení císaře*, s. 378.

⁸⁰ J. KUBEŠ a kol., *V zastoupení císaře*, s. 167-168.

⁸¹ O výhodách, které přinášela účast na diplomatických misích, píše J. KUBEŠ a kol., *V zastoupení císaře*, s. 170-175. Pravděpodobnost přilepšení po návratu z mise rozebírá na velkém množství materiálu K. MÜLLER, *Das kaiserliche Gesandtschaftswesen*, s. 194-197.

Kapitola II. Švédsko v 18. století se zvláštním zaměřením na dobu vlády Gustava III. (1771-1792)

Z historie Švédska se do českého povědomí dostávají spíše jednotlivé historické epochy, jako je například vikingské období nebo v době novověku třicetiletá válka, ve které bylo toto severské království jednou z hlavních sil, se kterou bylo nutno počítat. Díky ziskům z těchto bojů se Švédsko stalo hegemonek na Baltském moři a velmocenské postavení si udrželo až do počátku 18. století, kdy ho vystřídalo během velké severní války silící Rusko.⁸²

Švédské království v průběhu 18. věku prošlo hned několika změnami státního zřízení. Na počátku století vládl silný král Karel XII. (1697-1718) absolutisticky. Téměř po celou dobu jeho vlády probíhala velká severní válka, která byla pro království zlomová především tím, že přišlo o své velmocenské postavení na severu Evropy, nabyté na konci třicetileté války.⁸³ Svrchovaně mohl ve Švédsku vládnout pouze silný král a Karlovi XII. napomáhaly k udržení absolutistické moci také jeho vojenské úspěchy. Tato forma vlády nebyla, při pohledu do historie, pro švédské království obvyklá. Středověkou volební monarchií ve druhé třetině 16. století nahradila monarchie dědičná⁸⁴ a absolutismus byl prosazen až roku 1682, tedy nedlouho před nástupem Karla XII. na trůn.⁸⁵

Ke konci války, po smrti krále, se Švédsko stalo stavovskou monarchií,⁸⁶ její zavedení bylo reakcí na karlovský absolutismus. Za královnu byla zvolena sestra Karla XII. Ulrika Eleonora, protože zesnulý král po sobě nezanechal potomky. Následně však královna abdikovala ve prospěch svého manžela Fridricha Hessensko-Kasselského. Tím na trůnu skončila falcká dynastie.⁸⁷ Avšak před korunovaci musel uchazeč o trůn konvertovat a souhlasit, že bude vládnout podle nově vzniklé ústavy, která značným způsobem omezovala královskou moc a vracela ji zpět do rukou stavů.⁸⁸ Riksdag (říšský sněm) se dočkal obnovy své dřívější moci, měl zasedat každé tři roky a to i proti vůli krále. Jeho hlavními pravomocemi bylo schvalování daní, nových zákonů nebo války.⁸⁹ Skládal se ze čtyř stavů, nejpočetnější zastoupení zde měla šlechta (50 členů), ze stavu duchovního, měšťanského a venkovského se vybí-

⁸² Sborník zaměřený na dobu velmocenského postavení Švédska Petri KARONEN – Marko HAKANEN (eds.), *Personal Agency at the Swedish Age of Greatness 1560-1720*, Helsinky 2017.

⁸³ O historii celé Skandinávie píše T. K. DERRY, *A history of Scandinavia*, s. 165.

⁸⁴ Dědičnou monarchii zavedl až v roce 1544 Gustav Vasa. J. ŠTĚPÁN, *Švédsko*, s. 35.

⁸⁵ Nedávno vznikla monografie, věnující se vývoji všech skandinávských států, od českého autora. I. T. BUDIL, *Dějiny Skandinávie*, s. 293. J. ŠTĚPÁN, *Švédsko*, s. 60 (rok prosazení absolutismu).

⁸⁶ V českém prostředí vznikla i studie přibližující dobu na konci 18. a počátku 19. století ve Švédském království. Š. STELLNEROVÁ – F. STELLNER, *Švédsko na přelomu*, s. 26-31.

⁸⁷ J. ŠTĚPÁN, *Švédsko*, s. 66-67.

⁸⁸ I. T. BUDIL, *Dějiny Skandinávie*, s. 294.

⁸⁹ J. ŠTĚPÁN, *Švédsko*, s. 67.

ralo vždy 25 představitelů.⁹⁰ Dalším vládním orgánem byl riksråd (říšská rada), v němž zasedali nejvýznamnější šlechtici, a zodpovídal se říšskému sněmu. Samozřejmě se ve vedení státu a jeho politiky mohl angažovat i král, ovšem během „*doby svobody*“⁹¹ – jak se někdy toto historické období trvající mezi lety 1719-1772 nazývá – byl král ve svých pravomocech značně omezen.⁹² Při změně státních struktur se do čela státu dostal slabý panovník a jeho začlenění do skutečného politického života nenapomáhala ani skutečnost, že nepocházel z domácí šlechty ale z německého prostředí.⁹³ V případě porušení ústavy mohl být vladař sesazen.⁹⁴

V důsledku ztráty velmocenského postavení potřebovalo království pomoc zvenčí od dalších významných zemí, jako byla Francie, Anglie nebo Rusko. V průběhu 18. století dokázaly formou subsidií nebo i osobními úplatky ovlivňovat švédskou politiku.⁹⁵ S pádem absolutismu se kancléřem stal Arvid Horn, který se snažil Švédsko udržet mimo vojenské konflikty. V tuto dobu se utvořily i dvě opoziční politické strany. První strana byla zastáncem umírněné politiky, kterou se snažil prosazovat kancléř a od svých názorových odpůrců si vysloužili hanlivé označení tzv. „noční čepce“, které mělo vyjadřovat jejich bázlivost v politice. Druhá strana nesouhlasila s politickou opatrností a představovali je především mladší šlechtici, kteří si začali říkat strana klobouků.⁹⁶

V tomto období se stala politika veřejnou věcí a to vydáváním útočných pamfletů na ekonomická a politická témata i přesto,⁹⁷ že cenzura byla zrušena až v roce 1766. Tato skutečnost také ovlivňovala podobu pamfletů, které měly nejčastěji podobu alegorií a jejichž autoři se ukrývali pouze pod přezdívkami.⁹⁸ Ve 30. letech 18. století došlo k prvnímu výraznějšímu obratu. Kancléř Arvid Horn zapříčinil zastavení subsidií od Francie, když prodloužil smlouvu s Ruskem z roku 1724, proto byl riksrådem obviněn ze zrady a po několika letech byl nucen vrcholnou politiku úplně opustit.⁹⁹ Roku 1739 získala větší moc strana klobouků a na výsluní se udržela více jak dvě desetiletí.¹⁰⁰ Strana se orientovala především na francouzskou politiku a její subsidie. Francie naopak toto severské království využívala jako štít před Ruskem. Následujícího léta vyhlásilo Švédsko válku Rusku, avšak to bez problémů nepřítele

⁹⁰ R. N. BAIN, *Scandinavia*, s. 349-350.

⁹¹ Srov. Michael ROBERTS, *The Age of Liberty. Sweden 1719-1772*, Cambridge 1986. Za zprostředkování této knihy děkuji Martinu Bakešovi.

⁹² I. T. BUDIL, *Dějiny Skandinávie*, s. 294-295.

⁹³ T. K. DERRY, *A history of Scandinavia*, s. 167.

⁹⁴ Ch. WOLFF, *Noble conceptions*, s. 33.

⁹⁵ T. K. DERRY, *A history of Scandinavia*, s. 177.

⁹⁶ R. N. BAIN, *Scandinavia*, s. 350-351.

⁹⁷ T. K. DERRY, *A history of Scandinavia*, s. 167.

⁹⁸ Ch. WOLFF, *Noble conceptions*, s. 25 (pamflety), 31 (zrušení cenzury).

⁹⁹ R. N. BAIN, *Scandinavia*, s. 351. I. T. BUDIL, *Dějiny Skandinávie*, s. 296.

¹⁰⁰ T. K. DERRY, *A history of Scandinavia*, s. 167.

odrazilo. Jeden z hlavních důvodů vedení této války byly značné subsidie od Francie a její přání zaměstnat Rusko, aby se nezapojilo do bojů o rakouské dědictví. Po půl roce byla zničena pohraniční pevnost na území Finska a poté následovalo jeho zabránění ruskými vojsky.¹⁰¹ Při mírovém jednání v roce 1742 navrhla Alžběta I. jako následníka švédského trůnu Adolfa Frederika Holštýnsko-Gottorpského, a pokud by byl přijat, navrátila by Švédsku finské území.¹⁰² Dohoda byla stvrzena a po smrti bezdětného krále Frederika v roce 1751 nastoupil na trůn podle domluvy Adolf Frederik.¹⁰³ Tím se opět změnila vládnoucí dynastie, avšak politická situace ve Švédsku zůstávala konstantní a tak ani tento vládce do politiky větším způsobem nezasahoval.¹⁰⁴

Po nástupu nového panovníka na trůn se utvořila třetí silná politická strana, řečená královská.¹⁰⁵ V 50. letech 18. století se dostavily neshody mezi vládcem a riksrádem, ty vyvrcholily v roce 1756, kdy daly stavu zatknout a popravít hned několik představitelů královské strany poté, co se královský pár snažil o neúspěšné znovunastolení absolutismu.¹⁰⁶ Polovinu 60. let měla větší moc strana čepců. Stavovský parlamentarismus však začal postupně degenerovat v důsledku rozmáhající se korupce a intrik. To také přispělo k politickým zvrátům po nástupu prince Gustava III. na trůn.¹⁰⁷

Během vývoje v posledních letech se rozšířila obava z kumulace moci šlechty a dalších vysokých představitelů státu. Poslední období strany čepců bylo považováno za protiústavní, protože se pokoušela vládnout bez panovníka.¹⁰⁸ Strana klobouků, která byla upozaděna, měla v úmyslu pozměnit ústavu a plánovala revoluci. Jistou podporu straně projevoval i princ Gustav III. Nic z plánovaných změn se však neuskutečnilo. Když v roce 1771 zemřel Adolf Frederik, na trůn nastoupil jeho syn.¹⁰⁹ V létě následujícího roku viděl mladý panovník možnost chopit se moci, kterou švédští králové ztratili po velké severní válce. Pomoc mu přislíbil důstojník Sprengtporten, který měl rozpoutat vojenskou vzpouru ve Finsku, a na jižním území Švédska v oblasti Skåne měl Johan Christopher Toll obsadit pevnost Kristianstad.¹¹⁰ Informace o plánech se však dostaly do Stockholmu a tak stavu zvažovaly zatčení panovníka.

¹⁰¹ R. N. BAIN, *Scandinavia*, s. 351-352.

¹⁰² I. T. BUDIL, *Dějiny Skandinávie*, s. 298.

¹⁰³ J. ŠTĚPÁN, *Švédsko*, s. 70.

¹⁰⁴ T. K. DERRY, *A history of Scandinavia*, s. 167.

¹⁰⁵ I. T. BUDIL, *Dějiny Skandinávie*, s. 299.

¹⁰⁶ Ch. WOLFF, *Noble conceptions*, s. 37-40.

¹⁰⁷ Š. STELLNEROVÁ – F. STELLNER, *Švédsko*, s. 26.

¹⁰⁸ Ch. WOLFF, *Noble conceptions*, s. 44-45.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 101-102.

¹¹⁰ R. N. BAIN, *Scandinavia*, s. 363. Když se Josef Klement na své cestě po Švédsku v roce 1776 dostal do Kristianstadu, zapsal si do svého deníku na tři strany „*historky z revoluce*“, které popisují právě tuto událost. MZA Brno, RA Kouniců, inv. č. 1907, kart. 232, fol. 36-37, deník z cesty Josefa Klementa z roku 1776.

Král se rozhodl k rychlému jednání a tak 19. srpna 1772 za pomoci strážního pluku a nesvobodného obyvatelstva provedl nekrvavý státní převrat.¹¹¹ Nechal zatknout čelní představitele vládnoucích čepců a již 21. srpna byla stavy jednohlasně přijata nová ústava a tím se Švédské království vrátilo k monarchistickému zřízení.¹¹² Členové sněmu měli ulehčené rozhodování nevyřčenou hrozbou přítomného dělostřelectva, které obklopovalo objekt, kde probíhalo shromáždění. Případná nepřítomnost byla automaticky chápána jako vyjádření nepřátelství a to jak proti zemi, tak proti králi. Během sněmu měl Gustav III. všechny korunovační insignie a při zahájení pronesl řeč, která kritizovala vládnutí riksdagu v minulosti. Již přibližně 250 let se nestalo, že by panovník něco vytýkal stavům. Nakonec král pronesl novou korunovační přísahu.¹¹³ Stejně jako při své korunovaci (1771), i nyní se prohlásil „*prvním občanem svobodného lidu*“ a zároveň ve své řeči odmítal jakékoli spojení s absolutismem.¹¹⁴

Zpočátku se Gustav III. neprojevoval naprosto absolutisticky,¹¹⁵ avšak s převratem přišly i změny v mocenském zastoupení. Říšská rada měla podléhat králi a ne stavům¹¹⁶ a jejich členové byli vybíráni z nižších úředníků. Právo zastávat úřady mělo být pro všechny bez rozdílu stavu nebo milosti, avšak určitá selekce členů z obou opozičních stran probíhala. Král se totiž obklopoval pouze těmi přívrženci, kteří mu dopomohli k moci.¹¹⁷ Riksdag se mohl sejít, pouze když ho král svolal, a doba sněmu byla omezena na dobu tří měsíců.¹¹⁸ Mezi kompetence spadající výhradně do pravomocí riksdagu, patřilo schvalování daní, rozpoutání války a bez jeho souhlasu nemohl vstoupit v platnost žádný nový zákon nebo se nemohl zrušit starý. Dále měl neomezenou kontrolu nad bankou a veškerými státními výdaji.¹¹⁹ Během vlády Gustava III. se tedy stavy sešly pouze čtyřikrát v průběhu 20 let.

Gustav III. byl také velkým obdivovatelem Francie a osvíceneckého myšlení. Po nástupu na trůn začal reformovat švédskou společnost. Například týden po vládním převratu zrušil torturu,¹²⁰ nebo zavedl náboženskou toleranci katolíkům a dovolil na určitých místech vystavět synagogy.¹²¹ Osvícenecké změny proběhly i ve správě říše, jako příklad může být použito Finsko. Jeho území, do této doby rozdělené na čtyři kraje, bylo rozšířené na šest a zřídil se zde i druhý apelační soud. V důsledku hladomoru nastala finanční krize, proto pro-

¹¹¹ T. K. DERRY, *A history of Scandinavia*, s. 185.

¹¹² Ch. WOLFF, *Noble conceptions*, s. 106.

¹¹³ R. N. BAIN, *Scandinavia*, s. 366-367.

¹¹⁴ Ch. WOLFF, *Noble conceptions*, s. 76.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 106.

¹¹⁶ J. ŠTĚPÁN, *Švédsko*, s. 73.

¹¹⁷ T. K. DERRY, *A history of Scandinavia*, s. 185.

¹¹⁸ Ch. WOLFF, *Noble conceptions*, s. 102.

¹¹⁹ R. N. BAIN, *Scandinavia*, s. 368.

¹²⁰ T. K. DERRY, *A history of Scandinavia*, s. 184-186.

¹²¹ J. ŠTĚPÁN, *Švédsko*, s. 73.

běhla i zemědělská a měnová reforma. Inlace byla řešena zavedením nové měny, postavené na stříbrném *riksdaleru*.¹²² Samozřejmě nechyběla ani reforma armády nebo námořnictva. Tyto změny probíhaly především do roku 1786.¹²³ Dále král inicioval rozvoj kultury např. stavbu královské opery a sám byl autorem několika operních děl. Také byla založena akademie věd.¹²⁴ Z královských podnětů však nevznikaly pouze stavby využívané pro kulturní účely, ale stavěly se také nemocnice, vodní kanály nebo přístavy. Svůj obdiv k Francii a cesty po Itálii dokázal v rodné zemi využít k rozšíření novoklasicismu, který byl ve Švédsku známý také pod názvem *gustaviánský styl*.¹²⁵

Během prvních let Gustavovy vlády také do Švédska zavítal Josef Klement z Kounic jako císařský vyslanec. Který na stockholmském dvoře působil po dobu dvou let a měl udržovat přátelské vztahy jak se severským královstvím, ve kterém působil, tak neměl zavdat ani důvody k nepřátelství Francii,¹²⁶ kterou Gustav III. tak obdivoval. Švédské království podporovalo válku za nezávislost probíhající v Americe a roku 1783 se stalo dokonce prvním státem, který mezinárodně uznal Spojené státy.¹²⁷ Roku 1780 s dalšími sousedními zeměmi uzavřelo deklaraci o ozbrojené neutralitě, která měla ochránit neutrální obchodní lodě, jež chtěla konfiskovat Velká Británie. Členy této deklarace se stalo Švédsko, Dánsko, Rusko a Prusko a spojení platilo až do roku 1783. Tato liga byla v následujících desetiletích považována za ideální předobraz politické neutrality.¹²⁸ V roce 1784 během Gustavova pobytu v Paříži byl domluven tajný obraný spolek proti Rusku a podpora od Francie ve formě subsidií.¹²⁹

V létě roku 1788 vypukla válka mezi Švédským královstvím a Ruskem. Gustav III. využil příležitosti, kdy Rusko směřovalo svou pozornost na válku s Osmany. Protože král nemohl bez souhlasu riksdagu vést útočnou válku, využil mylné informace, že carevna na pobřeží Baltského moře mobilizuje síly.¹³⁰ Po Kateřině Veliké požadoval navrácení oblastí

¹²² T. K. DERRY, *A history of Scandinavia*, s. 186.

¹²³ R. N. BAIN, *Scandinavia*, s. 369.

¹²⁴ Š. STELLNEROVÁ – F. STELLNER, *Švédsko*, s. 26.

¹²⁵ J. ŠTĚPÁN, *Švédsko*, s. 73 (stavby), 75 (gustaviánský styl).

¹²⁶ ÖStA Wien, HHStA, StA, Schweden, kart. 64, Instrukce pro Josefa Kounice, 18. 4. 1775.

¹²⁷ J. ŠTĚPÁN, *Švédsko*, 74.

¹²⁸ Severské neutralitě se podrobně věnuje Leoš MÜLLER, *Nordic Neutrals and Anglo-French Wars, 1689-1815*, The Northern Mediterranean. Economic Contacts and Cultural Exchange over the North Sea and Baltic, 1550-1750, 24 August 2006, XIV International Economic History Congress, SESSION 36, Helsinki 2006, s. 1-21. Dostupné [online] na: <http://www.helsinki.fi/iehc2006/papers1/Muller36.pdf>, [2019-05-17]. Neutralita byla hojně dodržována právě Švédskem v průběhu 19. a 20. století. J. ŠTĚPÁN, *Švédsko*, s. 83, 99, 107, 117.

¹²⁹ Š. STELLNEROVÁ – F. STELLNER, *Švédsko*, s. 26. I. T. BUDIL, *Dějiny Skandinávie*, s. 304.

¹³⁰ R. N. BAIN, *Scandinavia*, s. 372.

Karélie a Livonska.¹³¹ Na konci července se ale vzbouřil finský pluk a donutil tak krále, aby se stáhl do Liikaly. Odtud pak sedm finských důstojníků poslalo carevně dopis s nabídkou míru a navrhli jí i možnost odtržení finského území, jež by pak mohlo stát pod ochranou Ruska.¹³²

Když se o zradě dozvěděl král, vynutil si od všech důstojníků znovu slib věrnosti. Z popudu oněch finských důstojníků vznikla také deklarace, která vyjadřovala jejich názor na probíhající válečný konflikt. Upozorňovali na protiústavní zahájení války, které proběhlo bez souhlasu stavů, a žádali panovníka o svolání riksdagu. K tomuto názoru se přiklonilo následně dalších 113 důstojníků, kteří připojili své podpisy. Gustav III. označil všechny podepsané muže za zrádce, ale slíbil jim pardon, pokud o něj požádají. Nikdo z nich však tuto možnost nevyužil a naopak znovu žádali o svolání stavů. Když ani na podruhé nikdo nevyužil slíbeného pardonu, ale naopak všichni zastávali své názory, dal je panovník uvěznit a soudit. Následně byl jeden důstojník veřejně popraven.¹³³

Protože Dánské království bylo spojencem Ruska a vpadlo do jižního Švédska, vyrazila dánská armáda na švédský Göteborg, k tomuto strategicky významnému městu přispěchal král na pomoc z Finska. Po cestě se mu podařilo shromáždit dostatečné množství venkovanů, především z oblasti Dalarna, tato milice se následně utkala v poslední bitvě s Dánským královstvím. Během tohoto boje nepadlo dohromady ani 20 mužů a následně se nepřátelské vojsko ze švédského území stáhlo, protože se obávalo výboje ze strany Pruska.¹³⁴ Právě Pruské království podporovalo v této válce Švédsko, protože nechtělo dopustit, aby se z Ruska stala ještě silnější velmoc. Ze stejného důvodu se na straně Švédska angažovala i Anglie.¹³⁵

Na konci roku král konečně svolal riksdag, na kterém přibližně tři čtvrtiny přítomných mužů hájilo jednání finských důstojníků. Během jednání král také předložil *Act of Union and Security*. Tento zákon měl nahradit stávající ústavu. Téměř veškerá moc se měla přesunout do rukou krále a tím by byl znovu nastolen absolutismus. Doložky tohoto dokumentu také stíraly rozdíly mezi šlechtou a neurozeným obyvatelstvem. Je tedy pochopitelné, že si král vysloužil naprostý souhlas nižších stavů a naopak se proti schválení stavěla šlechta. Zástupci církve byli smíšeného názoru. Dne 16. února 1789 nechal král zatknout 21 představitelů šlechtické opozice. Po několika dnech vešel dokument v platnost, stačilo, když souhlasila

¹³¹ I. T. BUDIL, *Dějiny Skandinávie*, s. 304. O požadovaná území Švédské království přišlo během velké severní války. Odstoupení těchto území a některých dalších upravoval mír v Nystadu roku 1721. J. ŠTĚPÁN, *Švédsko*, s. 67.

¹³² R. N. BAIN, *Scandinavia*, s. 373.

¹³³ Ch. WOLFF, *Noble conceptions*, s. 107-108.

¹³⁴ I. T. BUDIL, *Dějiny Skandinávie*, s. 304.

¹³⁵ T. K. DERRY, *A history of Scandinavia*, s. 188.

převážná většina, takže se tak stalo bez vyjádření šlechtických zástupců. O rok později 11. května 1790, Gustav III. vydáním královského dekretu zrušil tradiční šlechtický riksråd, který fungoval bez přerušení po dobu 600 let.¹³⁶

Poté, co si král zajistil neomezenou moc, obrátil opět pozornost na probíhající válku. Na počátku června vtrhla ruská armáda do Finska, ale byla rychle vytlačena zpět. V zimě král také vylepšoval námořní flotilu, se kterou následně porazil Rusko u přístavu Fredrikshamn 24. srpna 1789. Tento neúspěch si však carevna nenechala líbit, a tak když následujícího roku 3. července vpluly švédské lodě do Viborského zálivu, byla jim odříznuta cesta zpět na moře a Švédové se probojovali se ztrátou jedné čtvrtiny lodí.¹³⁷ Největšího vítězství se Švédsko dočkalo ve dnech 9. – 10. července roku 1790, rozhodující námořní bitva se odehrála u Svensundu. Pak byl 14. srpna uzavřen mír na finském území ve Värälä, který potvrzoval neměnný stav území, takže Finsko zůstalo i nadále Švédsku a dále se carevna zavázala, že již nadále nebude ovlivňovat švédské vnitřní záležitosti.¹³⁸

S vypuknutím velké francouzské revoluce samozřejmě skončilo pravidelné posílání subsidií na sever Evropy.¹³⁹ V důsledku toho se měnila dlouhodobá spojení. Zásadní obrat se projevil na vztahu mezi Švédskem a Ruskem. Rok po ukončení války mezi těmito zeměmi byla domluvena obranná aliance proti revoluční Francii a to na dobu osmi let, Kateřina Veliká dokonce slíbila i subsidie. Protože Gustav III. vládl jako neomezený panovník, nedovolil, aby dění ve Francii mělo velký vliv v domácím severském prostředí.¹⁴⁰ Švédské noviny, které pravidelně informovaly o průběhu revoluce, musely toto téma opustit roku 1791, kdy to Gustav III. zakázal.¹⁴¹ Protože švédský panovník Francii a především jejího krále obdivoval, snažil se zorganizovat mezinárodní koalici, která by zasáhla proti jakobínům. Tyto snahy však neměly valný úspěch.¹⁴² Zapojil se dokonce do příprav útěku královského páru, v důsledku toho dokonce přijel do Čech, kde se měl se zachráněným Ludvíkem XVI. osobně setkat.¹⁴³

Proti králi se utvořila opozice, která dokonce vydávala útočné pamflety a básně namířené proti němu, ve kterých byl líčen jako tyran. V čele této skupiny byl důstojník, jenž během války s Ruskem vyjádřil svůj nesouhlas připojením podpisu pod listinu, která obviňovala panovníka z protiústavního jednání.¹⁴⁴ Od podzimu 1791 byl tedy na vladaře plánován

¹³⁶ R. N. BAIN, *Scandinavia*, s. 376-379.

¹³⁷ I. T. BUDIL, *Dějiny Skandinávie*, s. 304-305.

¹³⁸ T. K. DERRY, *A history of Scandinavia*, s. 189.

¹³⁹ J. ŠTĚPÁN, *Švédsko*, s. 75.

¹⁴⁰ A. S. KAN, *Dějiny*, s. 138.

¹⁴¹ Ch. WOLFF, *Noble conceptions*, s. 118.

¹⁴² A. S. KAN, *Dějiny*, s. 138-139.

¹⁴³ Š. STELLNEROVÁ – F. STELLNER, *Švédsko*, s. 26.

¹⁴⁴ Ch. WOLFF, *Noble conceptions*, s. 118.

atentát a provedl ho bývalý gardový důstojník J. J. Anckarström (1762-1792). Podle Wolffové spočívaly vraždy důvody hlavně na morálním přesvědčení, že smrt krále je nutná pro obecné blaho. Prvotním impulzem k nenávisti panovníka byla poprava finského důstojníka v roce 1789, kvůli tomu se vrah domníval, že se Gustav III. stal „nepřítelem říše“, protože porušil své vlastní zákony.¹⁴⁵

Dne 16. března 1792 se atentátník vydal na maškarní ples do stockholmské Královské opery a Gustava III. těsně před půlnocí postřelil do zad.¹⁴⁶ Jednalo se o vážné zranění, takže král následně 29. března zemřel.¹⁴⁷ I přesto, že bylo do spiknutí zapleteno přibližně 200 osob, popraven byl pouze královrah. Tato opoziční skupina chtěla využít následného chaosu a uspořádat převrat, ale díky včasnému zatčení k ničemu podobnému nedošlo.¹⁴⁸

Po smrti Gustava III. se následníkem stal jeho syn Gustav IV. Adolf (1792/96-1809), ale protože ještě nedosáhl dospělosti, ujal se vlády jako regent mladší bratr zemřelého krále Karel (1748-1818). Vláda Gustava IV. Adolfa také neskončila mírumilovně, protože byl v důsledku nespokojenosti šlechtou sesazen a nároku na trůn byli zbaveni i jeho potomci. Regentem se po jeho smrti opět stal Karel, který byl i následně korunován švédským králem jako Karel XIII. Protože však neměl potomky, s jeho smrtí po 67 letech skončila na švédském trůnu Holštýnsko-Gottorpská dynastie.¹⁴⁹

¹⁴⁵ Ch. WOLFF, *Noble conceptions*, s. 120.

¹⁴⁶ Š. STELLNEROVÁ – F. STELLNER, *Švédsko*, s. 26.

¹⁴⁷ I. T. BUDIL, *Dějiny Skandinávie*, s. 305.

¹⁴⁸ Š. STELLNEROVÁ – F. STELLNER, *Švédsko*, s. 26.

¹⁴⁹ J. ŠTĚPÁN, *Švédsko*, s. 77-80.

Kapitola III. Josef Klement z Kounic a jeho diplomatická cesta do Švédska v letech 1775-1777

III. 1. Císařské zastoupení ve Švédsku v raném novověku

Švédské království bylo kvůli své poloze na severu Evropy mnoha státy – snad kromě sousedů – po dlouhou dobu v rámci diplomatického styku značně přehlíženo, nejinak tomu bylo i s habsburskou monarchií. Zpočátku v průběhu 16. století bylo vysláno jen několik *ad hoc* misí s úmyslem navázat korespondenční styk. Císař do Skandinávie často posílal šlechtice, kteří v diplomacii zatím neměli zpravidla vůbec žádné zkušenosti. V roce 1650 se obě země dohodly na detailech vzájemného kontaktu, kde mimo jiné také definovaly rank vysílaných diplomatů. Ke stálému zastoupení si obě země, až na jednu výjimku od každé ze stran, vystačily s hodností vyslance druhého stupně. Jen v zimě 1674-1675 byl do Vídně poslán Bengt Oxenstierna s titulem ambasadora.¹⁵⁰ Nejvyšší diplomatická titulatura na císařské straně pak byla udělena Nikolausovi Esterházy von Galántha v roce 1757.¹⁵¹

Severské země, jak je známo, byly protestantské víry a tak převážná většina císařských diplomatů byla nucena řešit otázku legačních kaplí. Někteří si své kaple na ambasádě zřizovali, jiní na bohoslužby docházeli k jinému sprátenému katolickému diplomatovi nebo si jen najímali jeho prostor kaple. Císařští a španělští diplomaté ve Skandinávii často spolupracovali, avšak nebylo výjimkou, že si pomáhali i lidé vyslaní jak z Habsburské monarchie, tak z Francie. Přece jen v protestantském prostředí je spojovalo jejich katolické vyznání víry. Císařská legační kaple ve Stockholmu vznikla poprvé v roce 1667 za rezidenta Hermanna von Basserode.¹⁵² Samozřejmě tato kaple nesloužila po celou dobu trvajících recipročních vztahů. V dobách válek, kdy se diplomatický kontakt neudržoval vůbec, nebo když byl císařem vyslán diplomat protestantského vyznání, ztrácel provoz legační kaple svůj smysl. Nejčastěji byli za legační kaplany vybíráni zástupci z řad jezuitů, kteří se mezi protestanty snažili o misionářskou činnost a občas tak zneužívali imunity, kterou jim propůjčovala jejich funkce.¹⁵³

¹⁵⁰ Švédsko-habsburské diplomatické vztahy a vše co se zastoupením souvisí, shrnuje ve své disertaci M. BAKEŠ, *Diplomatem*, s. 18 (zkušenosti), s. 33 (navázání kontaktu), s. 38-39 (ratifikace detailů, obvyklý diplom. rank), s. 254 (titul ambasadora).

¹⁵¹ O. F. WINTER (Hg.), *Repertorium*, Bd. II, s. 83.

¹⁵² M. BAKEŠ, *Diplomatem*, s. 303.

¹⁵³ Problematiku legační kaple v protestantském prostředí řeší ve svém článku Martin BAKEŠ, *Shaping the Danish and Imperial Legation Chapels in Vienna and Copenhagen during the period after the Thirty Years' War*, *Theatrum historiae* 19, 2016, s. 73-94. TÝŽ, *Legální kaplani ve službách císařských vyslanců ve Stockholmu ve druhé polovině 17. století*, *ČCH* 114, 2016, s. 941-967. Podrobně se legačním kaplím a s tím souvisejícími problémy ve Skandinávii věnuje ve své disertační práci TÝŽ, *Diplomatem*, s. 288-350.

Diplomaté vyslaní do Švédska mohli oproti svým kolegům jásat nad méně finančně nákladnou destinací. Severský dvůr nevyžadoval tak pompézní reprezentaci, jaká byla předváděna především na jihu Evropy.¹⁵⁴ A i nižší stupeň zastoupení nevyžadoval například slavnostní vjezd, za který by museli vynaložit značný obnos peněz.¹⁵⁵ Samozřejmě to bylo vykoupeno menšími možnostmi pro vyjednávání. Napříč dobou stálého zastoupení si císařští vyslanci stěžovali především na francouzské ambasadory, kteří neváhali do svých politických záměrů vkládat značné množství finančního kapitálu. Avšak ani to nebylo pro navázání kontaktu s panovníkem nepřekročitelnou překážkou. Martin Bakeš ve své disertaci uvádí příklad vyslance Raimunda Montecuccoliho, který se dostal do přízně královny Kristíny, a jeho diplomatického soka – Bulstroda Whitelocka – anglického ambasadora. Ten spoléhal pouze na své postavení vyplývající z jeho ambasadorského titulu, a tak nebyl ve vyjednávání tak úspěšný jako císařský vyslanec.¹⁵⁶

Počátky intenzivnějších diplomatických vztahů mezi rakouskou větví habsburského rodu a Švédským královstvím můžeme nalézt po třicetileté válce, kdy na sebe Švédsko strhlo značnou část pozornosti. Jedním z důvodů navázání kontaktu byla i skutečnost, že Švédsko se stalo garantem svobodného vyznání protestantské víry ve Slezsku a v Uhrách.¹⁵⁷ V prvních letech po mírovém jednání ve Vestfálsku se tedy poprvé objevilo reciproční zastoupení. Avšak i tento začátek se neobešel bez nepatrných zádrhelů. V habsburské monarchii již švédský vyslanec působil téměř dva roky, ale ve Švédsku císařské zastoupení stále chybělo. Příčinou byl nedořešený spor ohledně panovnické titulatury, a tak císař stále odkládal odjezd svého vyslance na sever, v lednu 1654 však Raimondo Montecuccoli ve Stockholmu konečně osobně působil.¹⁵⁸

Přítomnost zahraničních vyslanců Švédové chápali jako symbol vzájemných přátelských vztahů.¹⁵⁹ Ve válečném období diplomatické styky mezi oběma zeměmi zpravidla chyběly. Nejinak tomu bylo i během polsko-švédské války. Tu rozpoutal Karel X. Gustav, který nastoupil na trůn po abdikaci královny Kristíny.¹⁶⁰ Tento panovník vyřizoval nutné diplomatické záležitosti během tažení, účastníkem takového jednání byl například již zmiňovaný Raimondo Montecuccoli. Pro obnovení stálého zastoupení byl roku 1664 do Skandinávie poslán Gottlieb z Windischgrätzu, který byl díky svému luteránskému vyznání ideálním zástup-

¹⁵⁴ K. MÜLLER, *Das kaiserliche Gesandtschaftswesen*, s. 170.

¹⁵⁵ Problematiku slavnostních vjezdů popisuje J. KUBEŠ a kol., *V zastoupení císaře*, s. 51. Dále pak W. J. ROOSEN, *The Age of Louis XIV.*, s. 115. K. MÜLLER, *Das kaiserliche Gesandtschaftswesen*, s. 126-130.

¹⁵⁶ M. BAKEŠ, *Diplomatem*, s. 195.

¹⁵⁷ J. KUBEŠ a kol., *V zastoupení císaře*, s. 274.

¹⁵⁸ M. BAKEŠ, *Diplomatem*, s. 42-43.

¹⁵⁹ W. J. ROOSEN, *The Age of Louis XIV.*, s. 61.

¹⁶⁰ A. S. KAN, *Dějiny*, s. 100-101.

cem císaře v protestantském prostředí, protože se také mohl lépe integrovat do švédského dvora. Poprvé v historii habsbursko-švédských diplomatických vztahů byl zaznamenán přátelštější přístup. I když byli císařští vyslanci v minulosti ve Stockholmu přítomni, první stálou ambasádu založil až rezident Hermann von Basserode roku 1667.¹⁶¹ V době jeho působení se také Švédsko odklonilo od Francie, protože se značně snížilo množství francouzských subsidií,¹⁶² které výrazně ovlivňovaly švédskou zahraniční politiku po mnoho desetiletí.

Zvýšená finanční podpora od Francie opět zapříčinila změnu politické orientace na počátku 70. let 17. století. Tuto skutečnost se snažil zvrátit v císařský prospěch nově vyslaný diplomat Adolf Vratislav ze Šternberka. I přesto, že se dostal do blízkosti královské rodiny (což nebylo v diplomatickém kontaktu standardem a ani to neodpovídalo ceremoniálním pravidlům), jeho mise nesplnila očekávané cíle. Po půlročním neúspěšném snažení ze země odjel a tím se stálé zastoupení opět na nějakou dobu přerušilo.¹⁶³ Severská velmoc se totiž po několika následujících letech nacházela ve válečném stavu se spojenci Habsburků. Nejprve na straně Francie v boji proti Nizozemí a následně rozpoutala skånskou válku proti Dánsku.¹⁶⁴

Jelikož země byla válečným běsněním v 70. letech značně vyčerpaná a zatažení do války se přičítalo Francii, následoval opět odklon od této velmoci. Mladý král Karel XI. jako příznivec německé kultury našel nového spojence v císaři. Konečně zavládlo období vzájemně dobrých švédsko-habsburských vztahů trvajících minimálně do konce století. Na počátku 80. let dokonce obě země uzavřely alianční smlouvu.¹⁶⁵ Do Švédska byl císařem vyslán velice zkušený diplomat František Antonín Berka z Dubé, který měl za úkol udržovat přátelské vztahy a také měl vyjednat švédskou pomoc proti Osmanům, ovšem dlouhá služba císaři v zahraničí se také promítla do jeho finanční situace a tak byl vystřídán nevlastním bratrem Antonínem Janem z Nostic.¹⁶⁶ Vyslaný hrabě byl ovšem oproti svému předchůdci naprostý začátečník (co se týče diplomatických misí). Tak byl zpočátku napomínán, aby psal častěji relace a i dopisy ostatním císařským vyslancům působícím v dalších částech Evropy. Za dobu svého působení na zahraniční misi byl dokonce dvakrát napaden, ale ani jednou se mu nic vážného nestalo a útočník byl vždy ušetřen nejtvrďšího trestu.¹⁶⁷

¹⁶¹ J. KUBEŠ a kol., *V zastoupení císaře*, s. 275.

¹⁶² J. ŠTĚPÁN, *Švédsko*, s. 57.

¹⁶³ Martin BAKEŠ, *Mimořádná diplomatická mise Adolfa Vratislava ze Šternberka: Švédské království v polovině 70. let 17. století očima císařského vyslance*, *Folia Historica Bohemica* 29, 2014, č. 1, s. 31-62. Dále TÝŽ, *Habsbursko-švédské diplomatické vztahy*, s. 25-42. TÝŽ, *Diplomatem*, s. 52-53.

¹⁶⁴ J. ŠTĚPÁN, *Švédsko*, s. 58.

¹⁶⁵ M. BAKEŠ, *Diplomatem*, s. 52-53.

¹⁶⁶ Tamtéž, 54-55. TÝŽ, *Habsbursko-švédské diplomatické vztahy*, s. 61-71.

¹⁶⁷ O diplomatické misi Antonína Jana z Nostic píše ve studii Martin BAKEŠ, *Diplomatická mise jako nejistá investice. Antonín Jan z Nostic u stockholmského královského dvora (1685-1690)*, *ČČH* 113, 2015, s. 714-747. TÝŽ, *Habsbursko-švédské diplomatické vztahy*, s. 73-82, 93-106. TÝŽ, *Diplomatem*, s. 55-56.

Tabulka 3: *Císařské zastoupení ve Švédsku 1654-1777*¹⁶⁸

Jméno	Období	Titul
Raimondo Montecuccoli	leden 1654 – duben 1654	vyslanec
Georg von Plettenberg	listopad 1654 – červen 1655	vyslanec
Hermann von Basserode	květen 1667 – říjen 1670	rezident
Johann Eberhard Hövel	říjen 1670 – duben 1671	legační sekretář
Adolf Vratislav ze Šternberka	říjen 1673 – duben 1674	vyslanec
Michael Václav z Althannu	červenec 1682 – říjen 1683	vyslanec
Jean Baptiste de Lancier	říjen 1683 – září 1684	legační sekretář
František Antonín Berka z Dubé	září 1684 - říjen 1684	vyslanec
Antonín Jan z Nostic	prosinec 1685 – říjen 1690	vyslanec
Franz Ottokar von Starhemberg	listopad 1690 – listopad 1699	vyslanec
Gotthard Helfried von Welz	červen 1700 – červenec 1702	vyslanec
Burghard Philipp von Fridag	listopad 1720 – prosinec 1728	vyslanec
Christoph Theodor Antivari	prosinec 1728 – červen 1734	legační sekretář
Ferdinand Leopold von Herberstein	červen 1734 – srpen 1737	vyslanec
Christoph Theodor (von) Antivari	srpen 1737 – říjen 1750	rezident
Siegmund Rudolf von Goëß	srpen 1750 – říjen 1761	vyslanec
Christoph Theodor von Antivari	říjen 1761 – srpen 1763	rezident
Theodor von Cristiani auf Rall und Hernau	říjen 1762 – prosinec 1764	chargé d'affaires
Karl Ludwig Barbiano a Belgiojoso	srpen 1764 – únor 1770	zplnomocněný ministr
Benedikt Caché	březen 1770 – červenec 1771	chargé d'affaires
Anton von Widmann	červenec 1771 – červenec 1774	zplnomocněný ministr
Josef Preindl	červenec 1774 – červen 1775	legační sekretář
Josef Klement Kounic-Rittberg	červenec 1775 – červen 1777	zplnomocněný ministr
Josef Preindl	červen 1777 – říjen 1778	legační sekretář

¹⁶⁸ Tato tabulka byla sestavena na základě práce od M. BAKEŠ, *Diplomatem*, s. 42. Dále byla využita přehledová díla od O. F. WINTER (Hg.), *Repertorium*, Bd. II, s. 83, 257. O. F. WINTER (Hg.), *Repertorium*, Bd. III, s. 91-92.

Okolo roku 1700 se v celé Evropě začala dlouholetá spojení rozpadat. Jižní část kontinentu byla zaměstnána válkou o španělské dědictví a na severu probíhala velká severní válka o *dominium maris Baltici*.¹⁶⁹ V důsledku zbrojení došlo k poklesu vzájemného diplomatického styku a větší nezájem projevoval především švédský král Karel XII. Gotthard Hellfried von Welz, který byl císařským vyslancem od počátku století, se přesouval po Skandinávii v závěsu za válčícím králem. Vykonávání diplomatické funkce ztěžoval i samotný král, který odmítal jednání a rozhovory se zástupci ostatních suverénů. Po dvouletém působení opustil hrabě Welz Švédsko a s jeho odjezdem se přerušil i kontakt mezi zeměmi.¹⁷⁰

Po skončení severní války prošlo Švédsko značnými proměnami. Zásadní byla mocenská změna na Baltu, Švédské království poprvé od konce třicetileté války ztrácelo svůj vliv na severu Evropy. Další změny proběhly ve vedení státu. Když se po jednoleté vládě vzdala královna Ulrika Eleonora trůnu ve prospěch svého manžela Frederika Hessenského, znamenalo to konec Falcké dynastie na královském trůnu. Frederik I. také musel souhlasit s nově vzniklou ústavou, která značně omezovala panovnickou moc ve prospěch královské rady a stavů. Tímto krokem byla absolutistická vláda Karla XII. minulostí.¹⁷¹ Toto období někdy zvané jako „*doba svobody*“ je charakteristická neustálým soupeřením dvou politických frakcí známým také jako strana klobouků a strana čepců.¹⁷² Zastupovat císaře ve Švédsku v této době za takovéto politické situace bylo značně obtížné.

Pro obnovení styku se muselo přestat válčit. Koncem roku 1720 se po dlouhé době vydal do Švédského království císařský vyslanec a od této doby už nedošlo k výraznějšímu přerušování diplomatických vazeb. Nový císařský zástupce Burchhard Philipp von Fridag se snažil navázat na dobré vztahy z konce 17. století,¹⁷³ tento vyslanec zastupoval císaře v zemích Skandinávie společně – a to jak pro Dánsko, tak Švédské království, ale Švédsku připadalo takovéto zastoupení nedostatečné.¹⁷⁴ Po šlechticově odjezdu v roce 1728, došlo k útlumu vzájemných vztahů a na severu Evropy zůstal jen Christoph Theodor Antivari jako legační sekretář.¹⁷⁵ Následně byl poslán na tři roky vyslanec Ferdinand Leopold von Her-

¹⁶⁹ I. T. BUDIL, *Dějiny Skandinávie*, s. 278.

¹⁷⁰ M. BAKEŠ, *Diplomatem*, s. 57-58. Zdeněk HOJDA, *Dva jezuitské deníky z diplomatických misí. K úloze členů jezuitského řádu v mezinárodní diplomacii 17. století*, *Folia Historica Bohemica* 27, 2012, s. 315-328.

¹⁷¹ I. V. BUDIL, *Dějiny Skandinávie*, s. 294. J. ŠTĚPÁN, *Švédsko*, s. 67.

¹⁷² J. ŠTĚPÁN, *Švédsko*, s. 66-71. A. S. KAN, *Dějiny*, s. 113-117. I. T. BUDIL, *Dějiny Skandinávie*, s. 294-301.

¹⁷³ M. BAKEŠ, *Diplomatem*, s. 61. J. KUBEŠ, *V zastoupení císaře*, s. 279.

¹⁷⁴ J. KUBEŠ, *V zastoupení císaře*, s. 386. K. MÜLLER, *Das kaiserliche Gesandtschaftswesen*, s. 71.

¹⁷⁵ M. BAKEŠ, *Diplomatem*, s. 62. Následně byl podle Mžkové poslán roku 1733 s rankem vyslanec František Vratislav z Mitrovic, který dříve zastupoval císaře v Petrohradu. M. MŽYKOVÁ, *Šlechta ve službách diplomacie*, s. 52. Zde Františka Vratislava z Mitrovic uvádí, avšak v přehledové práci od Wintera uveden není, autor jen potvrzuje vyslancovo působení v Rusku. O. F. WINTER (Hg.), *Repertorium*, Bd. II, s. 78.

berstein.¹⁷⁶ S jeho odjezdem však výrazně poklesl význam císařské ambasády ve Švédsku, protože sem nebyl vyslán nikdo s vyšším rankem a rezidenční post mohl být svěřen i neurozenému. Po dobu 13 let (1737-1750) byla habsburská monarchie na severu zastoupena pouze rezidentem Christophem Theodorem von Antivari.¹⁷⁷ Tento muž strávil velkou část svého života na Skandinávském poloostrově jako sekretář, legační sekretář nebo rezident (působil zde mezi lety 1721-1763) a v této protestantské zemi také zemřel. Za svou službu byl povýšen i do šlechtického stavu.¹⁷⁸ Tento pokles ranku značí menší význam, který se projevoval již ve 20. letech a to společným zastoupením s Dánským královstvím. Na počátku 40. let vedlo také Švédsko válku s Ruskem a dlouhodobý a rozsáhlý ozbrojený konflikt řešila habsburská monarchie. Je možné, že potlačení diplomatického kontaktu mělo právě tyto příčiny, vždyť při pohledu do minulosti zjistíme, že během válečných období reciproční zastoupení chybělo docela.

Na počátku 50. let ale došlo ke změně. Na Skandinávský poloostrov se vypravil Siegmund Rudolf von Goëß s rankem vyslance a ve Stockholmu zůstal dlouhých 11 let. Během působení tohoto vyslance byli dvakrát jmenováni i mimořádní vyslanci. V roce 1755 to byl hrabě Zinzendorf a druhý měl dokonce nejvyšší zastupitelský post. Jednalo se Nikolause Esterházyho von Galántha, který od roku 1753 zastupoval císaře v St. Petersburgu¹⁷⁹ a jenž dojednal za habsburskou monarchii spojeneckou smlouvu s Ruskem proti válčícím Prusům. Následně se k alianci připojilo i Švédsko a Sasko.¹⁸⁰ Právě pro podepsání záruční smlouvy se Švédskem 16. listopadu 1757 byl hrabě Esterházy vybaven kredenčním listem s titulem ambasadora. Tímto se tedy mezi císařské vyslance jmenované do Švédska může zařadit i jméno tohoto uherského hraběte, i když neopustil ruské území. Poprvé ve sledované době raného novověku zastupoval ambasador císaře v kontaktu se Švédským královstvím. Od počátku 60. let se diplomatický rank ustálil na zplnomocněné ministry a krátkodobé zastoupení legačními sekretáři nebo se tu objevili i diplomaté s titulem chargé d'affaires. Na počátku 70. let na trůn usedl Gustav III. a za ním se vypravil Josef Klement.

¹⁷⁶ O. F. WINTER (Hg.), *Repertorium*, Bd. II, s. 83.

¹⁷⁷ K. MÜLLER, *Das kaiserliche Gesandtschaftswesen*, s. 71. Christoph Theodor von Antivari (1690-1763), o tomto muži historiografie spíše mlčí. Článek, který přináší informace z jeho působení ve Švédsku je zaměřen na Antivariho úspěchy, kterých dosáhl při snaze zlepšit postavení katolíků v protestantském prostředí Skandinávie. Savo MARKOVIĆ, *Christoph Theodor von Antivari. Austrijski diplomat na švedskom dvoru*, Hrvatski glasnik roč. 13, č. 119, 2015, s. 34-37.

¹⁷⁸ M. BAKEŠ, *Diplomat*, s. 62, (mise ve Švédsku), 82 (šlechtický stav), 107 (úmrtí).

¹⁷⁹ O. F. WINTER (Hg.), *Repertorium*, Bd. II, s. 83 (vyslanci ve Švédsku), 79 (hrabě Esterházy v Rusku).

¹⁸⁰ Alfred von ARNETH, *Geschichte Maria Theresia's*, Band IV., 1748-1756, Wien 1870, s. 459-461.

III. 2. Mise Josefa Klementa z Kounic do Švédského království

Josef Klement byl 18. dubna 1775 jmenován císařským mimořádným vyslancem a zplnomocněným ministrem a jeho cílovou destinací se mělo stát Švédsko. Jeho pravomoc odpovídala udělené titulatuře, plnohodnotně tedy zastupoval císaře, měl právo na audienci u švédského krále a mohl vyjednávat a podepisovat různé dokumenty nebo smlouvy. Jmenovací listina je psána latinským jazykem,¹⁸¹ ten byl totiž roku 1650 oficiálně zvolen za jednacím jazyk v kontaktu mezi rakouskou habsburskou monarchií a Švédským královstvím, stejně tak diplomatův rank odpovídal dlouholeté praxi.¹⁸²

Stejně datum také nesou jeho pověřovací listiny. Instrukce obdržel jak od panovnice Marie Terezie, tak i od císaře Josefa II. a vzájemně se doplňovaly. Tyto dokumenty, které měly vyslanci osvětlovat jeho působení v zahraničí a kterými se měl řídit, jsou značně obsáhlé na informace a další přílohy. Dokládají tedy značný vývoj v rozsahu předávaných pokynů a tím menší samostatnost jedince v zahraničí. Instrukce od Marie Terezie informuje vyslanec o politické situaci. Je v ní zmíněno, že habsbursko-švédské vztahy jsou přátelské, a je tedy záhodno je udržovat, stejně tak jako nedávno vzniklé sympatie k Francii. V další rozsáhlé části se vyslanec dozvěděl o fungování švédského dvora nebo o tom, kdo držel v zemi reálnou moc. Tato detailní instrukce je psána na 47 foliích a druhá méně obsírná vydaná císařem Josefem II. je zanesena jen na 10 foliích. Kromě politiky řeší především ceremoniální otázku, která byla upozaděná v prvně jmenované instrukci. Zajímavostí zůstává, že zde není zmíněna audience, a dovoluje pouze neformální slyšení nebo návštěvu.¹⁸³ Kounicovou „pravou rukou“ ve Stockholmu měl být zkušený legační sekretář Josef Preindl, který tuto funkci v severském království již nějakou dobu zastával a pak zde působil ještě dlouho po Kounicově odjezdu.¹⁸⁴

Je otázkou, kdy se Kounic na sever vydal, kudy přesně vedla jeho cesta a kolik času mu zabrala. Nejčastěji využívaná trasa vyslanců mířících do Stockholmu vedla přes Drážďany směrem na Hamburg, přes Jutský poloostrov a dánské úžiny dále do Švédska. Z Helsingborgu se jezdilo do Halmstadu a pak přes Jönköping a Linköping až do Stockholmu a absolvování této trasy zabralo přibližně měsíc.¹⁸⁵ Ale například vyslanec Antonín baron von Widmann¹⁸⁶

¹⁸¹ MZA Brno, RA Kouniců, inv. č. 1906, kart. 21, jmenovací listina Josefa z Kounic-Rittbergu vyslancem u dvora švédského krále Gustava III. z 18. dubna 1775.

¹⁸² M. BAKEŠ, *Diplomatem*, s. 258.

¹⁸³ ÖStA Wien, HHStA, StA, Schweden, kart. 64, Instrukce pro Josefa Kounice, 18. 4. 1775.

¹⁸⁴ Josefa Preidla jako legačního sekretáře potvrzuje Leopold KALIWODA, *Schematismus der kaiserlich-königlich wie auch erzherzoglichen Instanzen, Aemtern, Banco, Kammer, Buchhaltereyen, Kanzleyen, Konsistorien, Rathskollegien, niederösterreichischen Landständen Ornung, der Stadt Wien Aemtern, Stadt- und Landgericht, In- und Außern-Raths, und Universität: beynebens richtiger Anzeigung der K. K. auswärtig befindlichen, und hier anwesend fremden Botschafftern, Gesandten, Abgesandten, Residenten, Abgeordneten, Räthen, un Agente, ...*, Wien 1775, s. 181.

¹⁸⁵ M. BAKEŠ, *Diplomatem*, s. 131-169.

v roce 1771 nepoužil do Švédska tradiční cestu. Až do Drážďan nebyla jeho cesta neobvyklá, odtud se však nevydal severozápadně na Hamburg, jak by se mohlo očekávat, ale pokračoval na východ přes Frankfurt nad Odrou a do Západních Pomořan přes město Štětín. Jeho poslední suchozemská část cesty, před přeplutím Baltu, vedla do Stralsundu, který se tehdy již nacházel na území Švédska.¹⁸⁷ Tam se nalodil a doplul do Landskrony, odkud již pokračoval opět po souši přímou cestou do Stockholmu. Jeho zpáteční cesta se pak již nevyhýbala obvyklé trase a přepravil se zpět přes dánské území a přes Hamburg.¹⁸⁸

Dohledatelné jsou pouze zlomky informací, které nám přibližují Kounicův přesun do severní části Evropy v roce 1775. Krátká zmínka ve stockholmských novinách hovoří o tom, že 20. května se Kounic objevil v Berlíně a měl namířeno do Švédského království.¹⁸⁹ Vyplývají z toho dvě skutečnosti. Předně se hrabě zřejmě nevydal na cestu hned 18. dubna (kdy mu byly vydány instrukce), protože cesta do Berlína tehdy netrvala měsíc. Z nějakého důvodu navíc diplomat nezvolil obvyklou cestu, ale jel stejně jako před více než sto lety jeho předchůdce Raimondo Montecuccoli přes rezidenční město Hohenzollernů.¹⁹⁰ To zřejmě odpovídalo neobyčejnému vzrůstu významu Pruského království v 18. století.

Zajímavostí také je, že hrabě Cobenzl, který zastával vyslanecký post v dánském rezidenčním městě, přijel přibližně ve stejnou dobu jako hrabě Kounic do Švédska. Je tedy dosti pravděpodobné, že Vídeň opustili společně, protože příjezd Josefa Klementa do Stockholmu je datovaný o 21 dní později než Cobenzlův do Kodaně.¹⁹¹ Nabízí se tedy myšlenka společné cesty a tím i ušetření nákladů na přepravu. Časový rozdíl by i odpovídal době, kterou moravský šlechtic využil k přepravení se do cílového místa.¹⁹² Další napovídající stopu o průjezdu

¹⁸⁶ O. F. WINTER (Hg.), *Repertorium*, Bd. III, s. 92.

¹⁸⁷ Švédsko od konce třicetileté války vlastnilo i území na kontinentu. Definitivně o tuto oblast přišlo ve druhém desetiletí 19. století. Více informací v František HONZÁK a kol., *Evropa v proměnách století*, Praha 1997, s. 491-492.

¹⁸⁸ Informace o využití trase nám přináší mapa, na které jsou obě cesty zakreslené. Pravděpodobně vznikla jako součást závěrečné instrukce diplomata Widmanna a pro inspiraci byla přiložena k reskriptu pro následného vyslance. ÖStA Wien, HHStA, StA, Schweden, kart. 64. Mapa absolvovaných cest Antonína Widmanna uložená mezi reskripty z roku 1775.

¹⁸⁹ *Stockholms Post Tidningar*, Af d. I. Junii, år 1775. N: 0 43. Dostupné [online] na: <https://tidningar.kb.se/2979645/1775-06-01/edition/145134/part/1/page/1/?q=kaunitz%201775>, [2019-02-20].

¹⁹⁰ M. BAKEŠ, *Diplomatem*, s. 140.

¹⁹¹ O příjezdu Cobenzla do Kodaně O. F. WINTER (Hg.), *Repertorium*, Bd. III, s. 66. Také je pravděpodobné, že se tito dva znali již dříve, jejich otcové byli totiž blízcí spolupracovníci. G. KLINGENSTEIN, *Der Aufstieg*, s. 261.

¹⁹² Při porovnání s cestovním deníkem legačního kaplana Martina Gottseera, který absolvoval cestu z Vídně do Stockholmu v roce 1690 v doprovodu císařského vyslance Františka Otakara ze Starhembergu, zjistíme, že jim zabrala cesta z Helsingøru do Stockholmu 25 dní. Ovšem jejich přeprava byla zpomalena pozdní roční dobou, do svého cíle totiž dorazili na konci listopadu. Martin BAKEŠ, *Cestopis jezuitského legačního kaplana Martina Gottseera Z Vídně do Stockholmu v roce 1690*, Sborník archivních prací Praha: Odbor archivní správy a spisové služby Ministerstva vnitra ČR 1951- Roč. 67, č. 1 (2017), s. 277-316.

po sobě zanechal Kounic ve svém deníku o rok později, když projížděl Halmstadem.¹⁹³ Svě suverény mohl na severu Evropy fyzicky zastupovat podle Wintera od 5. července roku 1775, kdy zde předal svůj kredenční list,¹⁹⁴ takže cesta mu zabrala minimálně dva měsíce.

III. 3. Rekonstrukce Kounicových cest po Švédsku v roce 1776

Dobu, kterou vyslanec strávil ve Švédsku, využil i k poznání cílové země. Během pobytu se vydal na dvě cesty, které ho zavedly na rozličné světové strany. Cesty absolvoval v krátké návaznosti za sebou v létě a na jeho sklonku, když švédský král odjel na svá venkovská sídla a jeho významní dvořané, zemští úředníci a ostatní diplomaté také opustili Stockholm.¹⁹⁵ Z jeho prvního putování Skandinávskými zeměmi se zachoval francouzsky psaný deník (francouzština byla v 18. století velice oblíbeným jazykem ve šlechtickém prostředí a psaní cestovních deníků také nebylo nic neobvyklého),¹⁹⁶ uložený v Moravském zemském archivu v Brně. Ve vyslancových písemnostech ze Švédska se zachoval i itinerář druhé cesty na sever od Stockholmu.

K této výpravě však nejsou téměř žádné další podrobnější informace. Není známo, kdy přesně tuto cestu podstoupil, ale jeden dochovaný účet z této cesty udává, že se diplomat v Uppsale nacházel v září roku 1776.¹⁹⁷ Přesnou dobu tedy není možné uvést, ale můžeme rekonstruovat jeho přibližnou trasu. Ta vedla ze Stockholmu do Uppsaly, kde pravděpodobně navštívil místní univerzitu, a pak pokračovala přes doly v Dannemoře (nacházející se cca 50 kilometrů severně od Uppsaly). Jeho další zastávka byla v Söderforsu (městečku na jezeře Dalälven), kde si zaznamenal krátkou poznámku o výrobě kotev, na které tu používali materiál dovážený ze zmiňovaného dolu.¹⁹⁸ Nevynechal ani návštěvu přírodních krás, protože v itineráři je zaznamenán vodopád. Odtud ho cesta zavedla do přístavního města Gävle ležícího na východním pobřeží Švédska a pak pokračoval západním směrem do Falunu, kde si opět podrobně zaznamenal informace o místním dole,¹⁹⁹ počtu horníků a nezapomněl zmínit ani

¹⁹³ Předchozí návštěvu zmínil: „*à mon retour* [zvýrazněno V. H.] *l'on me donna une salade cuite avec du saumon fumé, un poule troti et du vin rouge passable*“. MZA Brno, RA Kouniců, inv. č. 1907, kart. 232, fol. 21, deník z cesty Josefa Klementa z roku 1776.

¹⁹⁴ O. F. WINTER (Hg.), *Repertorium*, Bd. III, s. 92.

¹⁹⁵ V konceptu dopisu neznámé osobě píše, že odjel poštou a „*Mr. l'ambassadeur quittera aussi pour quelques jours la ville demain*.“ Uložené v MZA Brno, RA Kouniců, inv. č. 1907, kart. 232, fol. 99, deník z cesty Josefa Klementa z roku 1776.

¹⁹⁶ I. CERMÁN, *Šlechtická kultura*, s. 189 (francouzština), s. 276 (cestovní deníky).

¹⁹⁷ MZA Brno, RA Kouniců, inv. č. 1907, kart. 232, fol. 2, deník z cesty Josefa Klementa z roku 1776.

¹⁹⁸ Tamtéž, fol. 87

¹⁹⁹ Není překvapivé, že hraběte zaujaly doly v Danemoře a Falunu, vždyť v 17. století z nich vycházely 2/3 evropské produkce. Informace dostupné v I. T. BUDIL, *Dějiny Skandinávie*, s. 203.

polohu města.²⁰⁰ Těmito deníkovými záznamy však končí podrobnější informace zmiňující tuto cestu. Ze zbývajících trasy zpět do Stockholmu (zahrnující přes 200 kilometrů) se podařilo určit již jen dvě místa, kterými pravděpodobně projel. Jedná se o městečko Hedemora a další zmiňované místo nese název Ekolsund a leží již na pobřeží jezera Mälaren.²⁰¹

Obr. 1: Mapa znázorňuje Kounicovu cestu po Švédsku na sever od Stockholmu.

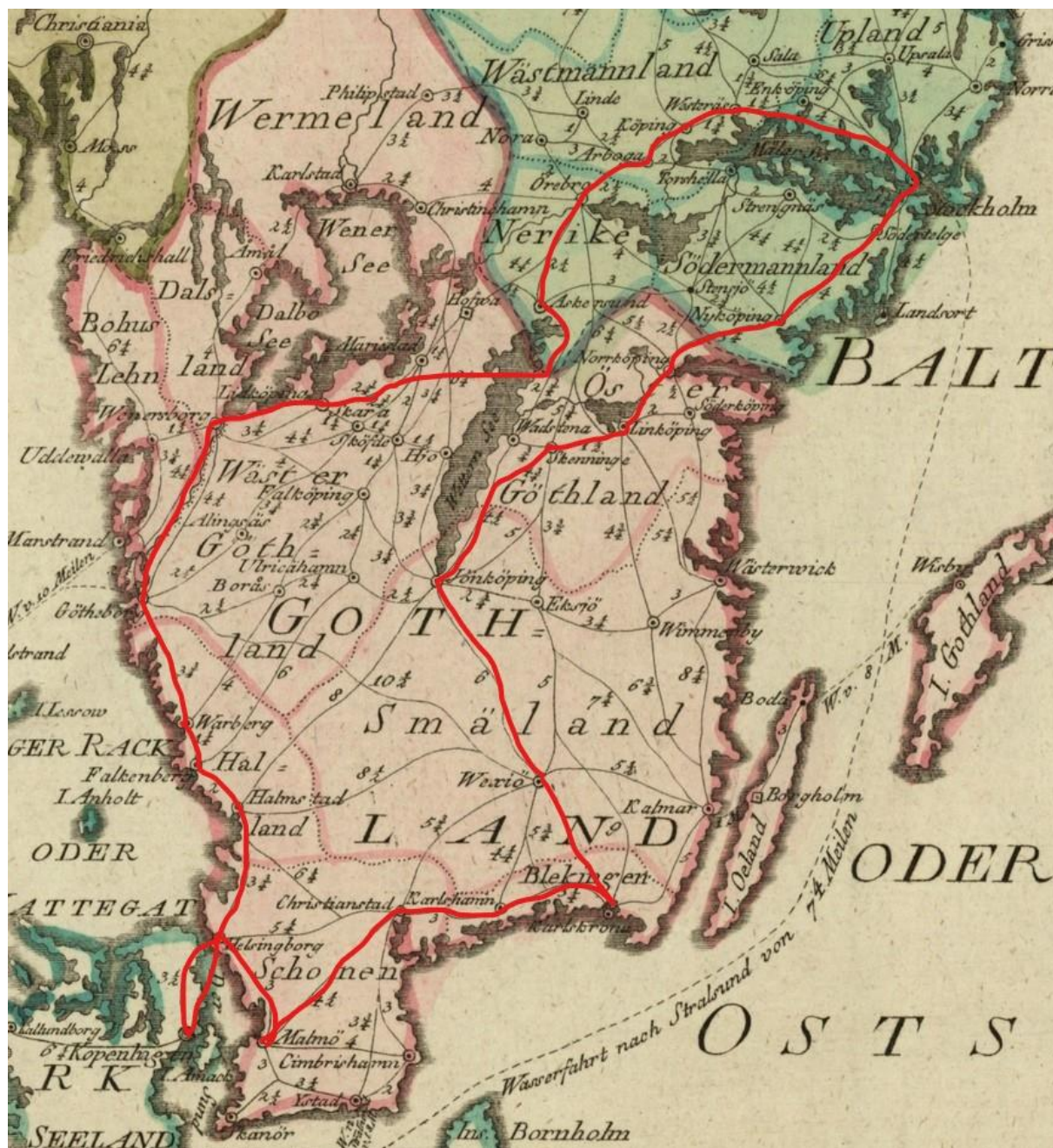
Tato cesta byla podniknuta na sever od rezidenčního města, avšak předchozí objevování Skandinávie zavedlo Josefa Klementa na západ a jih z výchozího místa. Druhé léto, které diplomat trávil mimo svou domovinu, podnikl cestu po jižním Švédsku a několik dní pobyl i na dánském území. Občas se zmiňuje o využití služeb pošty, avšak jestli s ní cestoval po celou dobu, se nedá s přesností určit. Píše o ní hned několikrát při putování po západním pobřeží Švédska z Göteborgu do Helsingborgu. Vzhledem k tomu, že tato část země byla ve druhé polovině 18. století propojena hustou sítí poštovních tras, mohl jejich služby využívat po celý čas cesty.²⁰² Zdá se však, že celou cestu nestrávil v relativním pohodlí poštovského kočáru, ale že kus trasy absolvoval na koňském hřbetu. Dokládají to zápisy v deníku, poprvé si

²⁰⁰ MZA Brno, RA Kouniců, inv. č. 1907, kart. 232, fol. 88-93, deník z cesty Josefa Klementa z roku 1776.

²⁰¹ Informace o této cestě jsou pouze zlomkové a představují vypsaná města. Uložené v MZA Brno, RA Kouniců, inv. č. 1905, kart. 232, fol. 260, písemnosti Josefa Kounice, vyslance ve Švédsku z období 1775-1777.

²⁰² MZA Brno, RA Kouniců, inv. č. 1907, kart. 232, fol. 20-21, deník z cesty Josefa Klementa z roku 1776. Mapa švédských poštovních tras z roku 1799. Dostupné [online]: <https://digitaltmuseum.se/011024626764/karta>, [2019-03-11]. Za zprostředkování mapy děkuji prof. Leoši Müllerovi ze Stockholmu.

zapsal „...odjel jsem ... na koni...“,²⁰³ ve kterém si stěžuje na deštivé počasí a s tím související následné promoknutí. Ovšem na jiném místě zmiňuje i potíže s osou své dvojkolky nebo uvázlý kočár mezi kameny. Takže je pravděpodobné, že využíval a kombinoval hned několik možností dopravy. Při překonávání úžiny Öresund samozřejmě použil loď.

Obr. 2: Trasa Kounicovy cesty, při které poznával jižní Švédsko a navštívil i Dánsko – především Kodaň a její okolí.

²⁰³ „...je suis parti ... à cheval...“ MZA Brno, RA Kouniců, inv. č. 1907, kart. 232, fol. 101, deník z cesty Josefa Klementa z roku 1776.

Tabulka 4: *Itinerář cesty Josefa Klementa z Kounic po jižním Švédsku a východním Dánsku v létě 1776*²⁰⁴

Datum	Místa, která zmiňuje
4. 7.	Stockholm ²⁰⁵ – Västerås – Arboga
7. – 8. 7.	Örebro
8. – 9. 7.	Askersund
9. – 11. 7.	Medevi
14. – 17. 7.	Mariedahl – Lidköping
17. – 19. 7.	Vänersborg – Trollhättan – Vänersborg
19. – 27. 7.	Göteborg
28. 7.	Göteborg – Varberg – Morup – Falkenberg
29. – 30. 7.	Halmstad – Laholm – Margretetorp – Ängelholm
30. 7. – 1. 8.	Helsingborg
1. 8.	Helsingør
4. – 6. 8.	Kodaň
6. 8.	Kodaň – Helsingborg
6. – 7. 8.	Landskrona
7. – 8. 8.	Malmö? – Lund
8. – 10. 8.	Kristianstad
12. 8.	Karlshamn – Karslkrona
15. 8.	Växjö?
16. – 17. 8.	Vrigstad – Jönköping
17. – 18. 8.	Gränna – Mjölby – Linköping
18. – 19. 8.	Norrköping
19. – 20. 8.	Nyköping?
20. – 21. 8.	Södertälje
21. 8.	Stockholm

²⁰⁴ Tabulka byla sestavena na základě dochovaného diplomatova deníku uloženého v MZA Brno, RA Kouniců, inv. č. 1907, kart. 232, deník z cesty Josefa Klementa z roku 1776. A nástinu itineráře také v MZA Brno, RA Kouniců, inv. č. 1905, kart. 232, fol. 260, písemnosti Josefa Kounice, vyslance ve Švédsku z období 1775-1777.

²⁰⁵ Názvy psané tučně představují místa noclehu.

Diplomat strávil na cestě dobu od 5. července do 21. srpna roku 1776.²⁰⁶ Zaznamenával si především to, co na své cestě viděl. Podrobně popisoval pevnosti, vodní díla, mosty a další architektonické konstrukce. Samozřejmě nechybí ani zmínka o městech, ve kterých se na chvíli zastavil a prohlédl si je. Značnou část pozornosti také věnoval loďstvu, dolům nebo místní správě. V deníku je však nápadná absence jakékoli informace (snad kromě nepatrné zmínky při odjezdu z Göteborgu) o jeho společnících doprovázejících ho na cestě, takže není možné říct, s jak velkou skupinou cestoval, nebo jestli se pohyboval sám, ale s přihlédnutím k jeho postavení je to dosti nepravděpodobné.²⁰⁷ Na základě zmiňovaného pramene jde zrekonstruovat téměř celá cesta, avšak z nejasného důvodu je poslední zanesené datum 18. srpna. Směr jeho posledních dní putování se dá tedy pouze předpokládat, ale jelikož se podle deníku nacházel v Norrköpingu, který je vzdálený od Stockholmu cca 150 kilometrů, tak je dosti pravděpodobné, že zbývajících dní se navracel do výchozího místa a rezidence švédských králů. V dochovaném účtu z této cesty jsou zapsána další dvě města spojující Norrköping a Stockholm, která potvrzují domněnku absolvované cesty.²⁰⁸ Za zmíněných necelých 50 dnů urazil více jak 1500 kilometrů po souši i s využitím lodní dopravy.

Při popisování začátku své cesty byl vyslanec dosti skoupý na slovo. Z dochovaného deníku je patrný pouze rámcový popis jeho cesty, především zaznamenával místa noclehů. Naštěstí se v Kounicových písemnostech ze Švédska nachází také přibližný itinerář, který osvětluje první část trasy chybějící v deníku, a dalším pramenem hovořícím o směru cesty je částečně dochovaný účet.²⁰⁹ Josef Klement na svou cestu vyrazil ze Stockholmu v noci ze 4. na 5. července a třetí noc strávil ve městě Örebro, které je vzdálené od Stockholmu západním směrem cca 150 kilometrů. V itineráři jsou však před zmiňovaným noclehem zapsaná další dvě místa. Do města Västerås, ležícího na pobřeží jezera Mälaren, se mohl cestovatel dostat dvěma způsoby, a to využitím dopravy buďto po souši, nebo lodí. Kterou z těchto možností však diplomat použil, nám zůstává neodhaleno. Druhé zmiňované místo v itineráři je Arboga. Je dost pravděpodobné, že v těchto městech přenocoval. Následující ubytování mu bylo poskytnuto ve městě Askersundu, odkud se vydal jižním směrem do města Medevi, kde strávil dva dny.²¹⁰

V neděli 14. července navečer dorazil na hrad Mariedal, který vlastnil pan Eckeblad. „... zůstal jsem zde pondělí a úterý, a ve středu v 10 hodin ráno jsem se znovu vydal na cestu

²⁰⁶ MZA Brno, RA Kouniců, inv. č. 1907, kart. 232, deník z cesty Josefa Klementa z roku 1776.

²⁰⁷ Informace o nutnosti doprovodu šlechtického cestovatele v J. KUBEŠ (ed.), *Kryštof Václav Nostic*, s. 32.

²⁰⁸ MZA Brno, RA Kouniců, inv. č. 1907, kart. 232, fol. 16, deník z cesty Josefa Klementa z roku 1776.

²⁰⁹ Tamtéž, fol. 8, 10.

²¹⁰ MZA Brno, RA Kouniců, inv. č. 1907, kart. 232, fol. 101-102 (deník), inv. č. 1095, kart. 232, fol. 260 (itinerář).

do Vänersborgu, kam jsem přijel stejný den 17. [června] v 8 hodin večer ...“.²¹¹ Ve Vänersborgu (města ležícího na jižním cípu rozlehlého jezera Vänern, založeného v 17. století)²¹² a v jeho okolí se opět zdržel. Následující den obdivoval zdymadlo v Brinkebergskulle, jehož stavba podle Kounice trvala šest let a po dokončení se dokonce přijel na práci podívat královský pár. Toto dílo vyslanec velice zaujalo, jelikož se o jeho konstrukci a stavbě rozepsal na mnoho stran.²¹³ Odpoledne si udělal vyjížďku lodí do nedalekého Trollhätanu na prohlídku místních kostelů. Poté plul zpět do místa ubytování.²¹⁴

V pátek 19. července se již přesunul na mořské pobřeží do města Göteborgu, kde pobyl více jak týden. Dalo by se říci, že tuto dobu využil k aktivnímu odpočinku. Byl přítomen například u vojenské přehlídky, dostavil se na místní ples nebo několikrát navštívil venkov. Jedno odpoledne byl pozván i na prohlídku pevnosti Älvsborg, ta je strategicky umístěna na ostrově v ústí řeky Göta a překvapivě se o ní podrobněji nezmiňuje. V zápisech nechybí ani zmínka o Východoindické společnosti,²¹⁵ která zde byla založena nedávno, a to cca 40 let před příjezdem hraběte.²¹⁶ „Švédské okno na západ“, jak se někdy dnešní Göteborg také nazývá, vzniklo na počátku 17. století a budovalo se za pomoci Holanďanů a Němců. Velice významnou roli hrál Göteborg především v době, kdy jihozápadní pobřeží Skandinávského poloostrova bylo v rukách Dánů a oblast severně od města zas náležela Norsku. Toto přístavní město totiž bylo jedinou spojnici Švédska se Severním mořem.²¹⁷ V té době byla postavena i zmíněná pevnost, která se dochovala dodnes a má typický tvar pětiúhelníku.²¹⁸

²¹¹ V originále je to zaznamenané takto: „... j'y ai reste le lundi et le mardi, et le mercredi à 10 h[feures] d[u] m[atin] j'ai repris la route de Venersborg, où je suis arrivé le même jour 17 à 8 h[feures] d[u] s[oir] ...“.
MZA Brno, RA Kouniců, inv. č. 1907, kart. 232, fol. 101-102, deník z cesty Josefa Klementa z roku 1776.

²¹² Město bylo několikrát zničeno požárem a je významné svým velkým přístavem. Yngvar NIELSEN, *Norwegen, Schweden und Dänemark*, Leipzig - Wien 1899, s. 141.

²¹³ MZA Brno, RA Kouniců, inv. č. 1907, kart. 232, fol. 74-80, deník z cesty Josefa Klementa z roku 1776.

²¹⁴ Tamtéž, fol. 101-102.

²¹⁵ Tamtéž, fol. 102-103.

²¹⁶ Podrobný popis Göteborgu a jeho historie je dostupný v Irene SCOBBIIE, *Historical Dictionary of Sweden*, second edition, Lanham, Meryland – Toronto – Oxford 2006, s. 77-78.

²¹⁷ Město má zajímavou historii svého vzniku. Dnešní Göteborg je až pátý v pořadí. Cca 1 km od pobřeží na řece Göta bylo založeno Lödöse 1200. Nové-Lödöse nebo také Göteborg 2 je pak zmiňované roku 1473, ovšem 1521 bylo město vypáleno Dány a o šest let později znovu postaveno. Avšak roku 1563 bylo město opět vypálené, protentokrát Nory. Pro obnovu města bylo poté vybráno nové místo u ústí řeky Göta (již na místě dnešního Göteborgu a poprvé s oficiálním názvem Göteborg) a začalo se stavět roku 1603 v době vlády Karla IX. Avšak roku 1611 jej dánské vojsko (během kalmarské války trvající mezi lety 1611-1613) vypálilo a zdevastovalo. Novou stavbu inicioval už známý švédský král a vojevůdce třicetileté války Gustav II. Adolf. Informace o Göteborgu jsou dostupné v Robert SCHEDIWY, *Städtebilder. Reflexionen zum Wandel in Architektur und Urbanistik*, 2. Auflage, Wien 2005, s. 95-97. Krátkou zmínku o tomto městě zanechal ve své knize také J. ŠTĚPÁN, *Švédsko*, s. 42. O komplikovaném vzniku města je poznámka i v A. S. KAN, *Dějiny*, s. 96. Toto významné město neopomíná ani Y. NIELSEN, *Norwegen*, s. 145-146.

²¹⁸ I tato pevnost má podobnou historii, také se v minulosti nenacházela na dnešním místě. Několikrát dokonce byla v rukou Dánska, a to mezi lety 1563-1571 a 1612-1619. R. SCHEDIWY, *Städtebilder*, s. 95.

Nejpodrobnější informace zachycující popis cesty zapsal Josef Klement do svého deníku o přesunu po švédském západním pobřeží. Vyslanec opustil Göteborg v neděli 28. července a vydal se směrem na jih za využití služeb místní pošty. Několikrát během cesty se zmiňuje o deštivém, nepříznivém počasí a převážně nevyhovující kvalitě cest. Nejméně vhodný úsek podle autora deníku vedl do města Falkenberg, do kterého se dostal „... *po projetí nejhorší písečné cesty, která na světě je*“. V Halmstadu mu hostinský nabídl ubytování. „*Přijmul jsem tuto nabídku s o to větší radostí, když se noc začala stávat velmi tmavou a kdy by má cesta byla ve všech ohledech silně nepříjemná, pokud bych měl pokračovat v této hodině.*“²¹⁹

Následujícího rána ho na cestě zastihlo opět deštivé počasí. Při putování o několik desítek kilometrů jižněji pak uvázl kočár mezi kameny. Když se ho pokoušeli vyprostit, kočár na hraběte spadl a táhl ho několik metrů. Z nehody vyšel, jak sám uvádí, jen s lehkým zraněním. Utrpěl dva škrábance na hlavě a dvě rány na levé noze, které mu po několik dalších dnů ztěžovaly chůzi. Ale již 30. července se šťastně dostal do Helsingborgu. Následující den mu poručík Mörner nabídl své služby. „*Po obědě jsme prošli trochu město a vystoupili jsme na starou opevňovací věž, která se nachází ve výšce za městem.*“²²⁰

A následně se se začátkem nového měsíce srpna přeplavil přes mořskou úžinu Öresund na dánské území do Helsingøru, který je známý také pod názvem „*Elseneur*“. Tomuto městu nijak nevěnuje ve svém zápisu pozornost, avšak dozvídáme se, že při přechodu hranic musel použít svůj cestovní pas a následně čtenáře seznamuje s fungováním dánské pošty. Uvádí, že cestovateli musí být připraven kůň do hodiny od jeho objednání. Nechybí ani hodnocení kvality: „*cesta je kamenitá a velmi hrbolatá*“ Špatná cesta zavedla putujícího do Hørsholmu, který je přibližně uprostřed cesty mezi Kodaní a Helsingørem. Zde si prohlížel místní zámek s přílehlými zahradami, které moravského hraběte okouzly, opačný dojem však měl ze samotného provedení stavby, kdy uvádí, že : „*Architektura zámku je velmi špatná. Je to cetka.*“ S příjezdem do Kodaně uvádí návštěvu čtvrti Amalienhof a zahrady Rørsersberg, které v jeho očích opět sklidily chválu. To se ale rozhodně nedá říct o zbytku rezidenčního města.²²¹

²¹⁹ Vlastními slovy cestu popisuje takto: „... *après avoir traversé le plus mauvais chemin de sable qu'il y a dans le monde*“ V originále věta zní: „*J'acceptois ça proposition d'autant plus volontier que la nuit commençait à devenir fort obscure et que mon voyage aurait été a tous régards fort désagréable si je l'avais continuer à cette heure la.*“ MZA Brno, RA Kouniců, inv. č. 1907, kart. 232, fol. 20, deník z cesty Josefa Klementa z roku 1776.

²²⁰ „*Après diner nous parcourons un peu la ville et nous montâmes sur une vieille tour fourtifié qui se trouve sur une hauteur derrière la Ville.*“ Tamtéž, fol. 20-21.

²²¹ Přesně si do deníku zapsal následující: „... *le chemin est pirreux et très cahotant*“. „*L'Architecture du château est fort mauvaise. C'est un colifichet.*“ Tamtéž, fol. 22.

Vyslanec se pak v deníku na několik dní odmlčuje a další zápis je až z neděle 4. srpna z Kodaně. Kde se hrabě po tyto tři dny vyskytoval nebo co bylo jeho denní náplní, nám asi již zůstane neodhaleno, protože ani itinerář nebo účty z cesty neprozrazují žádné informace. Při následném pobytu v Kodani podrobně popisuje dánské královské námořnictvo, jeho sílu a vybavenost.²²² O dva dny později se opět vydal na cestu a vrátil se zpět na švédské území. „Opustil jsem Kodaň 6. srpna 1776 v 7 hodin ráno a doprovodil jsem hraběte Cobenzla, Metzbourga a Grassiho. Vydali jsme se cestou k moři [na] ostrov Strand na prohlídku venkova hraběte Bernstorffa, pana Schimmlmanna a některých dalších, prošli jsme všechny části, na kterých jsem viděl mnoho zvěře, poustevnu a okouzující místa ...“²²³ Rod Bernsdorfů byl na dánském dvoře velmi známý²²⁴ a tak je pravděpodobné, že sídlo této rodiny v blízkosti Kodaně bylo architektonickou chloubou. Johann Ludwig hrabě von Cobenzl²²⁵ byl císařským zplnomocněným ministrem a Franz Leopold von Metzbourg²²⁶ zastával post legačního sekretáře. Oba působili na dvoře dánského krále Kristiána VII.

Po prohlídce blízkého okolí Kodaně se společnost vrátila zpět do města, kde byla pohoštěna obědem u pana Fabitziuse. Zde si vyslanec zapsal poznámku o malebném prostředí a krásném výhledu skrz alej na zámek Charlottenbourg. „Jeho venkov se nachází na jedinečném místě u Öresundu. Má na zahradě terasu a vzadu okouzující průsek lesa naproti velké aleji, přes kterou je vidět zámek Charlottenbourg, a několik malých cest, kdy jedna je hezčí než druhá.“²²⁷

²²² Tamtéž, fol. 58-60.

²²³ „Je parti de Cop^{en[hague]} le 6 d'Aout 1776 à 7 h[eures] d[u] m[atatin]. et je fus acompagné du C[om]te Cobenzl, de Metzbourg et de Grassi nous prîmes le chemin de la Mer (l'île Strand:) pour voir les Campagnes du C[om]te Bernsdorf, de M[onsieur]r de Schimmlmann et plusieurs autres, nous traversons tout le part[?] dans le quel je vis beacoup de gibier l'hermitag et des endroits charmantes ...“ Tamtéž, 56.

²²⁴ Rodina Bernstorffů vlastnila ve 2. polovině 18. století panství na venkově nedaleko Kodaně, jak udává ve svém cestopisu William Coxe, který byl v jejich vile dokonce několikrát pohoštěn. Více informací v William COXE, *Travels into Poland, Russia, Sweden, and Denmark*, Vol. V., the fifth Edition, London 1802, s. 103. Hrabě Bernstorff, kterého Kounic zmiňuje, byl s největší pravděpodobností Andreas Peter (1735-1797). Tento dánský šlechtic se řadil mezi přední dánské politiky a zastával funkci ministra zahraničních věcí. Podrobnější životopisné údaje jsou dostupné [online] na: https://en.wikipedia.org/wiki/Andreas_Peter_Bernstorff, [2019-06-06].

²²⁵ Johann Ludwig Joseph hrabě von Cobenzl (1753-1809) se věnoval diplomacii, působil jako vyslanec v Kodani 1775-1777 a Kounice v Petrohradu vystřídal právě hrabě Cobenzl v roce 1779. Roku 1797 vyjednával mír s Francií v Campo Formio a následujícího roku jel znovu do Ruska, vyjednávat spolupráci. Zastával funkci ministra zahraničí a to do roku 1805. Více informací v Constantin von WURZBACH, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich: enthaltend die Lebensskizzen der denkwürdigen Personen, welche 1750 bis 1850 im Kaiserstaate und seinen Kronländern gelebt haben*, Zweiter Theil, Wien, 1857, s. 390-391.

²²⁶ Franz Leopold von Metzburg (1746-1789) zastával posty legačního kaplana nejdříve v Drážďanech, následně v Neapoli a nakonec i v Kodani, další životopisné údaje v Constantin von WURZBACH, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich: enthaltend die Lebensskizzen der denkwürdigen Personen, welche 1750 bis 1850 im Kaiserstaate und seinen Kronländern gelebt haben*, Achtzehnter Theil, Wien, 1868, s. 67.

²²⁷ „Sa Campagne est dans une situation unique du coté du [Öre]Sund. Elle a un jardin en terrasse, et sur le derrière un bois charmant percé vis-à-vis d'une large allée par le quelle l'on voit le château de Charlottenbourg, et de nombre de petites routes l'une plus jolie quel'autre.“ Tamtéž, fol. 56.

Odtud se na palubě lodi, ve společnosti císařského legačního sekretáře Metzbourga, přepravil do švédského Helsingborgu a ještě téhož večera, po vyřízení pošty, dojel do Landskrony.²²⁸ Toto pobřežní město s významným přístavem bylo založeno roku 1413.²²⁹ I zde byla vyslanci věnována pozornost od místních, ukázali mu novou Citadelu rozprostírající se nedaleko od přístavu. Na tehdejší dobu to byla rozsáhlá a pokroková stavba obranného charakteru s vodním příkopem a bastiony, jejíž budování započalo kolem poloviny 16. století. Dodnes se jedná o jeden z nejlépe zachovaných systémů opevnění v Evropě,²³⁰ takže není pochyb, že velmi zaujal i císařského vyslance, který se o něm značně rozepsal a to hned na několik stránek. Neopomněl se zmínit ani o stavebním materiálu a místech, odkud ho dovážejí. Deníku svěřuje i své názory. Architekturu považuje za pokročilou a chválí i plánovité uspořádání města. Na to, že zde pobyl pouze jeden den, popisuje Landskronu dosti podrobně. Podle něj zde byli lidé značně chudí a často ve městě chyběly základní potraviny, protože Landskrona obchodovala pomálu a značné množství jídla a zboží skupovaly posádky lodí, které po dlouhou dobu kotvily v místním přístavu. Landskronský přístav byl totiž útočištěm pro vracející se lodě z oceánu, které již nestihly před zimou doplout až do Stockholmu, kam měly původně namířeno.²³¹

Následující den, čtvrtek 8. srpna, Kounic trávil čas již v Malmö a ani zde nechybí v deníku krátké komentáře k opevnění města a jeho architektuře. Toto město má své kořeny již ve středověku a v této době bylo dosti významné a bohaté. Změna nastala na konci 50. let 17. století, kdy oblast Skåne připadla Švédsku.²³² Jako u dalších zápisů i zde je značná pozornost věnována loďstvu.²³³ Opravdu krátká zmínka v deníku je z města Lundu, kde diplomat zastavil z důvodu kontroly nalomené osy u své dvojkolky. „*Město je velmi dlouhé, dost špatně zastavěné a je zde pozoruhodná jen katedrála a akademie.*“²³⁴ Katedrála je nejstarší památkou pozdního románského stylu ve Skandinávii²³⁵ a akademie byla založena roku 1666.²³⁶

²²⁸ Tamtéž, fol. 56-57.

²²⁹ Literatura se o Landskroně mnoho nevyjadřuje, krátkou zmínku je možné nalézt v Y. NIELSEN, *Norwegen*, s. 78.

²³⁰ Landskrona Citadel. Dostupné [online] na: https://en.wikipedia.org/wiki/Landskrona_Citadel, [2019-01-29].

²³¹ MZA Brno, RA Kouniců, inv. č. 1907, kart. 232, fol. 48-54, deník z cesty Josefa Klementa z roku 1776.

²³² Nejstarší zmínka o Malmö je z 12. století a roku 1353 získalo městská privilegia. I. SCOBIE, *Historical Dictionary*, s. 134. V době dánského područí bylo Malmö také poprvé delší dobu obléháno a to roku 1536. Význam města v minulosti zvyšoval i fakt, že zde občas sídlil dánský následník trůnu. Opětovnému rozkvětu se městu dostalo až na konci 18. století. Detailnější informace, především co se týče místních památek, jsou dostupné v Y. NIELSEN, *Norwegen*, s. 75-76.

²³³ MZA Brno, RA Kouniců, inv. č. 1907, kart. 232, fol. 42-45, deník z cesty Josefa Klementa z roku 1776.

²³⁴ „*La ville est fort longue, assez mal bâtie, et il n'y a de remarquable que l'église cathédrale, et l'Academie.*“ Tamtéž, fol. 46.

²³⁵ Y. NIELSEN, *Norwegen*, s. 77.

²³⁶ Literatura si ohledně roku založení místní univerzity dost odporuje. Ruský autor A. S. Kan udává jako rok založení 1686. A. S. KAN, *Dějiny*, s. 121. O dvacet let starší datum založení je podle německé monografie

Následující cesta zavedla vyslance do Kristiandstadu a opět se v zápisu blíže věnoval stavbě opevnění.²³⁷

Protože projel značnou část Skåne, dovolil si tuto oblast podrobněji zhodnotit. Proto popsal krajinu, flóru, zemědělské produkty, hojnost ryb nebo chybějící průmysl a nedostatek dřeva na jihu a západě Švédska. Pro cestovatele byla pochopitelně důležitá také kvalita cest, kterou popisuje takto: „*Cesty ve Skåne jsou obecně dobré, občas jsou přerušené velmi písčivými částmi, ale krátké vzdálenosti*“.²³⁸ Nebylo to dávno, kdy tato historická provincie patřila Dánsku. A když se podíváme do období středověku, zjistíme, že v době Kalmarské unie byla celá Skandinávie sjednocena.²³⁹ V době vlády Erika Pomořanského (1412-1439) se na pobřeží usazovalo množství německých obyvatel.²⁴⁰ Znaků odlišné kultury si mohl projíždějící cestovatel všimnout i po určité době a to i přesto, že byly vynaloženy snahy o „pošvédštění“ dané oblasti.²⁴¹ Josef Klement proto v deníku neopomněl zaznamenat vzhled obyvatel této oblasti nebo jejich obydlí. „*Jejich domy jsou ze suchých cihel a pokryté došky. Tato města ve Skåne jsou všechna částečně cihlová, částečně dřevěná a pokrytá taškami, jak je nacházíme v části německé.*“²⁴²

Zápis věnující se Kristianstadu se nijak nevymyká z dosavadního popisu. Na úkor města je zde daný prostor zdejší bastionové pevnosti. Oproti Landskroně však podle vyslance toto „*město je dost dobře zásobované potravinami a hostinec, kde jsem ubytovaný, je ucházející a hostinský jménem Wickenberg ... [je] velmi zdvořilý a úslužný, což není běžné.*“²⁴³ Jako zajímavost připojil k tomuto městu i poznámku na tři strany o „*historkách z revoluce*“, které

Y. NIELSEN, *Norwegen*, s. 77. Poslední možností je rok 1666, uvedené v I. SCOBBIIE, *Historical Dictionary*, s. 133. Toto nejstarší datum potvrzují i oficiální stránky lundské univerzity, které jsou dostupné [online] na: <https://www.lunduniversity.lu.se/about/about-lund-university>, [2019-04-22].

²³⁷ MZA Brno, RA Kouniců, inv. č. 1907, kart. 232, fol. 42-45, deník z cesty Josefa Klementa z roku 1776.

²³⁸ Kounicův zápis vypadá následovně: „*Les chemins de la Scanie sont généralement bons, ils sont quelquefois entre couper de parties très sablonnenses mais a de fort courtes distances*“.²³⁸ Tamtéž, fol. 44.

²³⁹ Kalmarská unie vznikla roku 1397 a jednalo se o personální unii celé Skandinávie. Oficiálně Kalmarská unie zanikla roku 1523, ale již dříve se nenašel vhodný nástupce na trůn, který by vyhovoval všem členům, a tak je toto období typické neustálými konflikty. A. S. KAN, *Dějiny*, s. 65-78. J. ŠTĚPÁN, *Švédsko*, s. 23-33. Pozornost Kalmarské unii věnuje také I. T. BUDIL, *Dějiny Skandinávie*, s. 183-193.

²⁴⁰ J. ŠTĚPÁN, *Švédsko*, s. 21.

²⁴¹ Na konci první severní války v roce 1660 získalo Švédsko od Dánska provincii Skåne, o patnáct let později však vypukla skánská válka, protože se Dánsko nechtělo smířit s tím, že o oblast přišlo. Mír v Lundu roku 1679 však potvrdil územní stav, který byl před začátkem války. Poté se král Karel XI. snažil tuto provincii „pošvédštit“, proto například založil město Karlskrona. Tamtéž, s. 55-58. S úmyslem zavedení švédské kultury vznikla i univerzita v Lundu roku 1666. I. SCOBBIIE, *Historical Dictionary*, s. 133.

²⁴² Josef Klement si to poznamenal takto: „*Leurs maisons sont du briques sechées, et couverte de paille. Celles des Villes de la Scanie sont toutes partie brique partie bois, et couvertes de tuile, comme on en trouve dans une partie de l'Allemagne*“.²⁴² Uložené v MZA Brno, RA Kouniců, inv. č. 1907, kart. 232, fol. 45, deník z cesty Josefa Klementa z roku 1776.

²⁴³ Vlastní hodnocení vyslance zní takto: „*La Ville est assez bien fournie en vivres, et l'Auberge où j'ai logé est passable, et l'Aubergiste nomme Wickenberg ... fort poli, et serviable, à qui n'est pas commun*“.²⁴³ Tamtéž, fol. 39.

vyprávějí o dění ve městě v roce 1772, kdy Gustav III. provedl státní převrat.²⁴⁴ Datum 12. srpna zaujímá v diplomatově deníku pobyt v městě Karlskrona (významné město na jižním pobřeží Švédska), jejímž zakladatelem byl král Karel XI. (1655-1697) v roce 1680. Jelikož se jedná o významný švédský nezamrzající přístav,²⁴⁵ tak je pochopitelné, že největší část popisu je věnována loďstvu a stavbě nového doku. V tomto rozsáhlém zápisu zaměřuje vyslanec svou pozornost i na fungování švédské armády a námořnictva. Patrně se však několik listů deníku obsahující další informace ztratilo nebo nedochovalo, protože na poslední stránce této části je nedokončená věta.²⁴⁶

V Karlskroně opustil vyslanec švédské pobřeží a stočil se severně do vnitrozemí. Je zajímavé, že nepokračoval ještě chvíli po mořském pobřeží až do Kalmaru. Toto město prožilo své období slávy především ve středověku a doznívalo ještě v době raného novověku. Avšak v 18. století se objevila významnější města. Jako důvod návštěvy Kounice nelákala ani kalmarská katedrála budována během 17. věku, přece jen hrabě nevyhledával architektonické skvosty.²⁴⁷ Dalším podnětem pro návštěvu však mohla být poštovní trasa vedoucí přes toto město, ale cestovatel se rozhodl vyrazit z Karlskrony téměř přímo na sever přes Växjö. Přímé spojení těchto míst však podle poštovní mapy chybělo a tak, pokud poštovní služby využil, musel si aspoň minimálně zajet a tím i prodloužit trasu o několik mil.

Po třech dnech od opuštění Karlskrony navštívil městečko Växjö, avšak tento zápis je oproti některým popisům ostatních měst značně krátký. Zhodnotil ho jako „... *velmi malé dřevěné město* ...“.²⁴⁸ Stejně jako po projetí oblasti Skåne i zde rozsáhleji informuje. Například se zmiňuje o tom, že tato část Švédska zvaná Småland je málo obydlená, a tak se snaží o „*povzbuzení kultury a zvýšení populace*“. Dále zde píše o daních nebo o správním uspořádání oblasti. Neopomněl ani přírodu: „*Tato provincie je celkově dost špatně obdělávaná. Lesy jsou dost krásné, ale [mají] velmi malý prospěch pro stát a pro soukromníky* ...“²⁴⁹

Následující dny jsou v deníku zaznamenány spíše fragmentárně. Kounicův pohyb krajinou pokračuje stále severním směrem, a než doputoval do Jönköpingu, strávil noc

²⁴⁴ Tamtéž, fol. 36-37.

²⁴⁵ Ani Karlskrona se netěší v literatuře značné pozornosti. Vyzdvihován je pouze velice rozlehlý avšak klidný přístav a množství mostů. Y. NIELSEN, *Norwegen*, s. 79-80. J. ŠTĚPÁN, *Švédsko*, s. 58. Do Karlskrony po jejím založení bylo přesunuto švédské námořnictvo ze severnějšího a méně praktického Stockholmu. I. SCOB-BIE, *Historical Dictionary*, s. 105.

²⁴⁶ MZA Brno, RA Kouniců, inv. č. 1907, kart. 232, fol. 30-35, deník z cesty Josefa Klementa z roku 1776.

²⁴⁷ Y. NIELSEN, *Norwegen*, s. 79.

²⁴⁸ V originále znějí jeho slova takto: „... *une très petite ville de bois* ...“. Uloženo v MZA Brno, RA Kouniců, inv. č. 1907, kart. 232, fol. 82, deník z cesty Josefa Klementa z roku 1776.

²⁴⁹ „*Pour encourager la Culture et augmenter la population* ...“. „*Cette province est en général assez mal Cultivée. Les bois ils sont assez beaux, mais de fort peu d'utilité pour l'état et pour les particuliers* ...“ Tamtéž, fol. 83.

v městečku Vrigstad. Jönköping se rozprostírá na jižním cípu rozlehlého jezera Vättern, které neopomněl diplomat v deníku zmínit. Poznamenal také, že město je tvořeno jednou dlouhou ulicí a nedaleko od domů se rozprostírají lesy. Dlouho zde však cestovatel nepobyl, po jídle se ještě týž den vydal na cestu a hlavu složil až u města Gränna ve vesnici. Následujícího rána se přesunul severovýchodním směrem do Linköpingu. Zde se naobědval a zhodnotil do deníku zástavbu města, kterou nepovažoval za nejzdařilejší. Poslední zápis nám prozrazuje, že 18. srpna dojel do Norrköpingu.²⁵⁰

Po putování napříč jižním Švédskem a krátké návštěvě Dánska hodnotí Kounic absolvovanou cestu vlastními slovy takto: „*Všechny země, které jsem projel, jsou dobře obdělávané a opravdu velmi příjemně upravené. Cesty jsou vynikající a nacházejí se zde dobří [...] v hostincích.*“²⁵¹ Vzpomínku na špatnou kvalitu cest na západním pobřeží a jejich značnou písčitost, kterou zmiňoval i při přesunu do Jönköpingu, asi po mnoha absolvovaných mílich cestovatel úspěšně vytěsnil.

Součástí kartonu, kde je uložený Kounicův cestovní deník, jsou i přiložené listy informující o daních ve Švédsku nebo o zamýšleném projektu propojení Baltského a Severního moře. V průběhu staletí byly totiž lodě proplovající Öresundskou úžinou nuceny platit clo, které značně napomáhalo dánské ekonomice. Toto clo hrálo významnou roli hned v několika mírových smlouvách mezi Dánským a Švédským královstvím.²⁵² Nápad propojit obě moře a vyhnout se tak nutnému placení cla se ve Švédsku objevil již za vlády Vasovců, avšak trvalo ještě několik stovek let, než se plán podařilo zrealizovat. Nabízelo se několik možností propojení a nakonec v roce 1832 byl *Götaälv* (někdy zmiňován jako *Göta kanál*) dokončen a spojoval Stockholm s Göteborgem. Stavbu vodních kanálů ale i přístavů nebo silnic inicioval král Gustav III.,²⁵³ na jehož dvoře působil jako vyslanec Josef Klement, proto bylo toto téma pravděpodobně i častým námětem k diskuzi a tak se dostalo i na stránky diplomatova deníku. Sám Josef Klement si zaznamenal plánované propojení obou moří, které bylo o několik let později uskutečněno. Samozřejmě měla být, podle jeho popisu, využita řeka Göta a rozlehlé jezero

²⁵⁰ Tamtéž, fol. 100.

²⁵¹ Hodnocení cesty v originále zní: „*Tout les pays que, j'ai traversé est très bien cultivé et présente des vrai fort agréable. Les chemins sont excellent, et l'on trouve de bons [...] aux Auberges.*“ Tamtéž.

²⁵² Poprvé clo zavedl Erik Pomořanský v roce 1429, kdy vládl Kalmarské unii a obchodně porazil hanzu, která do této doby ovládala obchod v Baltském moři. J. ŠTĚPÁN, *Švédsko*, s. 25. Na počátku 17. století během Kalmarské války 1611-1613 bylo Švédsko osvobozeno od platby cla a roku 1720 po velké severní válce si Dánové opět vymohli platbu cla od Švédska. A. S. KAN, *Dějiny*, s. 91, 112.

²⁵³ J. ŠTĚPÁN, *Švédsko*, s. 73 (Gustav III.), 83 (myšlenka propojení a kanál). O kanálu přináší informace také I. SCOBIE, *Historical Dictionary*, s. 76.

Vänern, které by bylo následně spojeno s menším jezerem Vättern a odtud směrem přes Söderköping by bylo dokončeno propojení s Baltským mořem.²⁵⁴

III. 4. Interpretace cestovního deníku z léta roku 1776

Cestovních deníků je celá řada, především však od mladých šlechticů dokončujících své vzdělání na kavalířské cestě. Informace o cestách dospělých nám podávají deníky především z diplomatických cest.²⁵⁵ Do této kategorie spadá i cestovní deník Josefa Klementa, jelikož vznikl během jeho diplomatické mise a jeho autorovi bylo v té době již třicet dva let. Vyslancovy zápisky však mají charakter turistické cesty, protože v něm chybí zmínky o politickém vyjednávání a naopak informují o jižním Švédsku. Cestovní deník si Josef Klement vedl pouze po dobu přibližně měsíce a půl, kdy probíhala zmiňovaná cesta. Ale jak již víme, jeho zápisy ho nedoprovodily až do cílového místa – tedy Stockholmu. Jaké byly důvody vzniku tohoto ego-dokumentu, nám asi zůstane neodhaleno, ale s největší pravděpodobností si jej vyslanec nepsal pro reprezentativní účely, jako to bylo obvyklé například u rodu Valdštejnů nebo české větve rodu Šternberků, kteří si své deníky nechávali svazovat a ukládat do rodinných knihoven.²⁵⁶ Nejvíce informací hrabě do deníku zaznamenává uprostřed své cesty, i když výjimkou je i doba strávená na dánském území, kterou také nepopisuje podrobněji.

Podle Cermana, bylo osvícenské cestování ovlivňováno především třemi možnostmi pojetí cesty. Jedná se o „objevné cesty, jež přispívaly k rozšíření znalostí lidstva“, dále jsou to „individuální cesty za poznáním podniknuté pro osobní vzdělání“ a naposled „cesty podniknuté ve službách státu“.²⁵⁷ Ve zmiňované studii je zdůrazněno, že vzdělávat se, a sbírat nové zkušenosti může člověk v kterémkoli věku. Osvícenecké individuální putování za poznáním tedy nepředstavuje pouze kavalířské cesty. Z tohoto pohledu tedy Kounic spojil druhý a třetí bod a jeho cesta jižním Švédskem představovala jak službu státu tak rozšíření vlastních obzorů. Podrobné popisy pevností, dolů nebo námořnictva totiž mohly posloužit jako případně vhodné informace pro stát (přece jen diplomaté mohli v cílové zemi sloužit i jako tajní špio-

²⁵⁴ MZA Brno, RA Kouniců, inv. č. 1907, kart. 232, fol. 18, deník z cesty Josefa Klementa z roku 1776.

²⁵⁵ J. KUBEŠ (ed.), *Kryštof Václav Nostic*, s. 15. Cestovní deník diplomata zpracovala ve své bakalářské práci Monika BUNDOVÁ, *Každodennost císařského vyslance ve světle cestovního deníku, Gottlieb Amadeus z Windischgrätzu a jeho diplomatická cesta po dvorech knížat a kurfiřtů Římsko-německé říše roku 1661*, bakalářská práce Jihočeské univerzity, České Budějovice 2012. Další známé deníky z diplomatické cesty např. A. GAEDECKE (Hg.), *Das Tagenbuch*, s. 163-302. Ferdinand MENČÍK (Hg.), *Ferdinand Bonaventura Graf von Harrach. Tagebuch über den Aufenthalt in Spanien in den Jahren 1673-1674*, Wien 1913. M. NIETO NUÑO (ed.), *Diario del conde de Pötting*.

²⁵⁶ J. KUBEŠ, *Diplomatické cesty*, s. 134-142.

²⁵⁷ Ivo CERMAN, *Cesty za osvícenstvím (Úloha cestování v osvícenské antropologii)*, in: Jiří Kubeš (ed.), *Šlechta na cestách 16.-18. století*, Pardubice 2007, s. 221-233. Zmínka o typech cest se nachází na s. 224.

ni),²⁵⁸ ale také dokládají vyslancův zájem o danou problematiku. V opačném případě by totiž nevzniklo tolik stránek deníku popsaných těmito detailními informacemi. Kombinace cesty diplomatické a „turistické“ není nijak neobvyklá, vyslaní členové mise si často nutnou cestu zpříjemnili „turisticky“ atraktivními místy. Jako příklad je možné využít cestu Gottlieba Amadea z Windischgrätzu, který putoval po Říši v roce 1661 jako vyslanec, a ze zvědavosti inkognito navštívil Hamburg.²⁵⁹ Ovšem Josef Klement, jak víme, se vydal na cestu v době působení na zahraničním dvoře. Avšak již několikrát zmíněný turistický charakter jeho cesty nebyl ve druhé polovině 18. století již nic neobvyklého.²⁶⁰

Kounicův deník je typický pro dobu svého vzniku. Již pominula doba baroka a její typické zaměření na estetické popisy architektury a přírody (i když nějakou zmínku tohoto charakteru autor deníku také zanechal, například dánské území při popisu zahrady v Hørsholmu nebo zámku Charlottenbourgu). Typickým představitelem barokního vnímání světa je Kryštof Václav z Nostic, který zanechal ve svém cestovním deníku například popis Hamburgu.²⁶¹ Avšak i na důvodech jeho cesty je možné najít pomalu se proměňující myšlení společnosti, protože se do Nizozemí vypravil z pouhé zvědavosti. Jeho výprava na západ tím pádem dostává „turistický“ charakter, který se začal objevovat až v 18. století.²⁶² Příkladem, který dokládá změnu v myšlení společnosti, je patrný na studijní cestě Aloise Podstatského uskutečněné před polovinou 50. let 18. století. Tento šlechtic začal na Moravě šířit osvícenské myšlenky, založil půjčovnu banku v Brně a poté se jel podívat do severní Itálie, kde směřoval svou pozornost především na manufaktury, zdejší ekonomiku a inspiroval se zde i pro následné zlepšení obchodu na Moravě. Cestovatelské zaměření v době baroka na architekturu a další zajímavosti bylo tedy na příkladu cesty Aloise Podstatského naprosto odsunuto do pozadí a je zde tedy patrný přechod od baroka k osvícenskému racionálnímu myšlení.²⁶³

Většinu času tedy Kounic ve svém deníku zaměřuje pozornost na praktické otázky doby a nezapomíná podrobně popisovat ani loďstvo, obchod, pevnosti nebo navštívená města. Na příkladu cesty Aloise Podstatského, bylo demonstrováno, že obchodní záležitosti se dostá-

²⁵⁸ W. J. ROOSEN, *The Age*, s. 163.

²⁵⁹ M. BUNDOVÁ, *Každodennost císařského vyslance*, s. 28-29.

²⁶⁰ Změnu v cestování s příchodem osvícenství osvětluje Z. HOJDA, *Cesty a cestovatelé*, s. 25-32. Dále o cestování informuje také M. HLAVÁČKA, *Cestování v českých zemích*, s. 33-41.

²⁶¹ J. KUBEŠ (ed.), *Kryštof Václav Nostic*, s. 242-259.

²⁶² Nosticovu cestu do Nizozemí, která byla uskutečněna ze zvědavosti zmiňuje Jiří KUBEŠ, *Rodová paměť a „sebe-představení“ v podání Kryštofa Václava z Nostic (1648-1712): Příspěvek k reprezentacním strategiím barokní slezské šlechty*, in: Helena Dáňová – Jan Klípa – Lenka Stolárová (eds.), *Slezsko – země Koruny české. Historie a kultura 1300 – 1740*, Praha 2008, s. 347-374. O vznikajícím fenoménu „turistických“ cest se ve své studii zmiňuje Z. HOJDA, *Cesty a cestovatelé*, s. 25-32. Stále oblíbenější cesty „pro zábavu“ popisuje i M. HLAVÁČKA, *Cestování v českých zemích*, s. 33-41.

²⁶³ Jiří KROUPA, *Alchymie štěstí. Pozdní osvícenství a moravská společnost 1770-1810*, druhé, rozšířené a upravené vydání, Brno 2006, s. 14-16.

vali do popředí zájmu. S tím částečně souvisí i časté popisy loďstva, námořní doprava byla využívána především Východoindickou společností, kterou hrabě v deníku při pobytu v Göteborgu neopomněl uvést. Jeho pozornosti však neunikalo ani námořnictvo a vybavenost jeho lodí. Vždyť informace tohoto charakteru se mohly využít v případě válečného konfliktu.

Po více jak ročním pobytu v severské zemi neposkytuje Kounicův cestovní deník ani náznak údivu z odlišného prostředí, takovéto příklady totiž nechyběly v relacích nebo osobních denících císařských vyslanců ze Skandinávie v 17. století.²⁶⁴ Naopak, co je typické pro tuto oblast a zároveň odlišné od zbytku Evropy, to v jeho zápiscích nenajdeme. Jako příklad tohoto jevu můžeme využít třeba popis švédských domů. Při komparaci s dalšími cestopisnými díly věnujícími pozornost stejnému území, se mnoho autorů zmiňovalo o dřevěných stavebách červené barvy.²⁶⁵ Takovýto popis v Kounicově zápisu naprosto absentuje, avšak jeho zmínka o domech nacházejících se v provincii Skåne hovoří o zděných bílých obydlích. Ty však nejsou typická pro Švédsko, protože je viděl i jinde na kontinentu, třeba v Německu. Jako druhý příklad, který potvrzuje jeho přivyknutí si severskému prostředí, můžeme nalézt opět v chybějícím zápisu o fungování švédské pošty, který jiný cestovatel neopomněl zmínit. Ani on ale jistě nebyl výjimkou a zpočátku se neubráníl obvyklému porovnání.

Kounicův deník nám přibližuje i jihošvédskou oblast, kterou projel. Výše je zmíněno diplomatovo hodnocení jedné historické provincie a už mnohokrát se zde objevil výčet míst, která nejčastěji upoutávala jeho zájem. Jako typický osvícenský cestovatel odpoutal pozornost od krajiny a výstavných zámků. Za to se soustředil na „užitečnější“ místa Švédska. Již poněkolkolikáté tedy musí být zmíněny doly a následné využití zde získaného materiálu. Popis měst je v deníku spíše okrajový, je možné, že se Kounic inspiroval Rousseauovým názorem, že města jsou ve všech zemích stejná, a tak se raději soustředil na něco jiného.²⁶⁶ Velice často však vyjadřuje svůj názor na projížděná města a městečka, která označuje jako „špatně zastavěná“.

Samozřejmě však na architekturu úplně nezanevřel, to dosvědčuje například jeho výlet lodí, při němž si prohlédl kostely v Trollhättanu nebo několikastránkový popis landskronské pevnosti. Kounicův zájem o fortifikační objekty se odráží hned ve dvou rovinách. Jakožto vyslanec mohl mít za úkol detailní prozkoumání pohraničních pevností a ta v Landskroně patřila mezi nejdůležitější. Úzký Öresundský průliv se stával ideálním místem pro nečekané přepadení od případného dánského nepřítele nebo mohl být samozřejmě použit i švédskými

²⁶⁴ M. BAKEŠ, *Diplomatem*, s. 8, 19.

²⁶⁵ Viz v kapitole IV.

²⁶⁶ Většinová pozornost se měla oproti městům soustředit na venkov. Tento názor ve své studii zmínil I. CERMAN, *Cesty*, s. 230.

útočníky.²⁶⁷ Vládcí habsburské monarchie tedy mohli požadovat informace o nedobytnosti pevnosti a jejím vybavení. Když by se náhodou dostali do války, ať už na straně Švédského království nebo proti němu, mohl mít císař aspoň představu o možnostech švédské obrany. Druhá možnost interpretace zájmu o pevnost má starší kořeny. Jako šlechtický syn prošel základním vzděláním a do toho spadalo i tzv. vojenské inženýrství. Zájem o budování, vybavení a znalost staveb obranného charakteru byl v raném novověku základem každého šlechtice.²⁶⁸ Na stránky deníku tedy mohl Kounic zúročit i vědomosti získané v mládí během studia.

Na zastavení v Kodani můžeme vidět, že Kounicovu absolvovanou trasu netvořila pouze zvědavost z poznání Skandinávie, ale i během odpočinku od diplomatických jednání na Stockholmském dvoře byl hrabě stále císařův zástupce a návštěva Kodaně jistě nepatřila pouze k nahodilým nápadům, ale byla dopředu plánována. Vynechané popisy dní v deníku tedy můžou znamenat diplomatické jednání s kolegy z habsburské monarchie, a jak víme, hrabě si nevedl podrobný deník politických vyjednávání.

V deníkových záznamech je ponejvíce zastoupena ich-forma, avšak do popisů se vmísí i třetí osoba jednotného čísla vyjádřená francouzským „on“, které v češtině supluje zájmeno „my“ nebo také může znamenat „ono se“. Ve druhé polovině 18. století se už i protestantské Švédsko řídilo gregoriánským kalendářem,²⁶⁹ takže nedocházelo v kontaktu s cizinci k nepřesnostem, k upřesnění času tedy vyslanec zapisoval data podle gregoriánského kalendáře a denní dobu upřesňoval dokonce na půlhodiny. Deníkové záznamy nejsou, jak bychom očekávali, označovány dnem, ale datum je zanesen do kontextu zápisu. Je zde také patrný odklon od barokní zbožnosti k osvícenství, vyslanec totiž nepopisuje žádné církevní události. Jediná zmínka spojená s náboženstvím je prohlídka kostelů v Trollhätanu, upozornění na místní katedrálu v Lundu nebo na kostely ve městech, ve kterých se vyskytl. V zápisech se neobjevuje ani absolvovaná vzdálenost, upřesnění v mílích používá jen při popisu rozlehlosti jezera nebo odlehlosti určitého místa, které však ani nenavštívil.

Z hlediska každodenního cestování nám diplomatův deník může poskytnout hned několik informací. Jak již bylo nastíněno, Josef Klement se přepravoval pomocí bryčky. Ta se v jeho zápisu objevila hned dvakrát, ale pokaždé byla spojená s nějakým nepříjemným zážitkem. Napoprvé bryčka zapříčinila vyslancovi lehká zranění, když se pokoušel vysvobodit její uvázlé kolo mezi kameny, a napodruhé se kvůli svému dopravnímu prostředku musel zastavit

²⁶⁷ Využití Öresundského průlivu k vojenskému útoku na Dánsko využila např. švédská armáda v zimě 1657-1658, kdy byl velký mráz a průliv zamrzl, vojsko tedy mělo zajištěný průchod přes moře a Kodaň byla nemile zaskočena. A. S. KAN, *Dějiny*, s. 101.

²⁶⁸ J. KUBEŠ, *Náročné dospívání urozených*, s. 64, 235-236.

²⁶⁹ Marie BLÁHOVÁ, *Historická chronologie*, Praha 2001, s. 128.

v Lundu a zkontrolovat osu u kol.²⁷⁰ Při cestování tímto dopravním prostředkem se zmínil do deníku i o průvodci (přesněji při nehodě, kdy uvázlo kolo). Tato skutečnost nám napovídá, že mohl využívat služby mimořádné pošty, protože (jak již bylo uvedeno výše), rozhodoval i o místech zastavení.²⁷¹ Jako další možnost přepravy využíval loď v oblasti Öresundské úžiny a s velkou pravděpodobností se přeplavil i přes jezero Vättern, když opouštěl Medevi a mířil do Mariedalu.

Průběžná přepravní rychlost po souši se v raném novověku průměrně pohybovala okolo 50-60 kilometrů za den.²⁷² Tuto vzdálenost cestovatel většinou za den urazil, avšak na některých úsecích se dokázal přepravovat i rychleji. Nejdelší dohledatelná vzdálenost měří cca 80 kilometrů a Kounic ji urazil na západním pobřeží mezi Halmstadem a Helsingborgem. Na tomto úseku se zmiňuje o využití služeb pošty, což potvrzuje, že cestování poštou platilo i v 18. století za velice oblíbený způsob přepravy.²⁷³ Značnou výhodou ulehčující cestování na severu Evropy bylo zajisté dlouho trvající denní světlo v letním období, díky tomu se mohl cestující v případě nutnosti přepravovat i v pozdních nebo naopak velmi brzkých hodinách. Tuto skutečnost také hrabě několikrát využil. Urychlení dopravy za dobrého počasí také zajisté napomáhal terénní reliéf jižního Švédska, protože tato oblast je velmi nížinatá a bez výrazných převýšení. A samozřejmě rychlost přepravy ovlivňovala i kvalita cest, která ve Švédském království nebyla špatná, jak Josef Klement sám uvádí.²⁷⁴

Ubytovací služby vyslanec mnoho nehodnotí. Jednou stránkám svěřil své dojmy: „[byla tam] *nesnesitelná nečistota, která mi při vstupu vše znechucovala*“.²⁷⁵ Z důvodu absence dalších negativních názorů na toto téma se dá předpokládat, že vyslanec neměl důvod být nespokojen. Ve většině záznamů týkajících se stravování je autor deníku také značně neurčitý. Zpravidla je o jídle pouze zmínka, že proběhlo, jen někdy je upřesněné místo nebo hodina. Ze zaznamenaných informací je patrné, že vyslanec někdy jedl sám nebo byl příležitostně pozván ke stolu od místních šlechticů. Často jedl ve společnosti například v Göteborgu nebo při pobytu v Kodani. Během překonávání větší vzdálenosti však nepohrdl ani stravou v zájezdním hostinci. Pouze třikrát si zapsal, co mu k večeři naservírovali. Ve všech zmiňovaných případech diplomat píše o lososovi a kuřeti nebo staré slepici (tyto zmínky tedy nevyovídají o příliš pestré stravě), ale pokaždé se jednalo o jídlo připravené v hostinci u cesty.

²⁷⁰ MZA Brno, RA Kouniců, inv. č. 1907, kart. 232, fol. 21 a 46, deník z cesty z roku 1776.

²⁷¹ M. HLAVAČKA, *Cestování v éře dostavníku*, s. 61.

²⁷² Zdeněk HOJDA – Eva CHODĚJOVSKÁ (eds.), *Heřman Jakub Černín na cestě za Alpy a Pyreneje I. Kavaliánská cesta českého šlechtice do německých zemí, Itálie, Francie, Španělska a Portugalska*, Praha 2014, s. 200.

²⁷³ O osobní přepravě poštou více v M. HLAVAČKA, *Cestování*, s. 59-71.

²⁷⁴ M. BAKEŠ, *Diplomatem*, s. 170.

²⁷⁵ Přesně si zapsal následující „*d'une malpropreté un suportable qui m'avoit dégoûté tout en entrant*“. K porovnání dostupné v MZA Brno, RA Kouniců, inv. č. 1907, kart. 232, fol. 21, deník z cesty z roku 1776.

V podrobném popisu Skåne je v deníku patrná změna v zaznamenaných informacích. Do této doby se ze zápisů čtenář nedozvěděl informace o Švédském království týkající se obyvatelstva, průmyslu nebo hospodářství. Je možné, že tyto skutečnosti zapsal vyslanec poté, co se seznámil s nějakou apodemickou příručkou nebo si přečetl cestovní deník, který odpovídal na předem kladené obecné otázky. Některé informace, které měly být podle příruček součástí cestovních deníků, Kounic zaznamenával téměř od počátku cesty. Našli bychom zde zmínky o kvalitě cesty nebo se mu do zápisu občas vloudila informace o správní struktuře dané oblasti (např. v Landskroně). Dále apodemiky nabádají cestovatele seznamovat se s místním obyvatelstvem veškerého stavu. Této skutečnosti se vyslanec také nevyhnul. Cestovatelské příručky radily putujícím již od 16. století a za tu dobu se nároky na písčící cestovatele stupňovaly.²⁷⁶ Deník vyslance se jistě v 18. století za takovýto spis nepovažoval, ale pravděpodobné setkání s podobnou publikací minimálně na krátkou dobu ovlivnilo Kounicovy zápisky nebo ho natolik zaujalo prostředí Skåne, že mu přišlo vhodné zaznamenat zmíněné informace. Avšak v podobném duchu se pak v průběhu cesty ještě rozepisuje v Karlskroně nebo o provincii Småland.

Deník také naznačuje, kudy vedla diplomatova cesta do Stockholmu, když tam jel před rokem za účelem převzetí povinností odpovídajících jeho ranku. Když cestovatel doputoval do míst, která mu již nebyla neznámá, do deníku tyto města již nepopisoval. Je to znatelné na městech Halmstad, Helsingborg, Jönköping, Linköping a na dalších významných místech, nacházejících se od poslední zmíněného města na trase do Stockholmu.

III. 5. Konec vyslancovy mise

Tato práce si nedává za cíl informovat o politickém jednání Josefa Klementa z Kounic ve Švédsku, a proto už zbývá v této kapitole pouze pojednat o jeho odjezdu. Diplomátova žádost o stažení z této mise byla vyslyšena a na jaře 1777 se dozvěděl o svém odjezdu ze Skandinávie. Avšak neměl se navrátit zpět do své vlasti, ale pokračoval do další země zastupovat své suverény. Dne 26. dubna 1777 je datována jmenovací listina ve Vídni, která Josefa Klementa zplnomocňovala k výkonu funkce vyslance na ruském dvoře. Protože v době jmenování nebyl Josef Klement ve Vídni, nemohl tuto listinu osobně podepsat, proto svůj podpis připojil jeho otec Václav Antonín.²⁷⁷ Následně 28. dubna byl ve Vídni vydán rekre-

²⁷⁶ Lucie STORCHOVÁ, *Ars apodemica, Umění uchopit a popsat „cizí“ kraje*, Dějiny a současnost 25, č. 4, 2003, s. 10-12.

²⁷⁷ MZA Brno, RA Kouniců, inv. č. 1925, kart. 21, jmenovací listina Josefa Klementa z Kounic-Rittbergu jako vyslance na ruském dvoře z 26. dubna 1777.

denční list, který vyslanec opravňoval k ukončení mise. Není známo, kdy přesně tento *recredenciales* vyslanec obdržel, ale při přepravě této informace se s největší pravděpodobností nevyskytla žádná komplikace, protože již 27. května měl vyslanec sepsanou relaci adresovanou zpět do Vídně, ve které děkoval za udělení vyslaneckého ranku a vyslání za carevnou Kateřinou II. V této předposlední zprávě také informuje vídeňský dvůr o tom, že závěrečnou relaci ze Švédska nestihl sepsat a poslat hned po poslovi zpět, ale že ji napíše a pošle z Petrohradu.²⁷⁸

Po vyřízení nutných záležitostí absolvoval závěrečné audience 2. června u královské rodiny²⁷⁹ (i když u některých členů to nebylo možné, protože se nacházeli v dané době na venkově). Podle Kounicových slov proběhla závěrečná setkání podle očekávání, a tak již nic nebránilo k sepsání poslední relace ze Stockholmu datované 3. června 1777, kde dané informace uvádí.²⁸⁰ Také se v ní zmiňuje o obdržení obvyklých darů²⁸¹ a plánovaném odjezdu do Petrohradu následujícího dne v úterý 4. června. Bezproblémovému průběhu cesty jistě napomohl i švédsky psaný cestovní pas,²⁸² který Josef Klement obdržel již 2. června a měl ho podepsaný od samotného krále Gustava III.²⁸³

Zajímavostí je jistě také cesta, kterou podle Kounicovy předposlední relace měl podniknout král Gustav III. za carevnou Kateřinou II. do Petrohradu. Tato návštěva švédského panovníka, která byla plánována pro utužení vzájemných přátelských vztahů, měla započít v neděli nebo v pondělí po Kounicově odjezdu ze Stockholmu a součástí bylo i mezipřistání v Helsinkách (tehdejším *Helsingforsu*). Za dobrého počasí a příznivého větru se délka cesty odhadovala na 5-6 dní. Kudy absolvoval cestu do Petrohradu Josef Klement, není známo, avšak je dost pravděpodobné, že mohl použít přinejmenším podobnou trasu, nebo pokud král posílal dopředu určité množství zavazadel, mohl vyrazit i vyslanec s královským nákladem v předstihu. Nevíme, kdy přesně do Petrohradu dorazil, ale 15. června již absolvoval první audienci.²⁸⁴ S přihlédnutím k tomuto datu se v Petrohradu vyskytoval přibližně v době před-

²⁷⁸ ÖStA Wien, HHStA, StA, Schweden, kart. 65, relace Josefa Klementa z 27. 5. 1777.

²⁷⁹ O. F. WINTER, *Repertorium*, Bd. III, s. 92.

²⁸⁰ ÖStA Wien, HHStA, StA, Schweden, kart. 65, relace Josefa Klementa z 3. 6. 1777.

²⁸¹ Ve Skandinávii byli odjíždějící vyslanci zpravidla obdarováni drahým obrazem. J. KUBEŠ, *V zastoupení císaře*, s. 161.

²⁸² Pasy se začaly objevovat od 16. století a nejčastěji jejich vydání žádali právě diplomaté, dále kavalíři nebo vojáci. Pas držitele opravňoval k volnému průchodu po daném území. Problematiku cestovních pasů přibližuje Zdeněk HOJDA, *Pasy 16.-18. století jako pragmatické písemnosti*, in: *Pragmatické písemnosti v kontextu právním a správním*, Praha 2008, s. 155-186.

²⁸³ MZA Brno, RA Kouniců, inv. č. 1905, kart. 232, fol. 183, písemnosti Josefa Kounice, vyslanec ve Švédsku z období 1775-1777.

²⁸⁴ O. F. WINTER, *Repertorium*, Bd. III, s. 88.

pokládaného příjezdu švédského krále a není vyloučené, že se s ním setkal ještě v Rusku nebo dokonce na dvoře Kateřiny II.

Kounicovo opuštění vyslaneckého postu ve Stockholmu před létem je pravděpodobně zapříčiněno odjezdem většiny dvora na teplé měsíce mimo rezidenční město, ze stejného důvodu podnikl před rokem dlouhou poznávací cestu po jižním Švédsku. Bylo by tedy zbytečné, aby setrval na ambasádě, když stačila přítomnost legačního sekretáře Josepha Preindla, který zastával tuto funkci již před příjezdem Josefa Klementa a pak i v době jeho působení, takže s vedením vyslanectví již měl určité zkušenosti. Misi na začátku léta ukončil také vyslancův předchůdce Anton von Widmann a další císařův diplomat s vyšším rankem zavítal do Stockholmu až před hlavním obdobím politických vyjednávání – tedy na podzim.²⁸⁵

²⁸⁵ O. F. WINTER (Hg.), *Repertorium*, Bd. III, s. 92.

Kapitola IV. Porovnání cestovního deníku Josefa Klementa z Kounic s dalšími cestopisy věnujícími se oblasti jižního Švédska

Josef Klement z Kounic nebyl jediným cestovatelem, který projel část Skandinávie a zanechal po sobě deník, prozrazující detaily putování. V této kapitole se proto pokusíme o srovnání deníku hraběte Kounice s ostatními dochovanými deníky. Pozornost bude zaměřena na absolvovanou trasu a navštívená zajímavá místa. Materiály vybrané ke komparaci však vznikaly z odlišných důvodů a za jiných podmínek. Někteří cestovatelé projížděli jižní oblastí Švédska z důvodu osobní přepravy z domoviny na vyslanecký post v rezidenčním městě švédských panovníků, jiní zase toužili poznat danou oblast nebo to byl pouze nepatrný zlomek na jejich dlouhodobé cestě.

Pro srovnání budou sloužit dva vydané cestopisy od anglických cestovatelů. Oba tyto putující poznávali švédskou krajinu přibližně ve stejné době jako Josef Klement, tedy ve druhé půli 18. století. Zprv se jedná o Josepha Marshalla, anglického šlechtice, který se vypravil na cestu ze zvědavosti a jeho záměrem bylo, z absolvovaného putování vydat cestopis.²⁸⁶ Druhý anglický cestovatel William Cox byl duchovní a na cestu po Skandinávii se vypravil hned dvakrát a to v krátkém časovém období 5 let. Na cestě doprovázel mladé šlechtice a z těchto putování, i on nechal vydat tiskem své zápisy.²⁸⁷ Jako další komparační materiál bude využit cestopis Martina Gottsera. Tento jezuita absolvoval cestu jako nutný přesun do místa působení z Vídně do Stockholmu v roce 1690, protože měl na zdejší císařské ambasádě vykonávat funkci legačního kaplana.²⁸⁸ Krátká zmínka bude i o cestovateli francouzského původu Jeanu Françoisovi Regnardovi, který se vypravil až daleko na sever do oblasti Laponska a to na konci 17. století.²⁸⁹ Poslední srovnání bude provedeno s vydaným cestopisem anglického ambasadora Bulstroda Whitelockea, který byl vyslán do rezidenčního města v roce 1653.²⁹⁰

²⁸⁶ Joseph MARSHALL, *Travels throught Holland, Flanders, Germany, Denmark, Sweden, Lapland, Russia, the Ukraine, and Poland in the Years 1768, 1769, and 1770. In Which is Particularly Minuted, the Present State of Those Countries, Respecting Their Agriculture, Population, Manufactures, Commerce, the Arts, and Useful Undertakings*, Vol. I. – III., London 1772, zde Vol. I., s. iii.

²⁸⁷ Božena RADIMĚŘSKÁ, „Východní Evropa“ na mentální mapě anglicky píšícího cestovatele od 16. – 18. stol., disertační práce Univerzity Karlovy, Praha 2015, s. 29-30.

²⁸⁸ M. BAKEŠ, *Cestopis*, s. 277-316.

²⁸⁹ John PINKERTON, *A Journey through Flanders, Holland, etc.*, in: Týž, *A General Collection of the best and most Interesting Voyages and Travels in All Parts of the World*, Philadelphia 1810, s. 131-230. Za zprostředkování tohoto cestopisu děkuji Martinu Bakešovi.

²⁹⁰ Henry REEVE, *A Journal of the Swedish Embassy in the Years 1653 and 1654*, Vol. I. – II., London 1855.

IV. 1. Srovnání s cestou Josepha Marshalla z roku 1769

Jako první komparační materiál bude použit vydaný cestovní deník Angličana Josepha Marshalla,²⁹¹ který se vypravil na dlouhou cestu na konci 60. let 18. století. Jak sám v úvodu uvádí, na tuto cestu se vydal ze zvědavosti, a především proto, že když před 11 lety podnikl klasickou kavalírskou cestu, během které poznával Francii, Itálii, část Španělska nebo Německa, tak bez povšimnutí projížděl místy, která by si pozornost zasloužila.²⁹² V dospělosti se tedy vydal poznávat Evropu znovu a zájem jevil především o severní část Evropy. Během doby tří let projel Holandsko, Skandinávii, Rusko a Ukrajinu s Polskem. O svém putování hned dva roky po návratu vydal třísvazkový deník. Marshallova cesta Skandinávií trvala přibližně 10 měsíců a jejímu popisu věnoval asi 300 stránek, což je bezmála jeden svazek.²⁹³

Když porovnáme trasy Josefa Klementa s cestou, kterou projížděl stejnou oblast Joseph Marshall, zjistíme, že velká část se překrývá. Anglický cestovatel se z Německa přesunul na dánské území a po jeho projetí se dostal na stejné místo, kam o několik let později zavítal i císařský vyslanec. Město, o které se zde jedná, je rezidenčním sídlem dánských králů – Kodaň. Oproti moravskému šlechtici, který toto město ve svém deníku nijak detailněji nepopisuje, se Joseph Marshall rozepsal o krásách přístavního města, zaujala ho především fortifikační architektura, ale vyzdvihuje i královský palác. Stránku věnuje i dánské armádě a pokračuje popisem státního uspořádání.²⁹⁴

Ze sídelního města se vydal po pobřeží na sever do Helsingøru, tato cesta mu zabrala celé dva dny.²⁹⁵ Právě tento přesun v Kounicově deníku není časově ukotven. Marshallův čas strávený na cestě nám tedy napovídá, jak dlouho se přepravoval i vyslanec. Opět oproti Josefu Klementovi je anglický autor deníku pečlivější v zápisu, avšak nijak podrobně také město nezmiňuje. Po překonání úžiny směřoval k severu, v protisměru cesty Kounice, až do Göteborgu. Při této cestě po pobřeží zanechal ve svém deníku, stejně jako vyslanec, informace o švédské poště. Avšak oproti hraběti si anglický cestovatel nemá na co stěžovat. Naopak, je se službami velice spokojený a to jak v hostincích, tak na přepřahacích stanicích. Jediné, na čem se na tomto úseku oba cestovatelé shodli, byla kvalita cest. Právě při cestě po západním pobřeží Kounic spílal nad „... nejhorší písečnou cestou, která na světě je“.²⁹⁶ Podobně se ve svém deníku vyjadřuje i Joseph Marshall, který cesty okomentoval takto: „*Pochybuji, že budu*

²⁹¹ Joseph Marshall byl cestovatel anglického původu a své cesty podnikal ve 2. půli 18. věku. Odborná literatura více informací o této osobnosti neposkytuje.

²⁹² J. MARSHALL, *Travels*, Vol. II., s. i-iii.

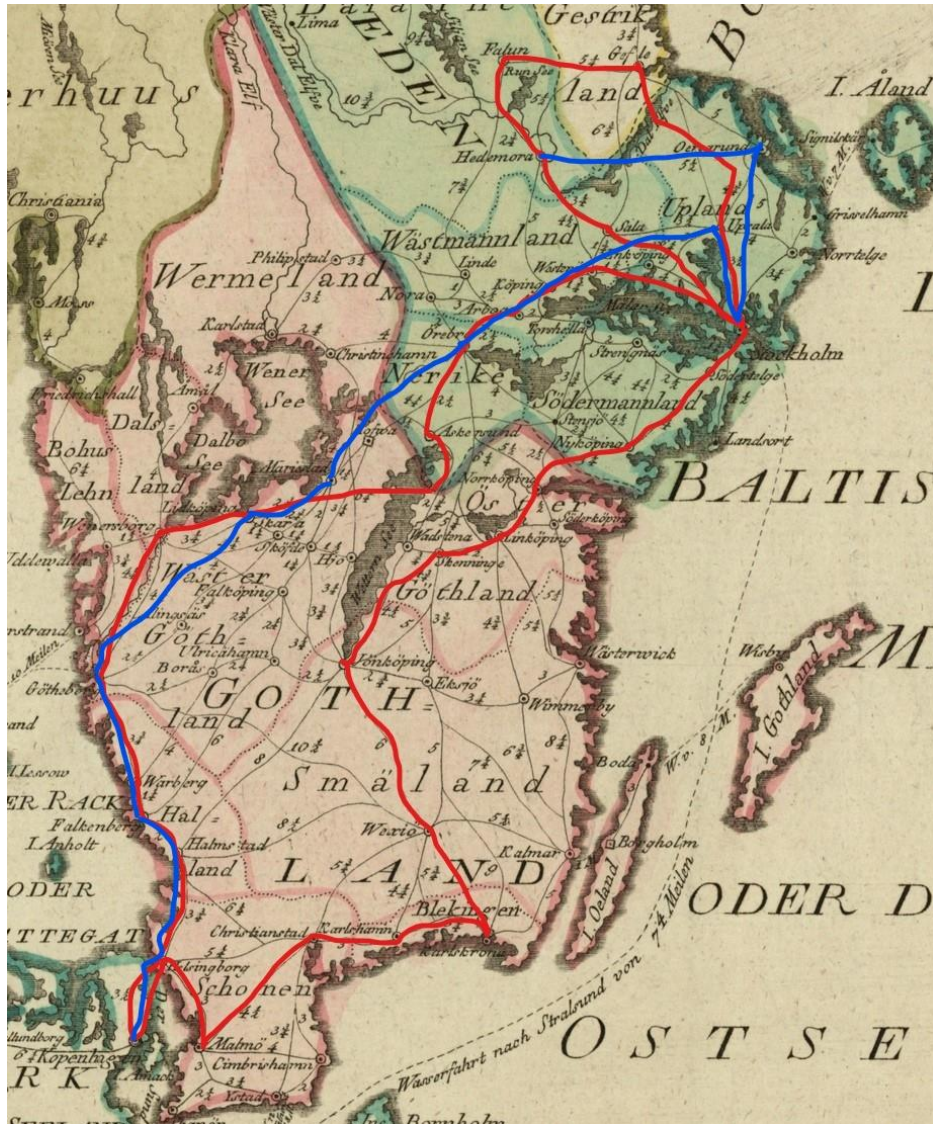
²⁹³ Tamtéž, s. 123-379.

²⁹⁴ Tamtéž, s. 220-223.

²⁹⁵ Tamtéž, s. 295.

²⁹⁶ Kounicovo hodnocení cesty v originále zní: „... le plus mauvais chemin de sable qu'il y a dans le monde“. MZA Brno, RA Kouniců, inv. č. 1907, kart. 232, fol. 20, deník z cesty Josefa Klementa z roku 1776.

mit důvod je chválit, vypadají, že mají sotva nějaké opravy“. Z těchto komentářů kvality cest se zdá, že v době sedmi let, která uběhla mezi oběma skutečnými cestami, se kvalita cest vůbec nezměnila, ba naopak.²⁹⁷

Obr. 3: Na mapě jsou červeně znázorněny cesty Josefa Klementa z Kounic a modrá naznačuje trasu Josepha Marshalla.

Následně zavedly nekvalitní cesty anglického šlechtice až do Göteborgu, ve kterém ho, stejně jako Kounice, zaujala zde sídlící východoindická společnost a s ní související rozsáhlé obchody. Navíc ještě zmiňuje množství tolerovaných kostelů,²⁹⁸ které fungovaly i přes-

²⁹⁷ Mashallův zápis vypadá v originále takto: „I doubt I shall not have much reason to praise them, they seem to have scarcely any repairs“. J. MARSHALL, *Travels*, Vol. II., s. 296-302.

²⁹⁸ Tamtéž, s. 302.

to, že náboženskou svobodu zavedl až král Gustav III.²⁹⁹ Po odchodu z města se Joseph Marshall nasnídal v pevnosti Bohus, která je umístěna na ostrově v řece Göta, a popsal ji jako „... *romantické místo, a na Švédsko velmi dobře opevněné*“.³⁰⁰ Tato pevnost Josefa Klementa nijak nezaujala, nebo se o názor na ni nepodělil s deníkem a jeho případnými čtenáři. Na tomto místě se však jejich překrytí cest na chvíli rozchází. Vyslanec, jak víme, přijel do Göteborgu od jezera Vänern z Vänersborgu, anglický cestovatel sice také mířil k tomuto jezeru, ale jeho trasa vedla více na východ a to rovnou do městečka Lidköping. Při tomto přesunu opět Joseph Marshall komentuje špatnou kvalitu cest, tato nepříjemnost však byla prý vynahrazena úchvatnými výhledy na jezero. Stejně jako Kounic, ani Marshall se popisem města nezabýval, do deníku jen zapsal zmínku o okolí města.³⁰¹

Mezi Lidköpingem a Örebrem, ve kterém se zastavili oba putující šlechtici, se Joseph Marshall zastavil v dalších dvou městech umístěných na pobřeží jezera. To sice Josef Klement také, ale cesta každého šlechtice vedla jinudy. Zatímco první zmíněný se vypravil po pobřeží na sever a teprve později zamířil východním směrem do Örebra, vyslanec putující o několik let později v protisměru z Örebra jel rovnou na jih k východnímu břehu jezera Vättern a pak rovnou na západ s použitím vodní dopravy přes jezero a na hrad Mariedahl. Město Örebro se tedy opět stalo stejným průjezdním bodem obou cestovatelů. Joseph Marshall odtud pokračoval do Uppsaly,³⁰² avšak je pravděpodobné, že se po cestě zastavil, stejně jako Kounic, ve městech Arboga a Västerås, protože leží ve směru jeho cesty, jen se o nich nezmínil ve svém cestopisu.³⁰³

Popis Uppsaly z pera Marshalla je dosti skromný, jen zmiňuje rozlehlost města a jeho umístění na odlehleém kraji jezera Mälaren.³⁰⁴ Přesto tento cestovatel zanechal více informací než císařský vyslanec, který pouze zaznamenal název města ve svém itineráři.³⁰⁵ Následný Marshallův popis pokračuje cestou do Stockholmu a nechybí ani vyjádření názoru na toto město, které mu připomínalo Benátky.³⁰⁶ Zmínku o sídelním městě švédských panovníků bychom v Kounicových zápiscích hledali jen těžko. Následná trasa má již pouze jedno spo-

²⁹⁹ Srov. II. kapitolu.

³⁰⁰ Názor Josepha: „*it is a romantic place, and pretty fortified well for Sweden*“. J. MARSHALL, *Travels*, Vol. II., s. 303.

³⁰¹ „*the road was very bad, but this ugly circumstance was made amends for by the amazing fine views I commanded, most part of the way, of Lake Wener*“ Tamtéž, s. 306. MZA Brno, RA Kouniců, inv. č. 1907, kart. 232, fol. 102, deník z cesty Josefa Klementa z roku 1776.

³⁰² J. MARSHALL, *Travels*, Vol. II., s. 307-311.

³⁰³ MZA Brno, RA Kouniců, inv. č. 1907, kart. 232, fol. 101, deník z cesty Josefa Klementa z roku 1776.

³⁰⁴ J. MARSHALL, *Travels*, Vol. II., s. 312-313.

³⁰⁵ MZA Brno, RA Kouniců, inv. č. 1905, kart. 232, fol. 260, písemnosti Josefa Kounice, vyslance ve Švédsku z období 1775-1777.

³⁰⁶ J. MARSHALL, *Travels*, Vol. II., s. 329-330.

lečné místo zastavení. Joseph Marshall se ze Stockholmu vydal nejdříve na východní pobřeží poloostrova do městečka Öregrundu a odtud vyrazil do Hedemory. Tu navštívil při své cestě na sever i Josef Klement.³⁰⁷ Detailnější informace od vyslance bychom na druhém, kratším putování do těchto míst hledali jen stěží, Joseph Marshall tedy alespoň přibližuje Hedemoru jako významné místo těžby a to jak stavebního dřeva, tak železa.³⁰⁸ V tomto místě končí jakákoli souvislost mezi cestami obou putujících. Joseph Marshall pokračoval dál ve své cestě přes území Švédska a dále do Ruska, Polska a Ukrajiny.

Tento nástin trasy vedoucí přes oblast jižního Švédska přiblížil navštívená místa, která poutala pozornost cestovatele ve druhé polovině 18. věku. Na tomto rozsáhlém díle však můžeme pozorovat také vývoj osvíceneckého myšlení. Už jen důvod cesty absolvovaný ze zvědavosti a věk cestovatele vypovídá o změně. Právě v průběhu osvícenství se začaly podnikat „turistické“ cesty,³⁰⁹ a zde představené putování anglického cestovatele splňuje tyto podmínky. Autor cestopisu sám zmiňuje, že se vydal na cestu, aby lépe poznal místní obchod, manufaktury nebo zemědělství.³¹⁰ Také zastává názor, že cestovatel, který se vydá poznávat cizí kraje a má v úmyslu se poté o zjištěné poznatky podělit s veřejností pomocí vydaného cestopisu, by se měl zajímat především o ty záležitosti, které budou prospěšné pro jeho zemi.³¹¹

Na základě tohoto názoru se tedy autor deníku řídí zásadou tvoření apodemických příruček, které doporučují do popisu zahrnout kromě možných cílů také kulturu, krajinu se svým zemědělstvím, státní zřízení a další informace dotvářející celkový obraz dané země nebo prostředí.³¹² Joseph Marshall často také při delších trasách hodnotil místní obyvatelstvo a jeho ochotu. Po projetí švédského území sumarizuje své názory na obyvatele, vojenství, zemědělství, kulturu, víru, vzdělání a další záležitosti, tvořící švédské království.³¹³ Zajisté na cestu již vyrážel s následným záměrem zveřejnění deníku a tak jeho záznamy detailně popisují prostředí zemí, kterými projížděl. Vědomí, že budou jeho zápisky veřejně dostupné, však jistě zapříčinilo i určitou „cenzuru“ informací, které by se mohly vyskytovat v cestovním deníku autora, který by nepředpokládal další veřejné čtenáře.

V porovnání s deníkem hraběte Kounice můžeme vidět zásadní rozdíly především v důvodu vzniku díla. Jak již víme, Josef Klement nepředpokládal následné zveřejnění svých

³⁰⁷ MZA Brno, RA Kouniců, inv. č. 1905, kart. 232, fol. 260, písemnosti Josefa Kounice, vyslance ve Švédsku z období 1775-1777.

³⁰⁸ J. MARSHALL, *Travels*, Vol. II., s. 358-362.

³⁰⁹ M. HLAVAČKA, *Cestování v českých zemích*, s. 33. Z. HOJDA, *Cesty a cestovatelé*, s. 26.

³¹⁰ J. MARSHALL, *Travels*, Vol. II., s. 333.

³¹¹ J. MARSHALL, *Travels*, Vol. I., s. 196.

³¹² L. STORCHOVÁ, *Ars apodemica*, s. 11-12.

³¹³ J. MARSHALL, *Travels*, Vol. III., s. 82-102.

zápisků, a tak se ani nesnažil o apodemický přístup v zaznamenávání informací, nebo alespoň zpočátku je to dosti patrné. Další zásadní odlišnost bychom našli v rozsahu. Zápisy vyslanec sestávají přibližně ze 100 folií, avšak vydané Marshallovo dílo zabírá hned tři knihy, ale zde se odráží i výrazně nestejná délka cesty. Pokud bychom tedy porovnávali jen překrývající se část popisů, zápisky anglického cestovatele se nacházejí na přibližně 100 stranách knihy. Jeho popisy jsou daleko detailnější a zaměřují se na necelých 1000 kilometrů. To hrabě Kounic popsal cestu dlouhou téměř 2000 kilometrů. Jen doba jejich cesty je téměř totožná, Marshall poznával stejnou oblast jen o dva týdny méně než hrabě Kounic.

IV. 2. Srovnání s cestopisem Williama Coxe z konce 70. a počátku 80. let 18. století

Pro další srovnání nám poslouží vydaný cestopis anglického duchovního Williama Coxe, který poznával stejně jako jeho krajan hned několik zemí nacházejících se na severu Evropy. Tento muž se na cestu vydal jako vychovatel, doprovázel tedy mladé šlechtice.³¹⁴ Ovšem cestovatel se do Skandinávie vydal hned dvakrát v krátkém časovém rozmezí a pokaždé své zápisky popisující jeho putování vydal tiskem. Jeho obsáhlý cestopis je rozdělen do pěti dílů a během osmi let se dočkal hned čtyř vydání.³¹⁵ Poprvé se na cestu vydal na sklonku 70. let 18. století a projel přes Polsko a Rusko na Švédské území, které poznával na jaře roku 1779, a jeho putování Skandinávií bylo zakončeno v Dánsku. Při druhé cestě se vydal v letech 1784-1785 přes dánské území do Švédska, následně se přes Norsko vrátil zpět a oklikou přes středošvédské provincie Värmland a Dalarna se přesunul do Stockholmu a následně zpět do Dánska. Obě jeho cesty se tedy uskutečnily pár let poté, co císařský vyslanec Josef Klement absolvoval poznávací cesty po Švédsku.

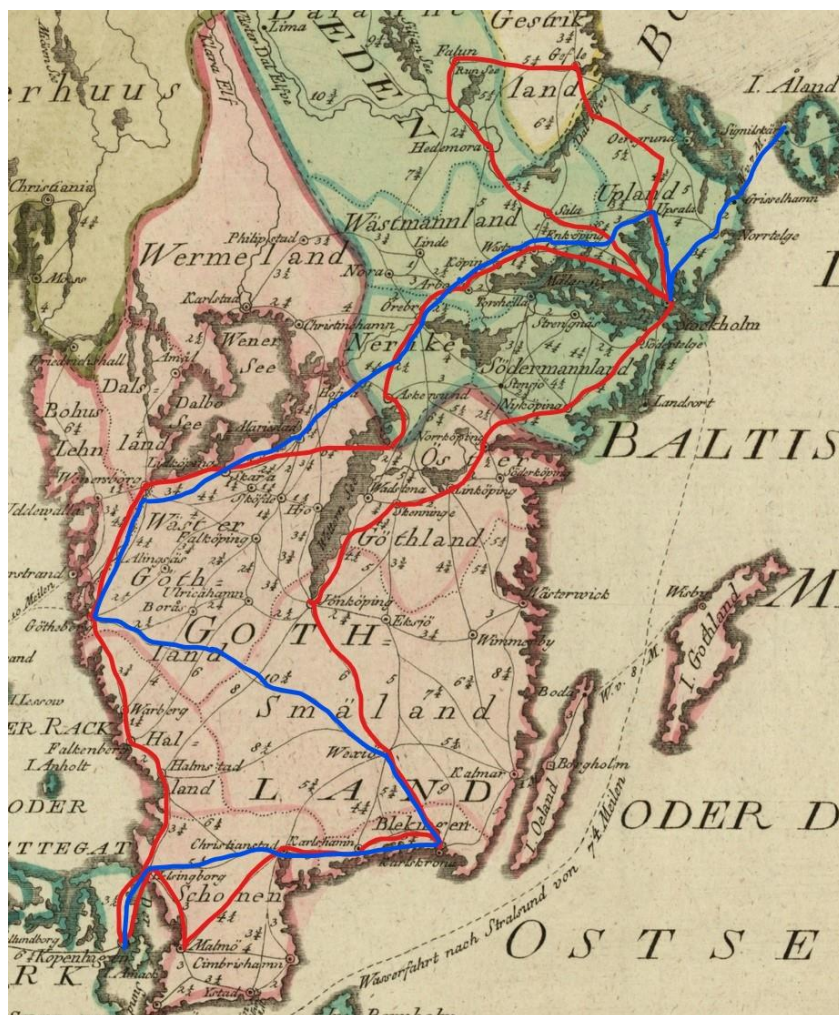
William Coxe přicestoval na švédské území v únoru 1779 a to na souostroví Ålandy při přesunu z finského Turku, odtud následně pokračoval na Skandinávský poloostrov. Přesněji se vylodil v přístavu Grisslehamn, nacházejícím se na švédském východním pobřeží. Jeho prvním cílem byl Stockholm, jemuž také věnuje značnou pozornost. Zápisy však nejsou omezené pouze na popis města a jeho architekturu, ale také rozsáhle v několika kapitolách informuje o královské rodině, významných švédských panovnicích, školství, stockholmské vojenské síle nebo politice, avšak nezapomíná ani na módu.³¹⁶ Po přibližně dvou týdnech strávených v sídelním městě švédských králů se znovu vydal na cestu na počátku března 1779. Následné zájmy však rozdělily cestující společnost, William Coxe nechtěl opustit švédské území

³¹⁴ B. RADIMĚŘSKÁ, „Východní Evropa“, s. 29-30.

³¹⁵ William COXE, *Travels into Poland, Russia, Sweden, and Denmark*, Vol. I-V, the fourth Edition, London 1792.

³¹⁶ W. COXE, *Travels*, Vol. IV, s. 3-173.

bez prohlídky přístavního města Göteborgu a jeho spolucestovatelé naopak toužili spatřit rozsáhlé doly ve Falunu a Dannemoře, nacházející se severně od Stockholmu.³¹⁷

Obr. 4: Cesta Williama Coxe ze severu na jih přes území Švédska na jaře roku 1779 je znázorněna modrou barvou, červená představuje pro srovnání cesty Josefa Klementa.

Osamocený anglický cestovatel se vydal přes město Uppsala, téměř stejně jako před třemi lety Kounic, na západní pobřeží Švédska. Zde poprvé zmiňuje typická švédská obydlí: „... několik domů je postaveno z cihel a jsou štukované; ale obecně jsou postaveny z kmenů, které jsou upravené do tvaru prken a jsou natřené červenou barvou, a střechy jsou pokryty drny“.³¹⁸ Ve svém podrobném cestopisu však autor nezapomíná ani na historii Uppsaly a její

³¹⁷ Tamtéž, s. 174.

³¹⁸ V originále je to zapsáno takto: „... a few of the houses are built with brick and stuccoed; but the generality are constructed with trunks, smoothed into the shape of planks, and painted red, and the roofs are covered in with turf“. Tamtéž, s. 175.

nedávný velký význam. Opět se zde objevuje popis na několik kapitol o kultuře, historii, přírodě a dalších aspektech spojených s životem ve Švédském království.³¹⁹

Po dobu dvou dní obdivoval cestovatel Uppsalu a poté se opět vydal na cestu přes městečko Enköping, ležícího u jezera Mälaren. Odtud už to nebylo daleko do Västeråsu,³²⁰ kde se napojil na cestu, kterou před několika lety absolvoval císařský vyslanec hrabě Kounic. Jejich cesty se překrývaly až do města Örebro, odtud William pokračoval přímou cestou na Mariestad, zatímco moravský šlechtic se vypravil přímo na jih k východnímu pobřeží jezera Vättern. Kounicův zápis z této části cesty není moc podrobný,³²¹ anglický cestovatel císařského vyslance tedy naprosto předčil v zapsaných informacích. Svě čtenáře totiž seznamuje s místní krajinou, historií a zajímavostmi ve městech, kterými projížděl.³²²

Trasy obou cestovatelů se opět setkaly na jižním pobřeží jezera Vänern v Linköpingu a měly společný směr až do Göteborgu, kromě malé odbočky moravského hraběte do Vänersborgu. Nezáleželo na tom, odkud zvědavý cestující pocházel, ale pokaždé si zdymadlo v Trollhättanu vysloužilo minimálně zmínku v jeho zápisech.³²³ Göteborg jako významné přístavní město a centrum obchodu si zasloužilo opět rozsáhlý popis, kterého se William Coxe náležitě chopil, a tak se do jeho zápisů dostala i Východoindická společnost.³²⁴ Tu nezapomněl zmínit snad žádný cestovatel, projíždějící Göteborgem v tomto období. Což potvrzuje jak cestopis Josepha Marshalla,³²⁵ tak Kounicův cestovní deník.³²⁶ Jako téměř v každém městě i zde Cox seznamuje své čtenáře s klasickou zástavbou. Na západním pobřeží království byla, mimo pár zděných domů, převážná většina obydlí dřevěná a červené barvy.³²⁷

Po prohlédnutí tohoto významného města se vydal na cestu do Karlskrony, kde se měl opět shledat se svými společníky, které opustil ve Stockholmu. Jeho cesta vedla nejkratší cestou přes Växjö a oblast Småland.³²⁸ Josef Klement však při opuštění Göteborgu pokračoval po mořském pobřeží až na jih do Helsingborgu,³²⁹ takže na tomto místě se jejich společné trasy rozešly. V cestopisu se objevuje i hodnocení projížděné oblasti, autor udává, že: „... [o] provincii Småland se říká, že je nejdivočejší, málo obydlenou a nejméně obdělávanou oblastí

³¹⁹ Tamtéž, s. 175-281.

³²⁰ Tamtéž, s. 282-283.

³²¹ MZA Brno, RA Kouniců, inv. č. 1907, kart. 232, fol. 101, deník z cesty Josefa Klementa z roku 1776.

³²² W. COXE, *Travels*, Vol. IV., 282-302.

³²³ Tamtéž, s. 302-319. MZA Brno, RA Kouniců, inv. č. 1907, kart. 232, fol. 101-102, deník z cesty Josefa Klementa z roku 1776.

³²⁴ W. COXE, *Travels*, Vol. IV, s. 321-323.

³²⁵ J. MARSHALL, *Travels*, Vol. II., s. 302.

³²⁶ MZA Brno, RA Kouniců, inv. č. 1907, kart. 232, fol. 102-103, deník z cesty Josefa Klementa z roku 1776.

³²⁷ W. COXE, *Travels*, Vol. IV, s. 323.

³²⁸ Tamtéž, 329-330.

³²⁹ MZA Brno, RA Kouniců, inv. č. 1907, kart. 232, fol. 20-21, deník z cesty Josefa Klementa z roku 1776.

v tomto království“. Asi tak ve třetině cesty do Karlskrony byl nucen zastavit ve městě Gislaved a počkat zde, než mu místní obyvatelé opravili rozbité kolo kočáru.³³⁰ Tato příhoda má jistou analogii v Kounicově deníku, protože hrabě měl v oblasti jižního Švédska také potíže se svou dvojkolkou, a byl proto nucen zastavit v Lundu.³³¹

Při přesunu William Coxe zaznamenával měnící se krajinu a ke konci května 1779 dorazil do Karlskrony, kde jako vždy nechybí podrobný popis včetně historie místa a v tomto významném přístavním městě se neubráníl nutkání seznámit budoucí čtenáře jeho cestopisu se švédským loďstvem.³³² Poté, co si přístavní město prohlédl a shledal se se svými společníky, vyrazili všichni do Helsingborgu se zastavením se v Kristianstadu. Zde je znatelná odlišnost od dosud podávaných informací ohledně obydlí místního obyvatelstva. Jak již bylo několikrát zmíněno, William Coxe neustále psal o převážně dřevěných domech natřených na červeno, v jižní oblasti Švédska – Skåne – se však zmiňuje o zděných a bílých domech. Tuto provincii také označil za nejúrodnější.³³³ Cesta přes jižní Švédsko byla téměř totožná s Kounicovou trasou před třemi lety, avšak císařský vyslanec jel z Helsingborgu přes Landskronu, Malmö a Lund. Měl to tedy o něco delší a samozřejmě jel proti směru Williama Coxe.³³⁴

V Helsingborgu tedy skončila cesta anglického šlechtice po Švédsku, avšak o pět let později opět podlehl cestovatelskému vábení a poznávání severské Skandinávie. Tentokrát si pro cestování po Švédsku vybral léto roku 1784, některá místa se v jeho itineráři opakují z předchozí cesty, ty pak znovu v cestopisu nepopisuje. Z Kodaně se přeplavil na švédské území do městečka Landskrona, které při předchozí cestě vynechal. Stejně jako Kounice, i Angličana zaujalo budování místní pevnosti, které připisoval velký význam, a stejně tak jeho pozornosti neunikl ani přístav.³³⁵ Z Landskrony pokračoval William Coxe do Lundu, o něm ovšem zanechal daleko více informací než císařský vyslanec, upozorňuje na staré město s katedrálou a univerzitou. Město Malmö však i nadále zůstalo mimo cestovatelův zájem. Z Lundu pak pokračoval do jemu již známého Kristianstadu a odtud se vydal do Kalmaru,

³³⁰ V cestopisu je to uvedené následovně: „... the province of Smoland, are said to be the wildest, least inhabited, and the most uncultivated regions of this kingdom“. W. COXE, *Travels*, Vol. IV, s. 330 (citace textu), 331-332 (nepříjemnosti s kočárem).

³³¹ MZA Brno, RA Kouniců, inv. č. 1907, kart. 232, fol. 46, deník z cesty Josefa Klementa z roku 1776.

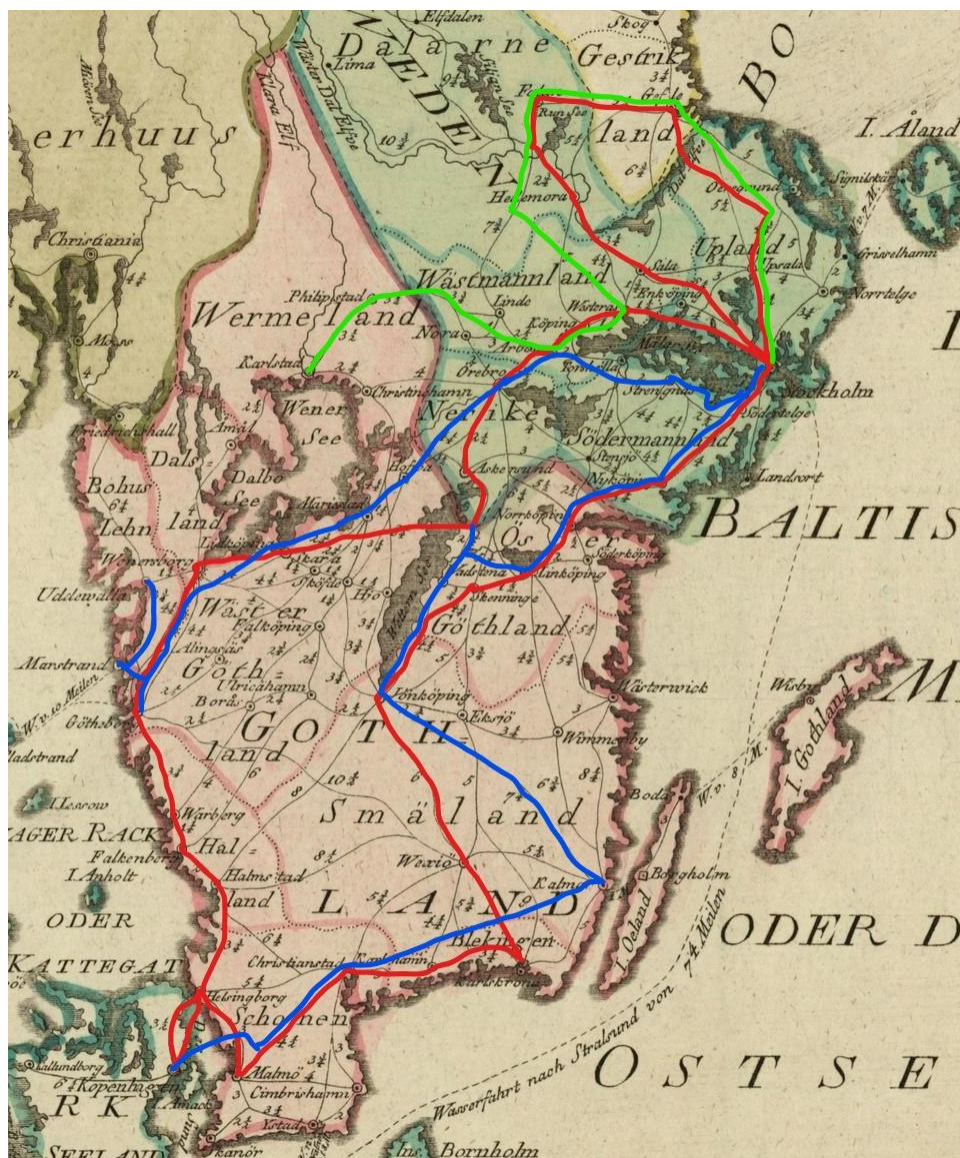
³³² W. COXE, *Travels*, Vol. IV, s. 332-346. Švédská námořní flotila, jak již bylo zmíněno výše, po založení Karlskrony přesídlila ze Stockholmu právě do místního, jižněji položeného přístavu. I. SCOBIE, *Historical Dictionary*, s. 105.

³³³ „About twelve miles from the village of Felkinge, where we took our station for the night, we entered Skone, called by foreigners Scania, the most level and the most fertile of all the Swedish provinces.“ W. COXE, *Travels*, Vol. IV, s. 346-347.

³³⁴ MZA Brno, RA Kouniců, inv. č. 1907, kart. 232, fol. 22-61, deník z cesty Josefa Klementa z roku 1776.

³³⁵ W. COXE, *Travels*, Vol. IV, s. 257-259.

který naopak vynechal Josef Klement. Při popisu tohoto města se samozřejmě nevyhnul ani historické epoše, která město Kalmar proslavila.³³⁶

Obr. 5: Modrá barva znázorňuje cestu Williama Coxe po Švédsku v roce 1784. Trasa začíná na jihu v Kodani a pokračuje přes Stockholm do Göteborgu, odtud se cestovatel přesunul do Norska a následující cesta Švédskem je zaznamenána zelenou barvou. Červeně jsou opět pro porovnání dokresleny absolvované cesty Josefem Klementem.

Od pobřeží odbočil do švédského vnitrozemí, kde se na stejnou trasu, kterou absolvoval hrabě, napojil u jižního břehu jezera Vättern v Jönköpingu. V zápisu o tomto městě nemohla u anglického autora chybět zmínka o švédských domech, kdy upozornil na převážně

³³⁶ Tamtéž, s. 359-373. O kalmarské unii viz výše v kapitole III. 3.

dřevěné stavby pokryté drny. Podle něj měly zastřešení z tašek jen budovy ve velkých městech a finančně nákladnější krytina mohla být vidět i na šlechtických sídlech.³³⁷ Cesta po pobřeží jezera na severovýchod byla obdobná u obou cestovatelů. Jen Josef Klement se od břehu odklonil dříve, zatímco William pokračoval až do městečka Medevi, které však hrabě navštívil již na počátku své cesty.³³⁸ O tomto městečku na kraji jezera Vättern se William zmiňuje jako o lázních a čtenáři přibližuje i denní program lázeňských hostů, zdejší léčivá voda je prý značně siřičitá. Když lázně opustil, vrátil se několik mil stejnou cestou zpět do Motaly, odkud pak přešel do Linköpingu.³³⁹ Právě v tomto městě se trasy obou cestovatelů opět sjednotily a zbývající cestu do Stockholmu projeli oba šlechtici po stejných cestách.³⁴⁰ Trasa Williama Coxe do rezidenčního města se však neobešla bez nepříjemností. V Linköpingu byl nucen se svou společností strávit neplánovaně dvě hodiny čekáním na opravu osy od nápravy.³⁴¹

Stockholm však nebyl pro anglického cestovatele cílem, a protože ho jednou do svého cestopisu již zahrnul, znovu jej podrobněji nezmiňuje už jen z toho důvodu, že hned napoprvé podal vyčerpávající zprávu. Z města ležícího na jezeře Mälaren se tedy čtenář cestopisu hned přesune o několik mil západním směrem, avšak u rozsáhlé vodní plochy zůstane a to při popisu zámku Gripsholmu. Odtud se cestovatel přesunul po pobřeží jezera až do Arbogy, kde navázal jak na svou předešlou cestu vedoucí až na západní pobřeží Švédska – do Göteborgu – tak se jeho cesta opět slučovala s trasou vyslance. Protože se jeho přesun vnitrozemím vůbec od předchozí cesty nelišil, nepodává Cox detailnější informace o průběhu cesty. Z Göteborgu poté pokračoval na sever do Norska přes pevnost Bohus a města Marstrand a Uddevalla, protože se však tato cesta již nekryje s putováním moravského šlechtice, nebude podrobněji rozebrána.³⁴²

Z norského území se na konci září 1784 vrátil Angličan opět do Švédska. Z Karlstadu se přesunul přes Filipstad na východ do jemu již známé Arbogy, odtud pokračoval na prohlídku kanálu Strölsholmu, který při minulém poznávání vynechal, a pak dále do Västeråsu. Zde opustil známou cestu a jeho následný pohyb krajinou vedl severozápadním směrem až do Falunu. Na této trase je zajímavé, že se cestovatel vyhnul dolům v Hedemoře. Měděné doly ve Falunu, které vynechal na své první cestě, si napodruhé nenechal ujít. S pečlivostí, která byla tomuto autorovi cestopisů vlastní, zaznamenal podrobné informace o městě a především

³³⁷ Tamtéž, s. 372-373.

³³⁸ MZA Brno, RA Kouniců, inv. č. 1907, kart. 232, fol. 100-101, deník z cesty Josefa Klementa z roku 1776.

³³⁹ W. COXE, *Travels*, Vol. IV, s. 374-376.

³⁴⁰ MZA Brno, RA Kouniců, inv. č. 1907, kart. 232, fol. 100, deník z cesty Josefa Klementa z roku 1776.

³⁴¹ W. COXE, *Travels*, Vol. IV, s. 376-378.

³⁴² Tamtéž, s. 381-391.

o místním dole.³⁴³ Chybějící informace z Kounicovy cesty na sever mohou být tedy alespoň částečně dokresleny především díky informacím, zachyceným v tomto cestopisu. Následující cesta Williama Coxe je téměř totožná s trasou Josefa Klementa, přes Gävle, doly v Dannemoře a Uppsalu se dostal opět do Stockholmu a trasu absolvoval oproti vyslanci v protisměru.³⁴⁴

Tímto končí poznávací cesta Williama Coxe po Švédsku, ale poslední svazek jeho rozsáhlého díla ještě pokračuje cestováním po dánském území. Při prvním putování anglický cestovatel zakončil svou trasu na západním pobřeží Švédska, u úžiny Öresund. Tu následně překonal na lodi do Helsingøru, který si samozřejmě prohlédl a poreferoval o něm ve svém cestopisu. Samozřejmě nemohla chybět ani zmínka o zdejší pevnosti Cronborg. Po prohlédnutí se přesunul po pobřeží do rezidenčního města – tedy do Kodaně.³⁴⁵ Protože pro přesun ze severu Öresundské úžiny na jih se nenabízí mnoho variant, tak se trasy obou cestovatelů shodují. Jen Josef Klement se rozepsal o zastavení v Hørsholmu, který William Coxe nijak nezmiňuje. Při popisu místního zámku tedy zaznamenáváme nezvyklou skutečnost, že zápis od vyslance nám podává více informací než anglický cestopis.³⁴⁶ Během přesunu anglického cestovatele zaujaly jen venkovské domy, které byly oproti Švédsku cihlové a převážně bílé barvy.³⁴⁷

S příjezdem do Kodaně se čtenáři nabízí další obsáhlé popisy umístění města, architektury a dalších politických záležitostí. William Coxe zhodnotil toto město následovně: „*Kodan je nejlépe postavené město na severu ...*“. O kus dále se vyjadřuje, že „*ulice jsou dobře dlážděné ...*“³⁴⁸ I Josef Klement po sobě zanechal názor na rezidenční město. Kromě slov chvály na čtvrt' Amalienhof a zahrady Rosersberg zaznamenal do deníku i kritiku: „*Zbytek města je hrozný, domy jsou velmi malé, velmi úzké a všechny jsou postavené v gotickém slohu a dlažba ohavná*“.³⁴⁹ Tyto dva odlišné názory můžeme interpretovat hned dvojím způsobem. Zaprvé se nabízí možnost, že zbytek Kodaně, který popisuje Kounic, Cox na stránky cestopi-

³⁴³ William COXE, *Travels*, Vol. V., s. 64-98.

³⁴⁴ Tamtéž, s. 98-106. MZA Brno, RA Kouniců, inv. č. 1907, kart. 232, fol. 87-93, deník z cesty Josefa Klementa z roku 1776. MZA Brno, RA Kouniců, inv. č. 1905, kart. 232, fol. 260, písemnosti Josefa Kounice, vyslance ve Švédsku z období 1775-1777.

³⁴⁵ W. COXE, *Travels*, Vol. V, s. 109-126.

³⁴⁶ MZA Brno, RA Kouniců, inv. č. 1907, kart. 232, fol. 22, deník z cesty Josefa Klementa z roku 1776.

³⁴⁷ W. COXE, *Travels*, Vol. V, s. 126.

³⁴⁸ „*Copenhagen is the best-built city of the north: for although Petersburgh excels it in superb edifices, yet as it contains no wooden houses, it does not display that striking contrast of meanness and magnificence, but in general exhibits a more equable and uniform appearance.*“ „*The streets are well paved...*“ W. COXE, *Travels*, Vol. V, s. 126-127.

³⁴⁹ Kounicův názor, jak si ho zapsal do deníku. „*Le Rest de la Ville est affreuse le maisons sont très petits fort étroites et tout a fait à la Gotique et le pavé détestables.*“ MZA Brno, RA Kouniců, inv. č. 1907, kart. 232, fol. 22, deník z cesty Josefa Klementa z roku 1776.

su nezanestl. Dále je možné předpokládat, že dláždění, které v polovině 70. let Josef Klement kritizoval, se do příjezdu anglického šlechtice zlepšilo.

S odjezdem Williama Coxe z Kodaně končí i jakákoli podobnost s cestou moravského hraběte, i když putování autora cestopisů zdaleka neskončilo. Tento anglický šlechtic neuvádí přímé důvody svého dlouhodobého poznávání cizích krajů jako například Joseph Marshall. Ale při pročítání jeho rozsáhlého díla je znatelná jistá podobnost s druhým, zde již zmiňovaným cestopisným dílem. Stejně jako u prvního anglického cestovatele, i zde je rozpoznatelný „turistický“ typ cesty a dále vedla oba cestovatele podobná touha přiblížit domácímu obyvatelstvu cizí kraje. Cox proto také sestavoval cestopis na základě apodemických pravidel. Čtenář jeho vydaného deníku se seznamuje s reáliemi zemí, které autor navštívil. William Coxe je totiž velmi důsledný v zaznamenávání informací a jeho pozornost je zaměřena převážně na historická a politická témata.³⁵⁰ Podrobně informuje o státním zřízení, historii země a měst, zemědělství, krajině, ale také místním obyvatelstvu a módě. V jeho díle není rozpoznatelný konfesijní rozdíl mezi autorem a projíždějícím územím.

Zápisky Josefa Klementa se tomuto rozsáhlému cestopisu podanými informacemi nevyrovnají, avšak vyslanec také zřejmě neměl v úmyslu podobné dílo vytvořit a v budoucnosti ho vydat pro širokou veřejnost. Co dalšího mělo vliv na rozsah konečného díla, je délka uskutečněných cest. Oba cestovatelé se dvakrát vypravili poznat oblast jižního Švédska, ale rozsah jejich cest je odlišný. Hrabě urazil během svých dvou cest přibližně 2000 kilometrů, zatímco anglický cestovatel po švédském území urazil více jak 3000 kilometrů. A z poznávání oblasti severně od Stockholmu po sobě Kounic nezanestl téměř žádné přibližující informace. Také rozsah zanechaných děl je tedy značně rozdílný. Kounicův deník je zapsaný na přibližně 100 foliích, ale v rozsáhlém Coxově díle zabírá popis švédských cest celý jeden svazek a další část k porovnání byla využita z posledního dílu pojednávajícím o Dánsku.

Mnohokrát jsme v průběhu Coxovy cesty naráželi na zmínky o švédských domech, které převážně uváděl jako dřevěná obydlí červené barvy se střechou pokrytou drny. Pouze v provincii Skåne se jeho popis domů lišil od ostatních zápisů a informoval o bílých a zděných budovách.³⁵¹ Podobné zhodnocení je možné nalézt i v Kounicově deníku, kdy po projetí zmiňované oblasti psal o částečně cihlových domech pokrytých taškami, což mu připomnělo způsob stavění obydlí v německých oblastech.³⁵² Odlišný vzhled domů v oblasti Skåne je pa-

³⁵⁰ B. RADIMĚŘSKÁ, „*Východní Evropa*“ s. 37.

³⁵¹ W. COXE, *Travels*, Vol. IV, s. 347.

³⁵² MZA Brno, RA Kouniců, inv. č. 1907, kart. 232, fol. 45, deník z cesty Josefa Klementa z roku 1776.

trně důsledkem dlouhodobého sepětí této krajiny s Dánskem, protože na západním pobřeží Öresundské úžiny Cox zaznamenal podobné domy.³⁵³

William Coxe na konci své první cesty také shrnuje cestování po Švédsku za využití poštovních služeb. V tomto severském království fungovala pošta od ostatních evropských států trochu odlišně. Poštovní koně nebyli ustájeni na stanicích pošty, ale v okolních vesnicích, a tak bylo výhodné pro plynulé cestování dopředu poslat vesničana, aby zařídil na další přeprahací stanici výměnu koní.³⁵⁴ Takovéto informace se od vyslance z jeho deníku nedozvídáme. Na území Švédska z několika náznaků jen usuzujeme, že cestoval za pomoci poštovních služeb. Avšak po překonání Öresundské úžiny, která odděluje Dánsko od Švédska, zmiňuje využití cestovního pasu a následně přináší informace o místní poště. Kounic udává, že cestujícím musí být koně připraveni do hodiny od jejich objednání a dále zmiňuje četnost zastávek.³⁵⁵

IV. 3. Srovnání s cestovními deníky z 2. poloviny 17. století

Jako další komparační materiál bude použit cestopis člena diplomatické mise – legačního kaplana Martina Gottseera – který cestoval spolu se skupinou doprovázející císařského vyslance na sever Evropy na sklonku 17. století. Tento jezuita je původem z Dolních Rakous a poté, co vstoupil do řádu Tovaryšstva Ježíšova, vyučoval na univerzitách ve Štýrském Hradci a Linci. Na počátku 90. let 17. století však nebyl žádným nováčkem v diplomatickém prostředí, protože již dříve zastával funkci legačního kaplana v Drážďanech a zkušenosti měl i z uherské fronty, kde působil jako polní kněz.³⁵⁶ Jako člověk církevního vzdělání si cestopis psal v latinském jazyce, který byl následně přeložen do němčiny.³⁵⁷ Jeho trasa vycházela samozřejmě z Vídně a přes Hamburk a dánské území se dostal až do města, rozkládajícího se na východním cípu rozlehlého jezera Mälaran – Stockholmu. Tato cesta byla plánována jako nejprímější a bez zbytečných „turistických“ zastávek.³⁵⁸

První analogii mezi cestovním deníkem Josefa Klementa a legačního kaplana nacházíme v Kodani, Martin Gottseer se však nevěnuje popisu města. Následující posun po pobřeží vedl na severní cíp ostrova do Helsingøru, kde se skupina přepravila přes úžinu na švédské území. Jezuita se v cestopisu rozepisuje o problematice sundského cla, které vůbec nezmínil

³⁵³ W. COXE, *Travels*, Vol. V, s. 126.

³⁵⁴ W. COXE, *Travels*, Vol. IV, s. 348-351. Odlišnost švédské pošty rozebírá Magnus LINNARSSON, *Postal service on a lease contract: The privatization and outsourcing of the Swedish postal service, 1662-1668*, *Scandinavian Journal of History*, Vol. 37, No. 3, 2012, s. 296-316.

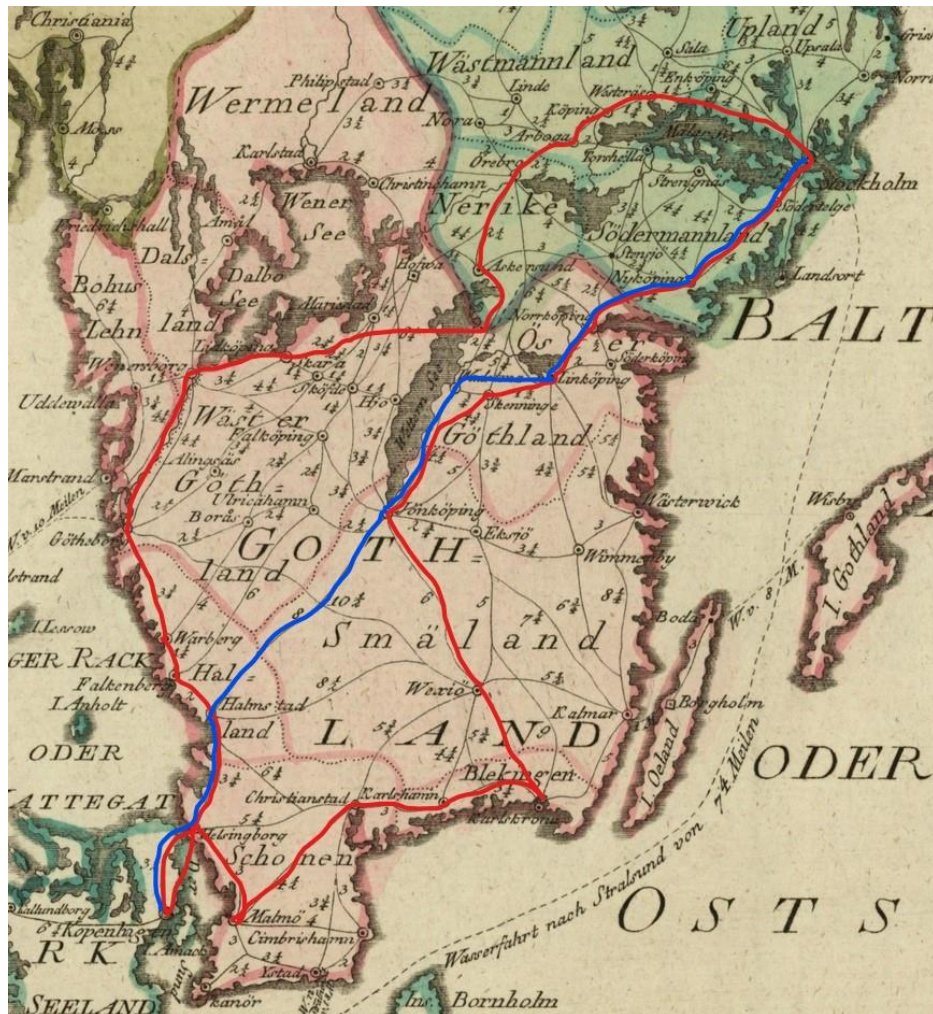
³⁵⁵ MZA Brno, RA Kouniců, inv. č. 1907, kart. 232, fol. 22, deník z cesty Josefa Klementa z roku 1776.

³⁵⁶ M. BAKEŠ, *Cestopis*, s. 255.

³⁵⁷ Tamtéž, 267.

³⁵⁸ Tamtéž, s. 252-258.

Josef Klement. Legační kaplan ve svém díle podává informace i o místech, přes která jejich cesta nevedla. Příkladem je třeba město Växjö, které do svého cestopisu začlenil především kvůli světcům, kteří jsou s tímto místem spojeni.³⁵⁹

Obr. 6: Modře je zakreslená cesta, kterou spolu s dalšími členy diplomatické mise absolvoval legační kaplan Martin Gottseer do Stockholmu. A červená barva znázorňuje trasu Josefa Klementa.

Cesta, kterou absolvovala skupinka doprovázející budoucího císařského vyslance do Stockholmu, pokračovala po překonání vodní plochy severně v protisměru Kounicovy cesty až do Halmstadu, zde se jejich společná trasa rozdělila. Toto město je podle kaplana významné z důvodu častých obléhání a uskutečněných bitev v jeho okolí. Tuto skutečnost však Kounic ve svém deníku nevedl. Z pobřeží se cestující skupina stočila na severovýchod a jejich dalším zastavením se mělo stát město Jönköping, které je opět společným bodem

³⁵⁹ Tamtéž, s. 278-283.

s cestou Josefa Klementa. Město rozprostírající se na jižním cípu jezera Vättern opět kaplan popisuje především v souvislosti s významnými světci působícími zde.³⁶⁰ Odtud se trasa Kounice s kaplanovou cestou zásadně nerozchází. Jen malá odchylka je znatelná po projetí města Gränna, kdy Josef Klement odbočil od pobřeží a směřoval rovnou do Linköpingu,³⁶¹ zatímco přepravující se skupina císařského vyslance pokračovala po břehu jezera až do města Valdstena, odkud pak postupovali přímo na východ do Linköpingu. Během dlouhých vzdáleností mezi městy Martin Gottseer zaměřuje pozornost i na míjející krajinu a provincie, kdy popisuje okolí a lidská obydlí. Zde potvrzuje popisy dalších cestovatelů, které byly v této práci předkládány, že místí obyvatelé si staví dřevěné domy pokryté drny.³⁶²

Zásadní odlišnost mezi zápisky legačního kaplana a moravského hraběte spočívají ve výběru popisů. Martin Gottseer jakožto člen jezuitského řádu zaměřoval svou pozornost na města z církevního hlediska a v jeho popisu je znatelná ještě doba baroka, zatímco Josef Klement zapisoval především to, co představovalo objekt zájmu osvícenského myšlení, zaznamenával především tedy technické stavby.

Předkládané rozdíly je jistě zajímavé nahlédnout i z jiné optiky, a sice využitím tzv. mentálních map.³⁶³ *Mental mapping* se povětšinou pokouší zrekonstruovat pohled cestujícího jednotlivce, které by přiblížilo jeho náhled na svět nebo danou oblast. Při komparaci cestopisu legačního kaplana a cestovního deníku hraběte Kounice je patrný odlišný záběr pozornosti. Mentální mapa cestujícího jezuita byla patrně složena především z míst, která jakýmkoli způsobem souvisela s náboženstvím. Naopak šlechtic si ve své hlavě plánoval především cíle, na které bylo zaměřené osvícenecké myšlení, představované především doly a dalšími stavbami, kterým však zásadně chybělo církevní zaměření. Mentální mapy obou cestovatelů se však jistě mnohem více podobaly mapám, které ve své mysli koncipovaly osoby se stejným zaměřením. Takže se oba cestovatelé jistě mnoho nevymykali dobovému, šlechtickému nebo církevnímu diskurzu.

Téměř analogickou cestu jako legační kaplan absolvoval ke konci 17. století také francouzský cestovatel Jean François Regnard, který se vypravil až do oblasti Laponska. Ovšem jižní Švédsko nepopisuje vůbec, jen nastínil itinerář své cesty a v Kodani podal popis

³⁶⁰ Tamtéž, s. 283-285.

³⁶¹ MZA Brno, RA Kouniců, inv. č. 1907, kart. 232, fol. 100, deník z cesty Josefa Klementa z roku 1776.

³⁶² M. BAKEŠ, *Cestopis*, s. 285-288.

³⁶³ Téma mentálních map začíná být čím dál více rozšířené. Z tohoto pohledu napsala svou disertační práci Radiměřská. Pojem mentálních map vysvětluje v B. RADIMĚŘSKÁ, „*Východní Evropa*“ s. 13-16. Další práce věnující se tomuto tématu je od Jiří PAVLÁSEK, *Mentální mapy a regionální identita*, bakalářská práce Univerzity Palackého, Olomouc 2013.

města, jeho architektury a přístavu. Pro porovnání s deníkem Josefa Klementa tedy není dostatečným v rozsahu materiálu.³⁶⁴

Pro poslední komparaci bude použit cestopis anglického ambasadora Bulstrodea Whitelocka, který se do Švédského království vypravil v polovině 50. let 17. století a který byl následně vydán.³⁶⁵ Ovšem anglický šlechtic nebyl autorem tohoto díla, jelikož je označován třetí osobou jednotného čísla, takže psaním záznamů někomu pověřil. Protože pro přesun z Anglie do Skandinávie použil ambasador samozřejmě lodní dopravu, vylodil se na západním pobřeží království ve významném göteborgském přístavu a odtud pokračoval po souši. Jeho cesta je tedy podobná s Kounicovou trasou, po které se přepravil ze Stockholmu právě do Göteborgu.³⁶⁶ Už jen z toho důvodu, že anglický ambasador strávil v tomto městě více času, dostává čtenář z jeho cestopisu více informací o městě, než které se dozví z pera císařského vyslance. Cesta obou cestovatelů sice měla společný směr, ale jejich trasy se opět protnuly až ve městě Örebro, kde ani jeden z cestovatelů nepřibližuje v zápisech město blíže.³⁶⁷ Následně se trasy obou cestovatelů zase na několik mil rozdvajily. Kounic se totiž zastavil ve městě Arboga, zatímco Whitelockovou zastávkou se stalo Fellingsbro, avšak hned následující město Köping opět poskytlo odpočinek oběma projíždějícím.³⁶⁸ Posledním společným místem, kam zavedly cesty oba diplomaty, byla Uppsala.³⁶⁹ Anglický ambasador do tohoto města mířil již od počátku a císařský vyslanec sem zavítal při své druhé poznávací cestě, která směřovala severně od Stockholmu a během níž se chtěl blíže seznámit s doly.³⁷⁰

Autor cestopisu zanesl na stránky informace o cestování po Skandinávském poloostrově. Stejně jako císařský vyslanec, i Bulstrode Whitelocke se přepravoval na koňském hřbetě.³⁷¹ Několikrát se v díle objeví i hodnocení kvality místních cest: „*Cesta byla nerovná a kamenitá a na některých místech byly hluboké srázy ze skály. Mosty a cesty byly nově opravené, podle královnina příkazu guvernéřům, přes jejichž oblasti měl* [Bulstrode Whitelocke]

³⁶⁴ J. PINKERTON, *A Journey*, s. 131-230.

³⁶⁵ H. REEVE, *A Journal*, Vol. I. – II.

³⁶⁶ MZA Brno, RA Kouniců, inv. č. 1907, kart. 232, fol. 74-80, 101-102, deník z cesty Josefa Klementa z roku 1776.

³⁶⁷ Tamtéž, fol. 101. H. REEVE, *A Journal*, Vol. I., s. 136-200.

³⁶⁸ H. REEVE, *A Journal*, s. 201-202. MZA Brno, RA Kouniců, inv. č. 1907, kart. 232, fol. 101, deník z cesty Josefa Klementa z roku 1776.

³⁶⁹ H. REEVE, *A Journal*, s. 202-219.

³⁷⁰ MZA Brno, RA Kouniců, inv. č. 1905, kart. 232, fol. 260, písemnosti Josefa Kounice, vyslance ve Švédsku z období 1775-1777.

³⁷¹ H. REEVE, *A Journal*, s. 176-177.

projet.³⁷² Cestu zpět do své domoviny ambasador absolvoval na palubě lodi, takže pro komparaci s Kounicovým cestovním deníkem už jeho zpáteční cesta není vhodná.³⁷³

Obr. 7: Modrá barva znázorňuje Whilelockovu cestu ze západního pobřeží království do Uppsalý a červená zachycuje cesty Josefa Klementa.

Cestopis informující o ambasadorově misi podává podrobné informace o každodennosti na švédských cestách, kterým věnuje značnou pozornost, poté je zaměřen na činnost Whitelocka a na okraj je občas zmíněno podrobněji nějaké město, které putující skupina poznala blíže. Tento cestopis vznikl za odlišným účelem, než s kterým psal Josef Klement svůj cestovní deník, a obě díla také rozděluje více jak 100 let. Ambasador navíc absolvoval zmiňovanou cestu jako nutný přesun do místa působení, a tak volil nejpřímější trasu, za to vysla-

³⁷² „The way was rough and stony, and in some places were deep precipices from the rocks; the bridges and ways had been newly repaired, by the Queen's commands to the governors, through whose precincts he was to pass.“ Tamtéž, s. 179.

³⁷³ Henry REEVE, *A Journal of the Swedish Embassy in the Years 1653 and 1654*, Vol. II., London 1855, s. 316-330.

nec vyrazil na cestu s úmyslem poznat jižní část Švédského království a zajížděl i na „turisticky“ lákavá místa, která mohla přivábit cestovatele až v době osvícenství.

Tato kapitola porovnávala cestopisy, vzniklé při putování především po jižním Švédsku. Z uvedených cest je patrné, že v raném novověku představovala nejnavštěvovanější místa významná města, mezi které samozřejmě patřil Stockholm, Uppsala, Göteborg nebo Helsingborg. Nejvyužívanější trasy, po kterých se cestovatelé přepravovali, spojovaly východní a západní pobřeží právě mezi zmiňovanými místy. Do Göteborgu lidé nejčastěji jezdili kolem jezera Mälaren a poté západním směrem mezi jezery Vättern a Vänern. Do jižněji položeného Helsingborgu se vyráželo zpravidla po mořském pobřeží, které zanedlouho vystřídal východní vätternský břeh. Z Jönköpingu pak mohli cestující volit mezi cestou přes Växjö nebo pokračovat na západ do Halmstadu. Cestu po jihovýchodním pobřeží nezvolil žádný cestovatel a Kalmar navštívil pouze William Coxe, což značí o stále se zmenšujícím významu města.

Na příkladu čtyř cestovatelů, jejichž cestopisy byly použity pro komparaci, můžeme rozpoznat přechod od baroka k osvícenství. Starší dobu představuje anglický jezuita Gottseer a ambasador Whitelocke, zatímco oba angličtí cestovatelé – Marshall a Cox a samozřejmě Josef Klement – již představují změnu myšlení. S tím souvisí i výběr cílových míst a ani jim nevadilo si cestu prodloužit kvůli turisticky zajímavému objektu,³⁷⁴ který by cestovatelé putující ještě v průběhu 17. století raději vynechali. Je zde patrná tedy odlišná mentální mapa u cestovatelů 17. a 18. století, nebo-li dobou barokní a osvíceneckou. V průběhu 18. věku se objevují cesty, podniknuté za účelem poznání cizího kraje a s tím souvisí soustředění na místní technické stavby jako například na zdymadlo v Trollhättanu nebo na doly ve Falunu, Danemoře a Hedemoře.

Další odlišnost je možné najít v jejich motivaci vedení zápisů, která se odráží v důvodu k uskutečnění cesty. Marshall vyrážel na cestu ze „zvědavosti“, lákaly ho tedy turistické cíle a se svojí absolvovanou cestou chtěl po návratu seznámit širokou veřejnost pomocí vydaného cestopisu. Cox putoval především jako doprovod mladíků, ale můžeme u něj pozorovat podobné nadšení v předání informací čtenářům a stejně jako první anglický cestovatel i on navštěvoval „turisticky“ zajímavá místa. S příchodem osvícenství se putující tedy chtěli podělit o své poznatky a zkušenosti ze severských zemí a tak své deníky sepisovali pro jejich pozdější publikování. K charakteru cesty jako „turistické“ bychom mohli částečně zařadit i deník Josefa Klementa, který se však od přechozích dvou liší v tom, že své zápisy později veřejně nevydal.

³⁷⁴ M. HLAVAČKA, *Cestování v českých zemích*, s. 33. Z. HOJDA, *Cesty a cestovatelé*, s. 26.

Kounicova cesta však měla i jiné motivy – diplomatické – znatelné především při návštěvě Kodaně. K cestám diplomatického charakteru se tedy dále řadí i Gottseer s White-lockem. Především anglický ambasador měl pro vznik cestopisu reprezentační důvody sebe sama. Chtěl se prezentovat jako diplomat se svými úspěchy a po návratu z mise se zviditelnit vydáním svého diplomatického deníku.³⁷⁵ Duchovní jistě zamýšlel, že jeho čtenáři budou také především církevní představitelé a tak svůj cestopis sepisoval v latině a hlavně z náboženského pohledu, který byl jezuitovi vlastní.

³⁷⁵ Důvody pro vedení cestovního deníku na diplomatických misích uvádí J. KUBEŠ, *Diplomatické cesty*, s. 138-140.

Závěr

Předkládaná bakalářská práce si kladla za cíl osvětlit okolnosti cesty císařského vyslance Josefa Klementa z Kounic, který se na sever Evropy vydal ve druhé polovině 18. století v době osvícenství. Jakožto představitel moravské šlechty s dlouhodobou rodinnou tradicí, jejíž kořeny sahají až do vrcholného středověku, se jevil jako vhodný adept na diplomatický post. V průběhu 17. a 18. století v podstatě každý mužský potomek rodiny Kouniců sloužil Habsburkům aspoň jednou jako diplomat. Dokládá to i poslední sledovaná generace, tedy synové Václava Antonína, kdy ze čtyř synů, kteří se dožili dospělosti, se všichni propůjčili aspoň jednou pro výkon diplomatické služby, včetně Františka Václava, ačkoli jeho kariéra se rozvíjela ve vojenské sféře. Zdá se, že diplomatické posty svěřované Kounicům se ve 2. půli 18. století v některých případech překrývaly. Hned tři bratři byli vysláni na ruský dvůr a ve Španělsku se osobně vystřídal Dominik Ondřej s Josefem Klementem. Sourozenci si tedy jistě předávali důležité informace ohledně specifičnosti zastoupení jednotlivých zemí, což se ostatně všem diplomatům výrazně doporučovalo. Takže je možné, že se k těmto okolnostem přihlíželo při výběru cílových míst jednotlivých císařských zástupců. Diplomatickým „rekordmanem“ se v moravské větvi Kouniců stal jistě Václav Antonín, který si na své konto mohl zapsat nejvíce absolvovaných misí napříč kounickou historií.

Josef Klement se do Švédského království vypravil na jaře roku 1775 poté, co obdržel jmenovací listinu, instrukce a zařídil si nezbytné záležitosti pro svou dlouhodobou nepřítomnost v habsburské monarchii. Cestu na sever pravděpodobně absolvoval spolu s dalším císařským vyslancem Johannem Ludwigem hrabětem Cobenzlem, který měl převzít vyslanecský post v Dánském království, a pak se Kounic už sám přesunul do švédského rezidenčního města. Důvodem Kounicova příjezdu v době, kdy se mnoho členů královského dvora rozjede do okolí rezidenčního města, může být nutnost vybavení ambasády nebo její přizpůsobení jeho ranku, protože Josef Klement nestřídal na severu Evropy vyslance, ale rok tam působil jen rezident. Nebo se chtěl hrabě detailně seznámit s prostředím, než začne klasické politické vyjednávání. Stejnou dobu příjezdu a odjezdu také vidíme u předchozího vyslance Antona von Widmanna.

V době vyslancovy přítomnosti seděl na švédském trůnu druhý příslušník holštýnsko-gottorpské dynastie Gustav III. Ten nastoupil po svém otci Adolfovi Frederikovi, který akceptoval převládající politickou moc v rukou riksdagu (říšský sněm) a riksrádu (říšská rada). Toto vládní uspořádání vešlo v platnost po smrti absolutistického vládce Karla XII., který padl na sklonku velké severní války. Následné období trávající půl století probíhalo v neustá-

lých politických šarvátkách dvou opozičních politických stran – čepců a klobouků. Doba byla také charakteristická neustálou změnou spojenců a příjmu jejich subsidií. Tyto obraty se odrážely ve vzestupech a pádech daných politických stran, kdy klobouky inklinovaly k Francii a čepce naopak na východ k ruské podpoře. Rok po své korunovaci, na počátku 70. let 18. století, však tyto stranické neshody ukončil král Gustav III., který ve svých rukou začal soustřeďovat převážnou část moci. Do takovéto politické situace přijel císařský vyslanec, který zde strávil dvě léta a poté se přesunul východním směrem do Ruska. Na konci 80. let panovník bez souhlasu sněmu vyhlásil válku Rusku a poté, co s tímto jednáním nesouhlasilo několik finských důstojníků, svolal král sněm, na kterém znovu nastolil absolutismus. V důsledku toho vznikla proti Gustavovi III. šlechtická opozice, která naplánovala na panovníka atentát, jemuž v roce 1792 padl za oběť.

Šlechtická služba císaři byla na severu Evropy komplikována i složitou politickou situací především v průběhu 18. století a neustálými změnami orientací na hlavní evropské síly, které podporovaly království svými subsidiemi. Tato doba také s sebou nesla změnu v císařském zastoupení. Poté, co skončila velká severní válka, poslal císař do Švédského království ještě diplomata s hraběcím titulem, jak bylo zvykem z minulého století, s jeho odjezdem však v následujících 30. a 40. letech 18. století nebyla ambasáda obsazena vyslancem ale nižšími posty, které nevyžadovaly urozený původ. V tomto období je tedy znatelný pokles významu císařského vyslanectví ve Švédsku. Obrat zpět proběhl v 50. letech, kdy na sever opět zavítali vyslanci vybíráni ze šlechtických rodin. Dokladem této změny je i diplomatická mise hraběte z Kounic.

Co se týče císařského vyslance Josefa Klementa, tak během svého dvouletého pobytu na skandinávském území podnikl dvakrát cestu, díky které měl blíže poznat Švédské království. Jeho druhou, kratší cestu vedoucí severním směrem od Stockholmu, kterou absolvoval na sklonku léta roku 1776, nemůžeme nijak podrobněji rozebrat, protože se kromě nástinu itineráře a pár zápisků obsahujících informace o falunském dole, nedochovaly žádné materiály. Zůstává otázkou, jestli si cestovatel vůbec vedl podrobný deník z této cesty.

Jeho delší a na zachované informace bohatší cesta se uskutečnila v létě téhož roku a naopak směřovala na jih Skandinávského poloostrova. Během ní poznával švédská města a především stavby jak ochranného, tak technického charakteru, kdy jako příklad můžeme uvést zdymadlo v Trollhättanu nebo landskronskou Citadelu sloužící jako pevnost. Během svého putování však zavítal i do Dánského království, kde se shledal s císařskými zástupci na kodaňském dvoře. Zde jeho cesta najednou dostává i politický význam, protože je dosti pravděpodobné, že při svém setkání řešili otázky související s výkonem jejich služby. Po cestě

z Kodaně zpět do Stockholmu zaznamenával i své názory na švédské provincie, kterými projížděl. Kounicův cestovní deník lze tedy využít pro podrobné poznání jihošvédské oblasti, místních měst a různých staveb reprezentačního i technického charakteru.

Při komparaci cestopisů od dalších cestovatelů, které zaujala oblast jižního Švédska, byl kladen důraz na nejnavštěvovanější města nebo nejvyužívanější cesty propojující východní pobřeží se západním. Pro nové osvícenecké myšlení byla potvrzena změna zájmu, která spočívala v odklonu od estetických popisů krajiny nebo architektury, protože cestovatelé začali reflektovat stavby jiného charakteru, totiž doly, technická díla či pevnosti a soustředili se na vybavenost místního loďstva, úroveň obchodu a další záležitosti, které by v předešlé době baroka byly pro cestovatele naprosto marginální.

Protože cílem této práce nebylo seznámit čtenáře s politickým vyjednáváním císařského vyslance, nebyly prameny hovořící o těchto záležitostech využity. Císařské diplomacii v severských zemích se nevěnovala v minulosti pozornost, kromě nedávného výzkumu Martina Bakeše. Avšak i jeho časový záběr nepokrývá konec raného novověku (tedy druhou polovinu 18. století), pole výzkumu zaměřeného na císařskou diplomacii severních zemí je tedy naprosto neorané. Následující badatelé by se tedy měli vydat do vídeňských a stockholmských archivů a prozkoumat zejména Kounicovy diplomatické relace a analyzovat průběh jeho mise. Pak teprve budeme moci odpovědět na otázku, jak moc se změnila služba císařských vyslanců ve Stockholmu v druhé polovině 18. století.

Summary

This bachelor thesis deals with the journey of imperial envoy Joseph Clemens von Kaunitz (1743-1785), who was sent to the kingdom of Sweden and he spent there two years between 1775 and 1777. This thesis brings the presentation of early modern Swedish history in Czech language, as it is not widely known, mainly due to lack of Czech monographies written about this topic. Another topic which is also not completely mapped in Czech historiography is the imperial diplomacy of the 18th century in the northern Europe.

Kaunitz family had its roots in the High Middle Ages and during the following centuries this Moravian branch became very significant. Since the end of the Thirty Years' War there was at least one son in every generation who served as a diplomat. The history of Kaunitz family in this bachelor theses is presented from the diplomatic point of view. Joseph Clement von Kaunitz did not break the „family tradition“ and he and his brothers went to Europe in the imperial services. In addition to the Swedish mission he went to the Russia and Spain.

The Kaunitz's mission is set in the context of Swedish history of the 18th century. There is a reference of the clash between Hat and Cap parties and about *Age of Liberty*. The main attention is directed to the rule of Gustav III. (1771-1792) and his restored autocracy. Because of this Enlightenment king, several reforms have been introduced for example in administrative or currency. A few days after *coup d'état* the torture was abolished. Sweden waged war with Russia in 80's. Gustav III. broke the law because he began the war without the consent. This king was murdered, because several noblemen disagreed with his rule. There is also description of Habsburg-Swedish diplomatic relations in the Early Modern Times.

During the diplomatic mission Joseph Clement made a tour around southern Sweden, this journey is the main topic of this work. He used postal services for travelling and his attention was mostly fixed on the engineering construction like the lock on the Göta river in the town Trollhättan or the fortress in Landskrona which is situated on the coast of the Örebro Strait. During his journey he also visited the Kingdom of Denmark and there he stayed on the coast to see Copenhagen. Among the important towns that he visited were also Göteborg, Malmö or Karlskrona. We get to know the details of his travel thanks to his diary, which is completely written in the French language.

In the end, the journey through the historic provinces of Sweden is compared with other travel books dealing with the same region. The first two travelers, who went through this area almost at the same time as Kaunitz, comes from Great Britain and have their books

of travels printed. The thesis demonstrates the main objectives of interest and enlightenment thinking drawing from these literary works. A few notes of diplomatic members from the previous century were selected for comparison with the Baroque period.

Seznam zkratk

Bd.	Band
ČČH	Český časopis historický
HHStA	Haus,- Hof- und Staatsarchiv
inv. č.	inventární číslo
kart.	karton
MZA	Moravský zemský archiv
ÖStA	Österreichisches Staatsarchiv
RA	Rodinný archiv
sign.	signatura
StA	Staatenabteilungen
TH	Theatrum historiae

Seznam pramenů a literatury

Archivní prameny

Moravský zemský archiv

RA Kouniců, inv. č. 1905, kart. 232, písemnosti Josefa Kounice, vyslance ve Švédsku z období 1775-1777.

RA Kouniců, inv. č. 1906, kart. 21, jmenovací listina Josefa z Kounic-Rittbergu vyslancem u dvora švédského krále Gustava III. z 18. dubna 1775.

RA Kouniců, inv. č. 1907, kart. 232, deník z cesty Josefa Klementa.

RA Kouniců, inv. č. 1925, kart. 21, jmenovací listina Josefa z Kounic-Rittbergu vyslancem u dvora ruské carevny Kateřiny II. z 26. dubna 1777.

RA Kouniců, inv. č. 4267, kart. 444, dopisy Josefa Klementa otci.

Österreichisches Staatsarchiv Wien, Haus-, Hof- und Staatsarchiv

Staatenabteilungen, Schweden, kart. 64, Reskripty z roku 1775.

Staatenabteilungen, Schweden, kart. 64, Instrukce pro Josefa Kounice, 18. 4. 1775.

Staatenabteilungen, Schweden, kart. 65, relace Josefa Klementa z 27. 5. 1777.

Staré tisky

COXE, William, *Travels into Poland, Russia, Sweden, and Denmark*, Vol. I. – V., the fourth Edition, London 1792.

COXE, William, *Travels into Poland, Russia, Sweden, and Denmark*, Vol. V., the fifth Edition, London 1802.

KALIWODA, Leopold, *Schematismus der kaiserlich-königlich wie auch erzhertzoglichen Instanzen, Aemtern, Banco, Kammer, Buchhaltereyen, Kanzleyen, Konsistorien, Gerichtern, Rathskollegien, niederösterreichischen Landständen Ordnung, der Stadt Wien Aemtern, Stadt- und Landgericht, In- und Außern-Raths, und Universität: beynebens richtiger Anzeige der K. K. auswärtig befindlichen, und hier anwesend fremden Botschaftern, Gesandten, Abgesandten, Residenten, Abgeordneten, Räten, un Agente, ...*, Wien 1775.

MARSHALL, Joseph, *Travels throught Holland, Flanders, Germany, Denmark, Sweden, Lapland, Russia, the Ukraine, and Poland in the Years 1768, 1769, and 1770. In Which is Particularly Minuted, the Present State of Those Countries, Respecting Their Agriculture, Population, Manufactures, Commerce, the Arts, and Useful Undertakings*, Vol. I. – III., London 1772.

Literatura

ARNETH, Alfred von, *Geschichte Maria Thereia's*, Band IV., 1748-1756, Wien 1870.

BAIN, Robert Nisbet, *Scandinavia. A political history of Denmark, Norway and Sweden from 1513 to 1900*, Cambridge 1905.

BAKEŠ, Martin, *Cestopis jezuitského legačního kaplana Martina Gottseera Z Vidně do Stockholmu v roce 1690*, Sborník archivních prací Praha: Odbor archivní správy a spisové služby Ministerstva vnitra ČR 1951 - roč. 67, č. 1 (2017), s. 277-316.

BAKEŠ, Martin, *Diplomatem v půlnoční zemi, Zástupci Habsburků ve Švédském království mezi lety 1650-1730*, disertační práce Univerzity Pardubice, Pardubice 2018.

BAKEŠ, Martin, *Diplomatická mise jako nejistá investice. Antonín Jan z Nostic u stockholmského královského dvora (1685-1690)*, ČČH 113, 2015, s. 714-747.

BAKEŠ, Martin, *Habsbursko-švédské diplomatické vztahy v období vlády Karla XI. (1672-1697)*, diplomová práce Univerzity Pardubice, Pardubice 2014.

BAKEŠ, Martin, *Legační kaplani ve službách císařských vyslanců ve Stockholmu ve druhé polovině 17. století*, ČČH 114, 2016, s. 941-967.

- BAKEŠ, Martin, *Mimořádná diplomatická mise Adolfa Vratislava ze Šternberka: Švédské království v polovině 70. let 17. století očima císařského vyslance*, Folia Historica Bohemica 29, 2014, č. 1, s. 31-62.
- BAKEŠ, Martin, *Shaping the Danish and Imperial Legation Chapels in Vienna and Copenhagen during the period after the Thirty Years' War*, Theatrum historiae 19, 2016, s. 73-94.
- BLÁHOVÁ, Marie, *Historická chronologie*, Praha 2001.
- BOBKOVÁ, Lenka – NEUDERTO VÁ, Michaela (edd.), *Cesty a cestování v životě společnosti*, Ústí nad Labem 1995.
- BOČEK, Antonín, *Přehled knížat a markrabat i jiných nejvyšších důstojníků zemských v markrabství moravském*, č. 2, Brno 1850.
- BRAUBACH, Max, *Graf Dominik Andreas Kaunitz (1655-1705) als Diplomat und Staatsman*, in: Heinrich Fichtenau – Erich Zöllner (Hrsg.), *Beiträge zur neueren Geschichte Österreichs*, Wien - Köln 1974, s. 225-242.
- BUDIL, Ivo T., *Dějiny Skandinávie*, Praha 2017.
- BUNDOVÁ, Monika, *Každodennost císařského vyslance ve světle cestovního deníku, Gottlieb Amadeus z Windischgrätzu a jeho diplomatická cesta po dvorech knížat a kurfiřtů Římsko-německé říše roku 1661*, bakalářská práce Jihočeské univerzity, České Budějovice 2012.
- BUSCH, Gudrun, *Kaunitz'sche Diplomatie und ihre musikalischen Folgen: Gottfried van Swieten als kaiserlicher Gesandter in Berlin (1772-1777)*, in: KLINGENSTEIN, Grete – SZABO, Franz A. J. (Hg.), *Staatskanzler Wenzel Anton von Kaunitz-Rietberg 1711-1794. Neue Perspektiven zu Politik und Kultur der europäischen Aufklärung*, Graz 1996, s. 324-340.
- CERMAN, Ivo, *Cesty za osvícenstvím (Úloha cestování v osvícenské antropologii)*, in: Jiří Kubeš (ed.), *Šlechta na cestách 16.-18. století*, Pardubice 2007, s. 221-233.
- CERMAN, Ivo, *Šlechtická kultura v 18. století: filozofové, mystici, politici*, Praha 2011.
- CERMAN, Ivo, *Habsburgischer Adel und Aufklärung. Bildungsverhalten des Wiener Hofadels im 18. Jahrhundert*, Stuttgart 2010.
- DERRY, Thomas Kingston, *A history of Scandinavia: Norway, Sweden, Denmark, Finland and Iceland*, Minneapolis 1979.
- FLORKOVÁ, Lenka, *Kavalírská cesta Dominika Ondřeje z Kounic*, Vyškovský sborník 4, 2004, s. 87-111.

- GAEDECKE, Anton (Hg.), *Das Tagebuch des Grafen Bonaventura von Harrach während seines Aufenthaltes am spanischen Hofe in der Jahren 1697 und 1698. Nebst zwei geheimen Instructionen*, Archiv für österreichische Geschichte 48, 1872, pp. 163-302.
- HLAVAČKA, Milan, *Cestování v českých zemích v raném novověku a v 18. a 19. století*, Cestování včera a dnes 4, č. 3, 2007, s. 33-41.
- HLAVAČKA, Milan, *Cestování v éře dostavníku, Všední den na středoevropských cestách*, Olomouc 1996.
- HOJDA, Zdeněk, *Cesty a cestovatelé v raném novověku*, Cestování včera a dnes 4, č. 3, 2007, s. 25-32.
- HOJDA, Zdeněk, *Dva jezuitské deníky z diplomatických misí. K úloze členů jezuitského řádu v mezinárodní diplomacii 17. století*, Folia Historica Bohemica 27, 2012, s. 315-328.
- HOJDA, Zdeněk, „Kavalírské cesty“ v 17. století a zájem české šlechty o Itálii, in: *Itálie, Čechy a střední Evropa*, Praha 1986, s. 216-239.
- HOJDA, Zdeněk, *Pasy 16.-18. století jako pragmatické písemnosti*, in: *Pragmatické písemnosti v kontextu právním a správním*, Praha 2008, s. 155-186.
- HOJDA, Zdeněk – CHODĚJOVSKÁ, Eva (eds.), *Heřman Jakub Černín na cestě za Alpy a Pyreneje I. Kavalírská cesta českého šlechtice do německých zemí, Itálie, Francie, Španělska a Portugalska*, Praha 2014.
- HOLÝ, Martin, *Iter Britannicum: Noble Visitors from the Bohemian Lands and Their Perception of the British Isles in the Second Half of 16th and early 17th Century*, in: *Comeinius: Journal of Euro-American civilization*, Roč. 4, č. 1, New York 2017, s. 121-133.
- HONZÁK, František a kol., *Evropa v proměnách století*, Praha 1997.
- HRBEK, Jiří, *Barokní Valdštejnové v Čechách: 1640-1740*, Praha 2013.
- HRBEK, Jiří, *Cesty evropské historiografie k diplomacii raného novověku*, *Theatrum historiae* 13, 2013, s. 7-30.
- HRUBÝ, František, (k vydání připravila Libuše Urbánková-Hrubá), *Lev Vilém z Kounic, barokní kavalír*, Brno 1987.
- JUŘÍK, Pavel, *Encyklopedie šlechtických rodů*. Praha 2014.
- KALISTA, Zdeněk, *Cesty ve znamení kříže: dopisy a zprávy českých misionářů XVII.-XVIII. věku ze zámořských krajů*. sebral a úvodem a poznámkami opatřil Zdeněk Kalista. Praha 1941.
- KALISTA, Zdeněk, *Mládí Humprechta Jana Černína z Chudenic. Zrození barokního kavalíra*, Praha 1932.
- KAN, Alexandr Sergejevič, *Dějiny skandinávských zemí*, Praha 1983.

- KARONEN, Petri (ed.), *Hopes and fears: for the future in early modern Sweden, 1500-1800*, Helsinki 2009.
- KARONEN, Petri – HAKANEN, Marko (eds.), *Personal Agency at the Swedish Age of Greatness 1560-1720*, Helsinki 2017.
- KLINGENSTEIN, Grete, *Der Aufstieg des Hauses Kaunitz. Studien zur Herkunft und Bildung des Staatskanzlers Wenzel Anton*, Göttingen 1975.
- KUBEŠ, Jiří, *Diplomatické cesty, kariéra a cestovní deníky v době okolo roku 1700 na příkladech cest Kryštofa Václava z Nostic a Leopolda Antonína Šlika*, in: FRIMMOVÁ, Eva – KLECKER, Elisabeth (edd.), *Itineraria Posoniensia*, Zborník z medzinárodnej konferencie Cestopisy v Novoveku, ktorá sa konala v dňoch 3. – 5. novembra 2003 v Bratislave, Bratislava 2005, s. 134-142.
- KUBEŠ, Jiří (ed.), *Kryštof Václav Nostic, Deník z cesty do Nizozemí v roce 1705*, Praha 2004.
- KUBEŠ, Jiří, *Náročné dospívání urozených, Kavalírské cesty české a rakouské šlechty (1620-1750)*, Pelhřimov 2013.
- KUBEŠ, Jiří, *Rodová paměť a „sebe-představení“ v podání Kryštofa Václava z Nostic (1648-1712): Příspěvek k reprezentačním strategiím barokní slezské šlechty*, in: Helena Dáňová – Jan Klípa – Lenka Stolárová (eds.), *Slezsko – země Koruny české. Historie a kultura 1300 – 1740*, Praha 2008, s. 347-374.
- KUBEŠ, Jiří, *Trnitá cesta Leopolda I. za římskou korunou (1657–1658). Volby a korunovace ve Svaté říši římské v raném novověku*, České Budějovice 2009.
- KUBEŠ, Jiří a kol., *V zastoupení císaře. Česká a moravská aristokracie v habsburské diplomacii 1640-1740*, Praha 2018.
- KUGELER, Heidrun R. I., *„Le Parfait Ambassadeur“ The Theory and Practice of Diplomacy in the Century following the Peace of Westphalia*, disertační práce University of Oxford, Oxford 2006.
- KROUPA, Jiří, *Alchymie štěstí. Pozdní osvícenství a moravská společnost 1770-1810*, druhé, rozšířené a upravené vydání, Brno 2006.
- KROUPA, Jiří, *Ditrichštejnové v polovině 17. století a model tzv. kavalírské cesty*, in: Historická Olomouc a její současné problémy 4, Olomouc 1983, s. 109-115.
- LENDEROVÁ, Milena, *Wenzel Anton Kaunitz, ambassadeur d'Autriche en France*, in: KLINGENSTEIN, Grete – SZABO, Franz A. J. (Hg.), *Staatskanzler Wenzel Anton von Kaunitz-Rietberg 1711-1794. Neue Perspektiven zu Politik und Kultur der europäischen Aufklärung*, Graz 1996, s. 47-56.

- LINNARSSON, Magnus, *Postal service on a lease contract: The privatization and outsourcing of the Swedish postal service, 1662-1668*, Scandinavian Journal of History, Vol. 37, No. 3, 2012, s. 296-316.
- MARKOVIĆ, Savo, *Christoph Theodor von Antivari. Austrijski diplomat na švedskom dvoru*, Hrvatski glasnik roč. 13, č. 119, 2015, s. 34-37.
- MARŠÁLKOVÁ, Lenka, *Dominik Andreas von Kaunitz during the 80's and early 90's of the 17th Century: the Early Career of the Imperial Diplomat*, *Theatrum historiae* 19, 2016, s. 119-169.
- MAŠEK, Petr, *Modrá krev: Minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích*. Praha 1999.
- MAŠEK, Petr, *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti*. I. díl, Praha 2010.
- MAŤA, Petr, *Svět české aristokracie: (1500-1700)*. Praha 2004.
- MENČÍK, Ferdinand (Hg.), *Ferdinand Bonaventura Graf von Harrach. Tagebuch über den Aufenthalt in Spanien in den Jahren 1673-1674*, Wien 1913.
- MÜLLER, Leoš, *Nordic Neutrals and Anglo-French Wars, 1689-1815*, The Northern Mediterranean. Economic Contacts and Cultural Exchange over the North Sea and Baltic, 1550-1750, 24 August 2006, XIV International Economic History Congress, SESSION 36, Helsinki 2006, s. 1-21. Studie je dostupná [online] na: <http://www.helsinki.fi/iehc2006/papers1/Muller36.pdf>.
- MÜLLER, Klaus, *Die kaiserliche Gesandtschaftswesen im Jahrhundert nach dem Westfälischen Frieden 1648-1740*, Bonn 1976.
- MŽYKOVÁ, Marie, *Šlechta ve službách diplomacie: Itálie, Turecko, Rusko, Švédsko II*, Praha 2001.
- NIELSEN Yngvar, *Norwegen, Schweden und Dänemark*, Leipzig - Wien 1899.
- NOVOTNÝ, Robert, Radim, *Běžné cestování a přeprava nákladů v 17. a 18. století řečí archivních pramenů*, in: *Z Českého ráje a Podkrkonoší, vlastivědná ročenka 29*, Semily – Jičín 2016, s. 216-256.
- NIETO NUÑO, Miguel (ed.), *Diario del conde de Pötting. Embajador del Sacro Imperio en Madrid (1664-1674)*, I-II, Madrid 1990, 1993.
- Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí*. 14. díl, Kartel - Kraj. Praha 1899.
- PÁNEK, Jaroslav, *Výprava české šlechty do Itálie v letech 1551-1552*, Praha 1987.

- PAVLÁSEK, Jiří, *Mentální mapy a regionální identita*, bakalářská práce Univerzity Palackého, Olomouc 2013.
- PILÁTOVÁ, Jana, *Kounicové a sňatková politika v raném novověku*, diplomová práce Masarykovy univerzity, Brno 2016.
- PINKERTON, John, *A Journey through Flanders, Holland, etc.*, in: Týž, *A General Collection of the best and most Interesting Voyages and Travels in All Parts of the World*, Philadelphia 1810, s. 131-230.
- RADIMĚŘSKÁ, Božena, „*Východní Evropa*“ na mentální mapě anglicky píšícího cestovatele od 16. – 18. stol., disertační práce Univerzity Karlovy, Praha 2015.
- REEVE, Henry, *A Journal of the Swedish Embassy in the Years 1653 and 1654*, Vol. I-II., London 1855.
- ROBERTS, Michael, *The Age of Liberty. Sweden 1719-1772*, Cambridge 1986.
- ROOSEN, William James, *The Age of Louis XIV: The Rise of Modern Diplomacy*, Cambridge: Mass. 1976.
- SCOBIE, Irene, *Historical Dictionary of Sweden*, second edition, Lanham, Maryland – Toronto – Oxford 2006.
- SCHEDIWIY, Robert, *Städtebilder. Reflexionen zum Wandel in Architektur und Urbanistik*, 2. Auflage, Wien 2005.
- SMÍŠEK, Rostislav, *Císařský dvůr a dvorská kariéra Ditrichštejnů a Schwarzenberků za vlády Leopolda I.*, České Budějovice 2009.
- STELLNEROVÁ, Šárka - STELLNER, František, *Švédsko na přelomu 18. a 19. století*, Historický obzor, Časopis pro výuku dějepisu a popularizaci historie 4, č. 2, Praha 1993, s. 26-31.
- STORCHOVÁ, Lucie, *Ars apodemica, Umění uchopit a popsat „cizí“ kraje*, Dějiny a současnost 25, č. 4, 2003, s. 10-12.
- ŠTĚPÁN, Jiří, *Švédsko. Stručná historie států*, Praha 2010.
- TISCHER, František, *Heřman hrabě Černín z Chudenic*, Praha 1903.
- VALENTA, Aleš, *Lesk a bída barokní aristokracie*, České Budějovice 2011.
- VOKÁČOVÁ, Petra, *Příběhy o hrdé pokoře: aristokracie českých zemí v době baroka*. Praha 2014.
- VONDRA, Roman, *Václav Antonín kníže Kounic (1711-1794)*, Historický obzor 19, č. 5/6 (2008), s. 132-134.
- WINTER, Otto Friedrich (Hg.), *Repertorium der diplomatischen Vertreter aller Länder seit dem Westfälischen Frieden (1648)*, Band II, 1716-1763, Zürich 1950.

- WINTER, Otto Friedrich (Hg.), *Repertorium der diplomatischen Vertreter aller Länder seit dem Westfälischen Frieden (1648)*, Band III, 1764-1815, Graz – Köln 1965.
- WIßGRILL, Franz Karl, *Schauplatz des landsässigen nieder oesterreichischen Adels vom Herren- und Ritterstande von dem XI. Jahrhundert an, bis auf jetzige Zeiten*, Band 5, Wien 1804.
- WOLFF, Charlotta, *Noble conceptions of politics in eighteenth-century Sweden (ca 1740-1790)*, Helsinki 2008.
- WURZBACH, Constantin von, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich: enthaltend die Lebensskizzen der denkwürdigen Personen, welche 1750 bis 1850 im Kaiserstaate und seinen Kronländern gelebt haben*, Zweiter Theil, Wien, 1857.
- WURZBACH, Constantin von, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich: enthaltend die Lebensskizzen der denkwürdigen Personen, welche 1750 bis 1850 im Kaiserstaate und seinen Kronländern gelebt haben*, Eilfter Theil, Wien, 1864.
- WURZBACH, Constantin von, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich: enthaltend die Lebensskizzen der denkwürdigen Personen, welche 1750 bis 1850 im Kaiserstaate und seinen Kronländern gelebt haben*, Achtzehnter Theil, Wien, 1868.
- WURZBACH, Constantin von, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich: enthaltend die Lebensskizzen der denkwürdigen Personen, welche 1750 bis 1850 im Kaiserstaate und seinen Kronländern gelebt haben*, Vierundzwanzigster Theil, Wien, 1872.
- ZAORALOVÁ, Marie, *Rodinný archiv Kouniců (1272) 1278 – 1960*, inventář I – II., Brno 1998.

Internetové zdroje

<https://digitalmuseum.se/011024626764/karta> [2019-03-11].

https://en.wikipedia.org/wiki/Andreas_Peter_Bernstorff, [2019-06-06].

https://en.wikipedia.org/wiki/Landskrona_Citadel [2019-01-29].

<https://www.lunduniversity.lu.se/about/about-lund-university> [2019-04-22].

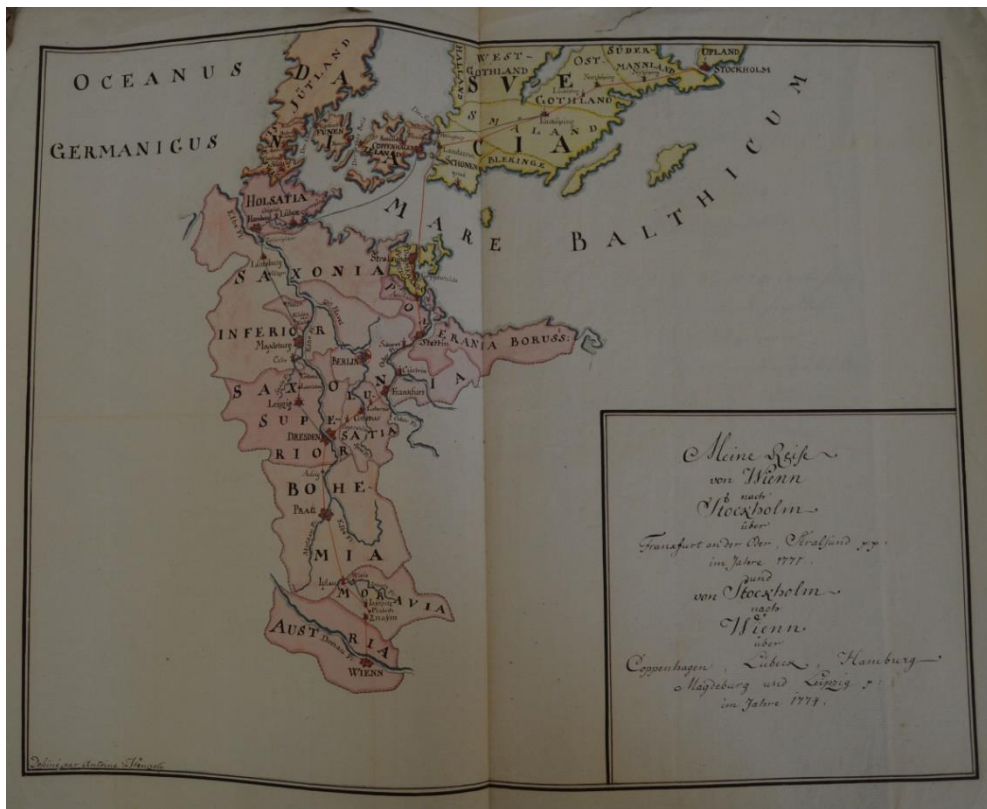
<https://tidningar.kb.se/2979645/1775-0601/edition/145134/part/1/page/1/?q=kaunitz%201775>

[2019-02-20].

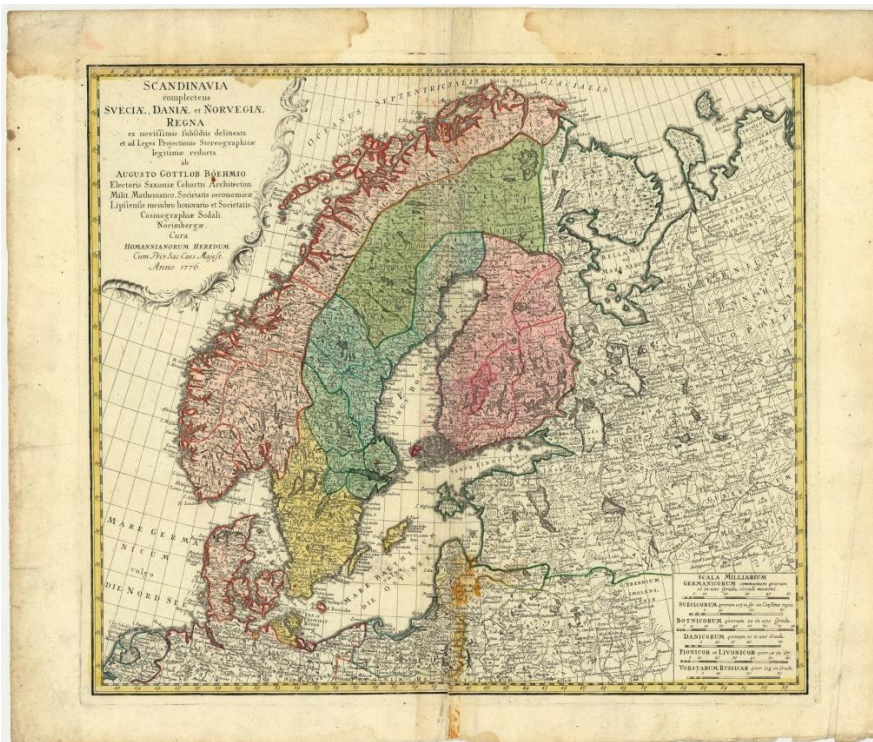
Seznam vyobrazení

- Obr. 1: Mapa druhé cesty Josefa Klementa z Kounic po Švédsku roku 1776.
- Obr. 2: Mapa první cesty Josefa Klementa z Kounic po Švédsku roku 1776.
- Obr. 3: Mapa cesty Josepha Marshalla po Švédsku roku 1769.
- Obr. 4: Mapa cesty Williama Coxe po Švédsku roku 1779.
- Obr. 5: Mapa cesty Williama Coxe po Švédsku roku 1784.
- Obr. 6: Mapa cesty Martina Gottseera do Stockholmu roku 1690.
- Obr. 7: Mapa cesty Bulstroda Whitelockea do Uppsaly roku 1653.
- Obr. 8: Mapa cesty z Vídně do Stockholmu a zpět vyslance Antonína Widmanna. ÖStA Wien, HHStA, StA, Schweden, kart. 64. Mapa absolvovaných cest Antonína Widmanna uložená mezi reskripty z roku 1775.
- Obr. 9: Mapa Skandinávie z roku 1776. <https://digitaltmuseum.se/011024626860/karta> [2019-05-30].
- Obr. 10: Ukázka z Kounicova deníku. MZA Brno, RA Kouniců, inv. č. 1907, kart. 232, fol. 101, deník z cesty Josefa Klementa z roku 1776.
- Obr. 11: Cestovní pas Josefa Klementa. MZA Brno, RA Kouniců, inv. č. 1905, kart. 232, fol. 193, písemnosti Josefa Kounice, vyslance ve Švédsku z období 1775-1777.
- Obr. 12: Jmenovací listina Josefa Klementa vyslancem. RA Kouniců, inv. č. 1906, kart. 21, jmenovací listina Josefa z Kounic-Rittbergu vyslancem u dvora švédského krále Gustava III. z 18. dubna 1775.

Obrazová příloha

Obr. 8: Mapa znázorňující cesty císařského vyslance Antonína barona von Widmann z Vídně do Stockholmu (červeně) a zpět (modře).

Obr. 9: Mapa Skandinávie z roku 1776.

Journal de mon voyage
 Je suis parti de Stockholm le nuit du 4 au
 5 et je suis arrivé à Alingsås le 6 de l'après midi
 le Samedi qui étoit le 8 de même jour et
 m'arrivai je suis resté à Alingsås jusqu'à
 le Samedi et le dimanche jusqu'à 8 h
 du matin le 7 et 8 de la soirée je suis arrivé
 à Örebro en j'ai resté jusqu'à 4 h du matin
 du 8 et je suis arrivé le même jour à
 3 h du matin à Askersund. Je suis reparti
 de Askersund à 8 h du soir et je suis arrivé
 à Hedewi à 4 h du soir. J'y ai séjourné jusqu'à
 au Jeudi 11 après souper le lendemain
 Vendredi 12 à 3 h du soir je suis arrivé
 à Ekö. J'en suis reparti le Dimanche 14
 à 3 h du soir et le même jour à 8 h du soir je
 suis arrivé à Skarvådal. Le Lundi 15 et le Mardi
 16 j'y ai resté le Lundi et le Mardi et le Mercredi
 à 10 h du soir j'ai repris la route de Skenstomby
 où je suis arrivé le même jour 17 à 8 h du soir.
 J'y suis descendu à la maison de Rentmeister
 Mr. Poursman à sa requête le lendemain
 18 après avoir fait visite à Mr. le Landshövde
 Van Torne, je suis parti à 10 h du soir à Skeråker

Rouge Mante
 Urdigis miljö och Kapsellning för hvarvund
 till Överståthållaren och Kapsellningens, till följande
 Enligt utskrift, till den hvarvundens
 Kommiss Kungliga Plenipotentiare Ministren
 och Extraordinaire Envoyen Grafen Kaunitz
 som Kungvagnens gärdstus för. Kungl. Majestät
 med utdömd Skilte omot Kapsellning förfärd, samt
 med hvarvund för öfver till sin utskrift Skilte,
 samt förfärdt med den hvarvundens, utskrift
 ligas bitänd. Stockholm Klott Svo 2 Junii
 1777.
 Gustaf
 Öfverståthållaren för Plenipotentiare Ministren Grafen Kaunitz

Obr. 10 a 11: Vlevo je ukázka listu z Kounicova deníku a napravo je jeho švédsky psaný cestovní pas, který dostal při odjezdu z mise, podpis a pečeť připojil Gustav III.

Maria Theresia Dei Gratia Romanorum Imperatrix etc. Regina
 Hungariae etc. etc.
 Mandatum etc.
 Mandatum Sic. etc.

Obr. 12: Jmenovací listina Josefa Klementa z Kounic vyslancem ve Švédsku.